

ZÁKLADY KATECHETIKY

VYSOKOŠKOLSKÁ
UČEBNICA

RÍMSKOKATOLÍČKA CYRILOMETODSKÁ
BOHOSLOVECKÁ FAKULTA

Univerzita Komenského
v Bratislave

TIBOR
REIMER

ZÁKLADY KATECHETIKY

VYSOKOŠKOLSKÁ
UČEBNICA

RÍMSKOKATOLÍCKA CYRILOMETODSKÁ
BOHOSLOVECKÁ FAKULTA

Univerzita Komenského
v Bratislave

**TIBOR
REIMER**

Základy katechetiky

Vysokoškolská učebnica

Autor:

Doc. ThDr. Tibor Reimer, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave

Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta

Recenzenti:

Prof. Ing. ThDr. Jozef Kutarňa, PhD.

Doc. ThDr. Branislav Kľuska, PhD.

Vydala

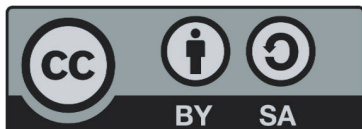
**Univerzita Komenského v Bratislave,
Rímskokatolícka cyrilometodská
bohoslovecká fakulta v roku 2025**

Prvé vydanie

ISBN: 978-80-88696-99-5

EAN: 9788088696995

Rozsah: 206 strán; 9,29 AH

Tibor Reimer

a Univerzita Komenského v Bratislave,
Rímskokatolícka cyrilometodská
bohoslovecká fakulta

Dielo je vydané pod slobodnou medzinárodnou licenciou Creative Commons CC BY-SA 4.0 (vyžaduje sa povinnosť uvádzať pôvodného autora diela a povinnosť odvodené dielo zdieľať pod rovnakou licenciou ako pôvodné dielo).

Viac informácií o licencií a použití diela:

<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Obsah

Úvod	7
1. Dôrazy a výzvy nového direktória pre katechézu	10
1.1. Nové direktorium pre katechézu (2020)	11
1.2. Katechéza v kontexte podpory novej evanjelizácie	13
1.3. Štruktúra a obsah nového direktória pre katechézu	17
1.4. Nové dôrazy a výzvy v direktóriu pre katechézu	20
2. Kontext a identita súčasnej katechézy	26
2.1. Zmenená situácia pre katechézu	27
2.1.1. Komplexnosť spoločnosti vyžaduje elementarizáciu sprostredkovania viery	30
2.1.2. Církevné zmeny: kroky k misionárskym a evanjelizačným formám učenia	32
2.2. Základné pojmy v katechéze	33
2.2.1. Čo je to katechéza	34
2.2.2. Identita a úlohy katechézy	36
2.2.3. Výchovná dimenzia katechézy	39
2.2.4. Katechéza ako iniciácia	40
3. Katechéza v prvotnej Cirkvi a v stredoveku	44
3.1. Ohlasovanie kerygmy	45
3.2. Antický katechumenát	47
3.3. Kázanie ako forma katechézy v stredoveku	53
3.3.1. Katechéza v rodine	54
3.3.2. Liturgia a kázanie	54
3.3.3. Prvé začiatky katechizmu	57
4. Katechéza v novoveku: obdobie katechizmov	59
4.1. Katechizmy v protestanskej reforme	60
4.2. Katechizmy v katolíckom prostredí	63
4.3. Katechizmus Tridentského koncilu	64
4.4. Katechetická obnova po Tridentskom koncile	66
4.5. Katechetická prax počas Osvietenstva	69

4.6. Katechéza v 19. storočí v Nemecku, Francúzsku a Taliansku	72
4.7. Katechéza v období Prvého vatikánskeho koncilu	75
5. Druhý vatikánsky koncil a pokoncilová katechéza	78
5.1. Katechetické hnutie a Druhý vatikánsky koncil	79
5.2. Katechetické dôrazy v pokoncilovom období	82
5.3. Udalosti a katechetické dokumenty v pokoncilovom období	84
5.3.1. „Všeobecné katechetické direktórium“ (prvé vydanie, 1971)	85
5.3.2. Synoda biskupov o evanjelizácii (1974) a apoštolská exhortácia „Evangelií nuntiandi“ (1975)	86
5.3.3. Synoda biskupov o katechéze (1977) a apoštolská exhortácia „Catechesi tradendae“ (1979)	88
5.3.4. Katechizmus Katolíckej cirkvi (1992)	90
5.3.5. „Všeobecné direktórium pre katechizáciu“ (druhé vydanie, 1997)	92
5.3.6. „Kompendium Katechizmu Katolíckej cirkvi“ (2005)	94
5.3.7. Katechizmus mladých „Youcat“ (2011)	95
5.3.8. „Direktórium pre katechézu“ (tretie vydanie, 2020)	96
6. Katechéza v procese evanjelizácie a kerygmatická katechéza	98
6.1. Znovuobjavenie evanjelizácie	99
6.2. Katechéza v procese evanjelizácie	104
6.3. Kerygmatická a mystagogická katechéza	109
7. Katechéza a vyučovanie náboženstva v škole: vzťah odlišnosti a komplementarity	116
7.1. Rôzne vzťahy medzi katechézou a vyučovaním náboženstva v škole	117
7.2. Prelom vo vzťahu katechézy a vyučovania náboženstva	119
7.3. Katechéza a vyučovanie náboženstva v škole: odlišnosť a komplementarita	125
8. Katechéza ako sprevádzajúci proces	131
8.1. Znovuobjavenie sprevádzania	132
8.2. Rôzne tváre sprevádzania	134

8.3. Sprevádzanie ako umenie	138
8.4. Katechéza ako sprevádzajúci proces	141
8.5. Mentoring ako súčasný spôsob sprevádzanie mladých vo viere	145
9. Katechéza v digitálnej dobe	149
9.1. Postupné objavenie významnosti digitálneho veku	150
9.2. Digitálna doba a antropologické zmeny	152
9.3. Generácia Z ako digitálni domorodci	155
9.4. Osobnejšia katechéza v digitálnej kultúre	158
9.5. Katechéza 2.0	160
10. Návrh modelu iniciačnej katechézy detí a mládeže	164
10.1. Kresťanská iniciácia podľa katechumenátneho modelu	165
10.2. Iniciácia detí a mladých v kontexte kresťanskej iniciácie	167
10.2.1. Prvá fáza: od krstu do veku 6 rokov	172
10.2.2. Druhá fáza: od 6 rokov do ukončenia iniciácie	174
10.3. Charakteristika iniciácie detí a mladých	178
10.4. Model iniciácie detí a mladých vo veku od 6 rokov do ukončenia iniciácie	181
10.4.1. Predkatechumenát: obdobie prvého ohlasovania	182
10.4.2. Prvý katechumenát: obdobie prvého učeníctva	185
10.4.3. Mystagógia: obdobie bratstva a priateľstva	190
10.4.4. Birmovný katechumenát: obdobie druhého učeníctva	194
10.4.5. Druhá mystagógia: obdobie nasledovania Krista	197
Zoznam použitej literatúry	201

Úvod

Vysokoškolská učebnica Základy katechetiky vznikla ako odpoveď na súčasné potreby vzdelávania študentov teológie, katechéto a učiteľov náboženskej výchovy. Cieľom tejto knihy je poskytnúť nielen systematické poznatky o katechéze, ale aj praktické podnety, ako katechézu žiť a rozvíjať v dynamickom prostredí dnešnej Cirkvi. Učebnica sa opiera o aktuálne smerovanie podľa nového Direktória pre katechézu (2020), ktoré zdôrazňuje kerygmatický a mystagogický rozmer katechézy, jej evanjelizačné poslanie a potrebu osobného sprevádzania veriacich.

V prvej kapitole sa autor sústreďuje na dôrazy a výzvy, ktoré nové direktorium prináša. Ukazuje, že katechéza už nemá byť chápaná len ako predávanie vedomostí, ale ako dialóg a sprevádzanie, ktoré vedie k osobnému stretnutiu s Kristom. Nové direktorium vyzýva Cirkev, aby sa učila hovoriť jazykom dnešného človeka, vedela odpovedať na otázky digitálnej doby a bola znakom nádeje vo svete.

Druhá kapitola sa venuje samotnej identite katechézy v kontexte súčasnej spoločnosti. Autor analyzuje, ako sekularizácia, pluralizmus a globalizácia vplyvajú na prežívanie viery, a ukazuje, že katechéza potrebuje elementarizáciu – návrat k podstate viery, aby nebola len formálnym vzdelávaním, ale ponúkla skutočnú cestu obrátenia a rastu.

Nasledujúce tri kapitoly sú venované dejinám katechézy. Tretia kapitola sleduje jej začiatky v prvotnej Cirkvi, štvrtá sleduje vývoj v stredoveku a piata analyzuje novoveké prúdy až po Druhý vatikánsky koncil. Táto

historická reflexia nie je len akademickým exkurzom, ale slúži ako kľúč k pochopeniu súčasných výziev a možností. Učí nás, že katechéza vždy reagovala na potreby svojej doby, a preto aj dnes potrebuje vedome prepojiť minulosť so súčasnosťou.

Šiesta kapitola rozpracúva tému katechézy v procese evanjelizácie. Zdôrazňuje, že kerygmatická a mystagogická katechéza je dnes nenahraditeľná: nejde len o vysvetľovanie obsahu viery, ale o ponúknutie osobnej skúsenosti Božej lásky, ktorá mení srdce a život.

Siedma kapitola rozlišuje katechézu a vyučovanie náboženstva v škole. Upozorňuje na rozdiel medzi vierou ako osobnou cestou a náboženskou edukáciou ako školským predmetom. Oba rozmery sú dôležité, ale nemožno ich zamieňať – katechéza má vždy vzťahovú a spoločenstvom formovanú povahu.

V ôsmej kapitole sa učebnica venuje sprevádzaniu ako podstatnej súčasť katechézy. Poukazuje na dôležitosť osobného kontaktu, mentoringu, vytvárania dôverných vzťahov a na to, že katechéta nie je iba učiteľ, ale predovšetkým svedok a sprievodca na ceste viery.

Deviata kapitola sa zaoberá výzvami digitálnej doby. Digitálna kultúra mení spôsob komunikácie, vzťahov, ba aj náboženskej skúsenosti. Autor ukazuje, ako možno múdro využívať digitálne nástroje a siete v službe katechézy, bez toho, aby sa stratila jej autenticita a osobná dimenzia.

Desiata, kľúčová kapitola predstavuje model iniciačnej katechézy detí a mládeže podľa katechumenátneho vzoru. Podrobne opisuje jednotlivé etapy od prvého ohlasovania, cez obdobie učeníctva, mystagógiu až po prípravu na birmovanie a následné apoštolské zapojenie mladých ľudí

do života Cirkvi. Tento model podčiarkuje potrebu sprevádzania, zapojenia rodiny a spoločenstva a ponúka praktické usmernenia pre farnosti a katechetické tímy.

Celá učebnica sa nesie v presvedčení, že katechéza dnes potrebuje byť skúsenostná, vzťahová a zameraná na celistvý rozvoj osoby. Čitateľovi – či už je to študent, budúci katechéta, učiteľ náboženskej výchovy, kňaz alebo angažovaný laik – ponúka táto kniha teoretické poznatky aj praktické podnety: odpochopenia historických súvislostí, cez reflexiu súčasných výziev až po konkrétne návrhy, ako viesť katechézu, ktorá osloví srdce, zapojí spoločenstvo a prinesie ovocie vo viere.

Autor dúfa, že táto učebnica sa stane nielen vzdelávacou pomôckou, ale aj inšpiráciou a povzbudením pre všetkých, ktorí chcú pomáhať budovať Cirkev ako živé, radostné a misionárske spoločenstvo.

1. Dôrazy a výzvy nového direktória pre katechézu

Nové Direktórium pre katechézu (2020) zdôrazňuje, že cieľom katechézy nie je len odovzdávanie náuky, ale privádzanie človeka k osobnému stretnutiu s Ježišom Kristom. Dokument reaguje na výzvy súčasnej spoločnosti, ako sú digitalizácia, globalizácia, sekularizácia a pluralizmus. Kladie dôraz na kerygmatickú, mystagogickú a inkulturovanú katechézu a podporuje osobné sprevádzanie veriacich. Katechéza má byť súčasťou evanjelizačného poslania Cirkvi a jej metódy majú byť tvorivé, inkluzívne a prispôsobené miestnym podmienkam. Osobitnú úlohu zohrávajú rodiny, katechumeni, marginalizované skupiny a mladí ľudia. Dokument je návodom pre biskupov, kňazov, diakonov i laických katechétoch, ako obnoviť katechézu v duchu pastoračnej konverzie.

Hlavné tézy kapitoly:

1. Cieľom katechézy je osobné a komunitné stretnutie s Kristom, nie len znalosť náuky.
2. Direktórium vyzýva k tvorivosti, dialógu a novým spôsobom evanjelizácie, kerygmatická a mystagogická katechéza stoja v centre evanjelizácie.
3. Katechéza má byť prispôsobená digitálnemu a globalizovanému kultúrnemu prostrediu.

4. Úloha katechéty: byť sprievodcom, svedkom viery a strážcom Božej pamäti.
5. Pastoračná konverzia: oslobodenie katechézy od školských modelov a formalizmu.

1.1. Nové direktórium pre katechézu (2020)

Katechéza odovzdáva vieru s cieľom viesť ľudí k hlbšiemu vzťahu s Ježišom, a nielen sprostredkovať poznanie náuky! Keďže viera je aktom slobody, ktorý zahŕňa celý život, samotné jej predstavenie a poznanie nie je v súčasnosti dostačujúce. Skutočné poznanie viery sa uskutočňuje až na základe stretnutia s Pánom, ktoré otvára k novým horizontom života. Toto je akoby červená niť nového Direktória pre katechézu (DPK), ktoré obsahuje základné prvky a ciele katechézy a má slúžiť ako sprievodca pri vytváraní národných katechizmov, ktoré zohľadňujú špecifiká miestnej kultúry a potreby veriacich v rôznych vekových a životných etapách.

Za katechézu po novom zodpovedá Pápežská rada na podporu novej evanjelizácie. Katechetické direktórium je nástroj, v ktorom sa majú podávať základné zásady a spôsoby katechetickej činnosti, ako aj smernice pre tvorbu katechetických materiálov. Direktórium preto ponúka základné teologicko-pastoračné princípy a všeobecné smernice, ktoré sú relevantné pre prax katechézy v našej dobe: je preto nástrojom pre tvorbu národných alebo miestnych direktórií.

Kontinuita s katechetickými direktóriami

Nové katechetické direktórium nadväzuje na dve predchádzajúce vydania z rokov 1971 a 1997, a zároveň reflektuje nové významy súčasnej doby. Predošlé direktória vychádzali najmä z dôležitých vnútrocirkevných udalostí. Pri

Všeobecnom katechetickom direktóriu z roku 1971 išlo predovšetkým o Druhý vatikánsky koncil, ktorý sa síce explicitne nevyjadril o katechéze, ale jeho učenie malo ďalekosiahle dôsledky pre katechézu. Všeobecné direktóriom pre katechizáciu z roku 1997 uvažovalo nad katechézou vzhľadom na vydanie celocirkevného katechizmu z roku 1992, ktorý konkretizuje obsah katechézy. Text aktuálneho direktória pre katechézu je v prvom rade výsledkom nového cirkevného pohľadu na znamenia čias a meniaci sa svet. Uvažuje nad odovzdávaním viery v kontexte spoločnosti, ktorá je poznačená globalizáciou, digitalizáciou a sekularizáciou a usiluje sa o katechetický prístup, ktorý je nízkoprahovejší, skromnejší a tým aj modernejší.

Podnety z cirkevného magistéria

Nové direktorium preberá aj podnety z cirkevného magistéria. Predovšetkým synoda biskupov o novej evanjelizácii pre šírenie kresťanskej viery z roku 2012 a apoštolská exhortácia *Evangelii gaudium* od pápeža Františka, ktorú napísal v roku 2013, sú hlavné udalosti, ktoré ovplyvňujú toto nové direktorium a ktoré tvoria akoby jeho pevný základ. Práve pápež František podporuje súčasnú podobu obnovennej katechézy, ktorá vyžaduje nové spôsoby, tvorivé metódy a iné formy odovzdávania viery (EG 11). Nové direktorium, ktoré je výsledkom rozsiahlych medzinárodných konzultácií, je zverené celej Cirkvi, ale predovšetkým biskupom a biskupským konferenciám s príslušnými komisiami pre katechézu. Ich úlohou bude na základe predkladaného direktória vytvárať národné katechetické projekty, ktoré podporia cestu katechézy v jednotlivých diecézach a miestnych cirkvách (DPK 413). Najpriamejšími adresátmi direktória sú však kňazi, diakoni, zasvätené osoby a milióny katechétok a katechétov, ktorí sa venujú tejto službe.

Nové direktórium sa preto nesnaží za každú cenu dosiahnuť jednotnosť, ale má za cieľ podnietiť tvorivosť v katechéze, ktorá bude v súlade so všeobecnými zásadami, uvedenými v direktóriu, ako aj s konkrétnymi sociálno-kultúrnym, pastoračným a katechetickým prostredím v ktorom sa má realizovať.

1.2. Katechéza v kontexte podpory novej evanjelizácie

Nie je náhoda, že prvé dva direktóriá vydala Kongregácia pre klérus, kým toto tretie direktórium vychádza pod Pápežskou radou pre podporu novej evanjelizácie. Vyjadruje to úzke spojenie medzi evanjelizáciou a katechézou ako základnému kritériu, ktoré viedlo tvorbu nového direktória pre katechézu. Túto zodpovednosť za katechézu zveril Pápežskej rade na podporu novej evanjelizácie pápež Benedikt XVI. Pápežská rada má podľa pápeža Benedikta prevziať dohľad nad dôležitým nástrojom evanjelizácie, ktorý pre Cirkev predstavuje katechéza ako aj katechetické učenie v jej rôznych prejavoch, s cieľom dosiahnuť organickejšiu a efektívnejšiu pastoračnú činnosť. Práve nové direktórium je službou, ktorú pápežská rada ponúka miestnym cirkvám a diecéznym biskupom v otázke katechézy. Preto direktórium pre katechézu predstavili na tlačovej konferencii arcibiskup R. Fisichella, predseda Pápežskej rady pre podporu novej evanjelizácie, tajomník Pápežskej rady biskup O. Ruiz Arenas a jej delegát pre katechézu biskup F.-P. Tebartz-van Elst.

Príprava nového dokumentu si vyžiadala takmer päťročnú prácu, na ktorej sa zúčastnilo viac ako osemdesiat odborníkov pre katechézu na medzinárodnej úrovni. Dôvodom aktualizácie direktória sú najmä nové výzvy, ktorým dnes Cirkev musí čeliť, pretože činnosť biskupov a kňazov i laických katechetov

nemôže ostať oddelená od historického a kultúrneho kontextu, v ktorom sa dnes odohrávajú. Počas tlačovej konferencie oficiálnej prezentácie direktória O. Ruiz Arenas, tajomník Pápežskej rady, povedal, že katechéza je povolaná na to, aby prešla obnovou, ale táto obnova nemôže pozostávať len zo zmeny stratégie, alebo v tom, že sa budú produkovať nové, príťažlivé príhovory. Cirkev totiž už nežije vo svete kresťanstva, ale v sekularizovanej spoločnosti, v ktorej jav vzdalovania sa od viery ešte zhoršuje strata zmyslu pre posvätno a spochybňujú sa kresťanské hodnoty. Mnohí veriaci nie sú plne presvedčení o tom, v čo veria, alebo si neuvedomujú základy viery, ktorú vyznávajú, a často s ňou nemajú autentickú skúsenosť.

Znamená čias

Nové Direktorium veľmi pozorne zohľadňuje znamená čias a snaží sa ich interpretovať vo svetle evanjelia,“ vysvetlil bývalý limburský biskup F.-P. Tebartz-van Elst, ktorý je v Rade na podporu novej evanjelizácie od roku 2015 delegátom pre katechézu. Súčasná ekologická kríza podobne ako nové otázky ohľadom odovzdávania viery v rodine hrajú v aktuálnom direktóriu dôležitú úlohu, uvádza F.-P. Tebartz-van Elst. Dúfa, že pokyny poskytnú novú inšpiráciu a motiváciu pre celú svetovú Cirkev. Nové direktorium chápe vieru, ktorú chceme odovzdať, nie ako monolitický blok, ako niečo, čo je uzavreté do niekoľkých viet. Namiesto toho je text zameraný na svedectvo, ktoré vytvára nové svedectvá. Dokument zdôrazňuje špecifickú zodpovednosť jednotlivých aktérov v prípade katechézy – od biskupa ako prvého katechéty diecézy až po starých rodičov. Katechéti však majú za úlohu vnímať vieru vo vnútornej a osobnej dimenzii uviedol F.-P. Tebartz-van Elst. Tu treba myslieť na modernú formu katechumenátu, aká bola v ranom kresťanstve bežná.

Nové akcenty

Arcibiskup R. Fisichella sa zmienil aj o niektorých nových akcentoch. Prvým aspektom je mystagógia, predovšetkým obnovené vyhodnotenie liturgických znakov kresťanských iniciačných sviatostí a vyzrievanie procesu formácie celej komunity. Mystagógia je podľa R. Fisichellu privilegovaná a nie voliteľná cesta katechézy, pretože nás čoraz hlbšie vovádza do tajomstiev, v ktoré veríme a slávime. Je to uvedomenie si dôležitosti tajomstva, ktoré nasmeruje katechézu tak, aby neizolovala kerygmu z jej prirodzeného kontextu. Vyznanie viery je stále ohlasovaním tajomstva Božej lásky, ktorá sa stáva ľudskou pre našu spásu. Odpoveď človeka na svoju osobnú skúsenosť tajomstva nemôže byť vysvetlená bez akceptovania tajomstva Krista. Ďalším novým aspektom direktória je spojenie medzi evanjelizáciou a katechumenátom. Podľa R. Fisichellu je nutné vykonať tzv. pastorálnu konverziu a oslobodiť katechézu od istých prekážok. Prvá takáto prekážka môže byť identifikovaná na základe školského modelu, podľa ktorého je kresťanská inicializácia vykonaná v rámci školského prostredia. To znamená, že katechéta nahradí učiteľa, školská trieda sa stane miestom katechézy, školský kalendár je rovnaký ako ten katechetický atď. Druhou prekážkou je mentalita, podľa ktorej je katechéza podmienkou pre prijatie nejakej sviatosti v rámci inicializácie, ktorá sa následne vytratí s ukončením inicializácie. Treťou je využitie sviatosti v mene pastorálnej stratégie tak, že čas birmovania je určený tak, aby sa nestratilo aj to malé množstvo mladých ľudí, ktorí ešte zostali vo farnosti a nezdôrazňuje sa dôležitosť, ktorú sviatosť birmovania predstavuje sama o sebe pre kresťanský život. Pozvanie k misijnej konverzii je v skutočnosti hlavným inšpirujúcim dôvodom nového direktória, ktoré ponúka základné teologicko-pastoračné princípy a niektoré všeobecné pokyny, ktoré sú relevantné pre prax katechézy našej doby.

Posledný rozmer, ktorý R. Fisichella zdôrazňuje pri prezentácii nového direktória, je jeho úsilie postupne nás uviesť do tajomstva viery. Nedá sa však jednoducho stotožniť s vierou alebo katechézou. Teológia skúma zjavené tajomstvo viery pomocou intelektu. Liturgia slávi a evokuje toto tajomstvo sviatostným životom. Láska k blížnemu spoznáva toto tajomstvo v bratovi alebo sestre, ktorí ponúkajú pomocnú ruku. Katechéza nás takisto vedie k tomu, aby sme postupne prijali a žili toto tajomstvo v našom každodennom živote. Direktorium preberá túto predstavu tým, že vyžaduje, aby katechéza bola formulovaná takým spôsobom, aby mohla poukázať na celistvosť tajomstva a jeho rôzne spôsoby vyjadrenia. Tajomstvo obsiahnuté vo svojej hĺbke vyžaduje mlčanlivosť. Skutočná katechéza sa nikdy nebude pokúšať o to, aby povedala všetko o Božom tajomstve. Práve naopak. Jej úlohou je, aby nás priviedla k rozjímaniu tým, že prekonáme mlčanie. Predseda Rady pre podporu novej evanjelizácie podčiarkol, že táto katechéza nachádza svoju silu v stretnutí, ktoré umožňuje človeku cítiť prítomnosť Boha v každom z nás. Boha, ktorý je blízko, ktorý nás má rád a ktorý si je vedomý udalostí nášho života a je v ňom priamo zainteresovaný prostredníctvom vtelenia svojho Syna. Katechéza by sa mala týkať každého – katechéta ako aj toho, kto je katechizovaný – pretože umožňuje takéto vnímanie a dáva pocit účasti na pôsobení milosti. V skratke, takýto druh katechézy nám umožňuje uvedomiť si, že viera nie je len morálnou ponukou, ale skutočným stretnutím sa s človekom, a že kresťanstvo nie je náboženstvo minulosti, ale je javom prítomnosti. Takáto skúsenosť podporuje pochopenie, že osobná sloboda je výsledkom objavenia pravdy, ktorá nás oslobodí.

1.3. Štruktúra a obsah nového direktória pre katechézu

Mnohé témy a obsahy nové direktorium pre katechézu preberá z apoštolskej exhortácie pápeža Františka *Evangelii gaudium* (2013). Ide predovšetkým o témy ako je proces evanjelizácie, zmeny v globálnom kontexte a implementácie evanjelizácie, ako aj s ňou spojené ciele a úlohy katechézy. Nové direktorium nadväzuje na dve predchádzajúce direktória, na Všeobecné katechetické direktorium (1971) a na Všeobecné direktorium pre katechizáciu (1997) ako aj na Katechizmus katolíckej Cirkvi (1992). Nové direktorium sa pritom vyznačuje jasným dôrazom na primát kerygmy v procese evanjelizácie a na kerygmaticku katechézu vzhľadom na nové a nastávajúce kultúrne podmienky, ktorým katechéti musia venovať svoju pozornosť. Zvýraznené sú najmä dve kultúrne kontexty: fenomén digitálnej kultúry, ktorá zo sebou prináša globalizáciu kultúry.

Primát evanjelizácie

Direktorium kladie katechézu pod primát evanjelizácie a venuje sa procesu katechézy s jej metodickými aspektmi i vzhľadom na vek adresátov. Okrem toho popisuje katechézu v kontexte spoločenského a kultúrneho vývoja. Sekularizácia a náboženský pluralizmus, digitalizácia, ekonomizácia a kultúrna rozmanitosť charakterizujú naše spoločnosti, v ktorých je potrebné konkrétne inkulturovať evanjelium.

Štruktúra direktória

Direktorium je členené do troch častí. Každá časť pozostáva zo štyroch kapitol, teda celkovo obsahuje 12 kapitol. Prvá časť sa zaoberá katechézou v evanjelizačnom poslaní

Cirkvi a prehlbuje zjavenie Ježiša Krista a jeho odovzdávanie (1. kap.). Hneď na prvých stranách dokumentu sa objavuje téma inkulturácie ako požiadavka novej evanjelizácie: „Katechéza prijíma pozvanie stať sa aktuálnou a súčasnou, vo svetle milosrdenstva a prostredníctvom dialógu s ostatnými sa chápe ako laboratórium, v ktorom je možné predstaviť vieru“ (DPK 53). Druhá kapitola analyzuje identitu katechézy, predovšetkým jej významný vzťah s kerygmou. Predkladá katechumenát ako inšpiráciu pre každú katechézu a skúma ciele a úlohy katechézy. Na záver kapitoly sa zaoberá prameňmi katechézy, medzi ktorými sa objavujú aj nové teologické miesta: svedectvo svätých a mučeníkov, teológia, kresťanská kultúra a krása. Tretia a štvrtá kapitola sa venujú prezentácii identity katechéty a jeho formácie. Vyzdvihuje tu dimenziu povolania každého katechéty: „je kresťanom, ktorý prijíma konkrétne Božie volanie“ (DPK 112), ktorým sa stáva svedkom viery a strážcom Božej pamäti, učiteľom a mystagógom, sprievodcom a vychovávateľom. Direktórium pritom podčiarkuje, že ak katechétky a katechéti majú byť dôveryhodnými svedkami viery, musia „byť“ katechéti skôr než sa nimi „stanú“, a preto musia pôsobiť s bezodplatnosťou, obetavosťou a dôslednosťou v súlade s misijnou duchovnosťou, ktorá ich udrží mimo sterilného pastoračného aktivizmu a individualizmu (DPK 136). Direktórium pritom medzi katechétom zaraďuje aj rodičov a starých rodičov, hoci svoje poslanie nevykonávajú ex professo. Osobitný dôraz kladie na úlohu a zapojenie žien.

Druhá časť sa venuje procesu katechézy. V piatej kapitole rozoberá pedagogiku viery v dejinách spásy. Direktórium tu zdôrazňuje „katechetickú pedagogiku“, pričom zoči-voči súčasným výzvam je čoraz dôležitejšie povedomie o vzájomnosti medzi obsahom a metódou, tak v evanjelizácii, ako aj v katechéze. Princíp evanjelizácie na ceste katechézy pripomína okrem iného, že práca katechétovej spočíva v tom, najšť a ukázať znaky už prítomného Božieho konania v životoch

ľudí a objaviť evanjelium, ktoré dáva ich životu plný zmysel ich. Spreádzanie osoby na tejto ceste rastu a premeny nevyhnutne vyžaduje postupnosť (DPK 179). V tejto časti sa zaoberá aj Katechizmom katolíckej Cirkvi (6. kap.), ktorý sa nepredkladá ako katechetická metóda ani nevyčerpáva celý proces katechézy, ale je prvou syntézou viery Cirkvi a základným referenčným textom pre jednotlivé mediácie na diecéznej úrovni. Siedma kapitola sa venuje metodológii katechézy, ktorá sa inšpiruje tajomstvom vtelenia. Existuje mnoho metodických prístupov, ktoré je potrebné vyberať so schopnosťou rozlíšenia: medzi nimi je spomenutá skúsenosť, pamäť, jazyk (naratívny jazyk, umenie, digitálne nástroje), skupina a priestor. Ôsma kapitola hovorí o účastníkoch katechézy: v rodine, s deťmi a dospelými, v realite mladých ľudí, s dospelými a starými ľuďmi. Direktórium identifikuje aj nové miesta pre katechézu: s postihnutými ľuďmi, s migrantmi a emigrantmi, s ľuďmi v situáciách osobitnej marginalizácie a vo väzeniach. Centrálna pozornosť je teda venovaná jednotlivým oblastiam života. Obnova katechézy sa podľa R. Fisichellu v mnohých ohľadoch začína práve od tejto osobitnej pozornosti jednotlivcom a oblastiam ich života.

Tretia časť sa zamýšľa nad katechézou v miestnej Cirkvi. Deviata kapitola hovorí o kresťanskom spoločenstve ako subjektom katechézy, pričom zdôrazňuje aj osobitosť východnej a latinskej cirkvi. Direktórium pritom provokuje každú miestnu Cirkev a farnosť: „Farnosť by si mala klásť otázku, aký typ katechézy navrhuje“ (DPK 302) a pobáda ju, aby premyslela všetky pastoračné aktivity kresťanského spoločenstva, aj tie najbežnejšie a najtradičnejšie, podľa misijného kľúča. Táto misijná konverzia sa preto týka aj katechézy (DPK 303). V tejto kapitole odkazuje aj na prínos, ktorý pre katechézu majú hnutia, združenia a rôzne skupiny veriacich a katolícka škola. Desiata kapitola sa zaoberá katechézou v kontexte súčasných kultúrnych javov: uvažuje nad podmienkami silného pluralizmu, mestského a vidieckeho

kontextu a tradičných miestnych kultúr. Dostatočný priestor venuje téme ľudovej zbožnosti, ekumenickému kontextu a náboženskému pluralizmu. Reflektuje aktuálne otázky bioetiky, ekológie, spoločenskej angažovanosti a znovu potvrdzuje dôraz na pozornosť pre chudobných. Dva odseky však majú podľa R. Fisichellu osobitný význam, pretože sa zameriavajú na otázky, s ktorými sa dnešná katechéza musí nevyhnutne konfrontovať: vedecká mentalita a digitálna kultúra. Vďaka týmto stránkam je toto direktórium nielen „nové“, ale má aj odvahu zaoberať sa otázkami, ktoré v nasledujúcich rokoch budú skutočnou provokáciou pre obnovu samotnej katechézy. Jedenásta a dvanásta kapitola sa venujú katechéze v službe inkulturácie viery. Miestne cirkvi a najmä zodpovední za katechézu v miestnej Cirkvi sa musia zapojiť do tohto úsilia o „pretlmočenie“ hodnôt a obsahu.

1.4. Nové dôrazy a výzvy v direktóriu pre katechézu

V porovnaní s predchádzajúcimi direktóriami je významnou zmenou štruktúra samotného dokumentu. Direktórium formuluje svoj obsah do skutočne obnovenej a systematickej štruktúry, ktorá sa zameriava na podstatné prvky. Prvá časť (Katechéza v evanjelizačnom poslaní Cirkvi) ponúka základy celého procesu, druhá časť (Proces katechézy) odráža katechetickú dynamiku a tretia časť (Katechéza v miestnej Cirkvi) ukazuje, ako sa táto služba Božieho slova realizuje v konkrétnom cirkevnom živote.

Vplyv digitálnej kultúry

Jedným z hlavných dôvodov, prečo sa uvažovalo nad tvorbou úplne nového direktória, je vplyv digitálnej kultúry. Zatiaľ čo dva predchádzajúce direktória fakticky ignorujú digitálny svet, nové direktórium zreteľne reflektuje zmenené

historické a kultúrne situácie a z nej vyplývajúce dva veľké výzvy pre Cirkev: digitálna kultúra a globalizácia kultúry. Direktórium v predslove uvádza, že tieto výzvy „sú navzájom tak prepojené, že sa navzájom určujú a vytvárajú javy, ktoré zdôrazňujú radikálnu zmenu v existencii ľudí“. Úvaha o digitálnej kultúre je umiestnená v tretej časti direktória, ktorá sa týka katechéze v miestnych Cirkvách a kde kresťanské spoločenstvo je vyzvané, aby čelilo zložitosti súčasného sveta (DPK 359-372). Súčasná ľudská bytosť je tak ponorená do digitálnej kultúry, že je nemožné ju úplne pochopiť, ak by sme ignorovali digitálny vek, v ktorom žijeme. Digitálna kultúra sa v skutočnosti stala neoddeliteľnou súčasťou ľudskej antropológie: ľudia chápu a reagujú na svet okolo seba pomocou kritérií, ktoré čerpajú z digitálnej kultúry. Preto je pochopenie digitálnej kultúry také dôležité. Toto direktórium nás upozorňuje, že nič už nie je také statické ako to bolo v minulosti, ale všetko sa neustále vyvíja, dokonca aj ľudská bytosť. Preto je nutné vnímať zmeny, aby sme mohli reagovať a žiť s nimi.

Globalizácia

Direktórium kladie značnú pozornosť súčasnému kultúrnemu rámcu. Napríklad, pojem globalizácia, ktorý je v súčasnosti taký významný, sa nenachádza ani v jednom predchádzajúcom direktóriu, zatiaľ čo v novom sa objavuje osemkrát. Už v predslove direktória je vyjadrený zámer hlbšie sa pozrieť na kultúrny kontext, aby sa zviditeľnili nové problematiky a výzvy, na ktoré má Cirkev odpovedať. Je pritom potrebné chápať kultúru ako hermeneutické miesto viery. Úsilie prispôbiť hlásanie zmenenému kultúrnemu kontextu je nielen nevyhnutné na zabezpečenie efektívnejšej komunikácie evanjelia, ale aj potrebné na dosiahnutie jeho hlbšieho porozumenia.

Evanjelizačná a kerygmatická katechéza

Ústredným pojmom nového direktória pre katechézu je evanjelizačná a kerygmatická katechéza. Podľa nového direktória, úlohou evanjelizácie nie je priniesť nejakú náuku, ale sprítomniť a ohlasovať Ježiša Krista (DPK 29). Konečným cieľom evanjelizácie nie je nič menšie ako naplnenie ľudského života (DPK 30). Na začiatku dokumentu sa dočítame, že kresťanská viera je v prvom rade prijatím Božej lásky, ktorá sa zjavila v Ježišovi Kristovi, úprimným príľnutím k jeho osobe a slobodným rozhodnutím nasledovať ho (DPK 18). Toto slobodné rozhodnutie nasledovať Ježiša je jadrom nového direktória pre katechézu a procesu evanjelizácie.

Ďalšou ústrednou témou nového direktória je kerygmatická katechéza. Kerygmatická katechéza spolu s dôrazom na mystagógiu sú hlavnou úlohou katechézy v dynamike evanjelizácie, ktorá je srdcom nového direktória. Tento dôraz bol už prítomný v predchádzajúcich direktóriách. Teraz nadobúda svoju významnosť vzhľadom na „znamená čias“, ktoré je potrebné čítať ako možnosti stretnutia a ohlasovania novosti viery (DPK 5).

Kerygmatická katechéza sa snaží eliminovať jednoduchý prenos abstraktných informácií o Ježišovi. Naopak, snaží sa dotknúť praktickej reality, v ktorej súčasný človek žije a s ktorou zápasí. Kerygmatická katechéza predstavuje Ježiša ako osobu, ktorá sa zaujíma nielen o naše pochybnosti a úzkosti, ale ako Boh s nami, ktorý nás sprevádza celým životom. Iba tak môžeme predstaviť Ježiša ako radostnú zvesť pre každú generáciu vždy novým spôsobom. Viera sa tak stáva nie niečím, čo je človeku vzdialené alebo čo patrí do minulosti, ale udalosťou, ktorá sa dotýka ľudských bytostí v samotnej realite, ktorú prežívajú. Stáva sa vždy prítomnou a významnou realitou. Katechéza sa musí oslobodiť od školskej schémy alebo mentality: nepripravuje na získanie nejakej sviatosti ani

neposkytuje informácie o Ježišovi, ale pomáha veriacemu získať osobnú skúsenosť, postupne sa stať súčasťou života kresťanského spoločenstva a vydávať svoje dôsledné svedectvo aj dnes.

Via Pulchritudinis

Osobitný dôraz sa v rámci prameňov katechézy kladie na svedectvo svätých a mučeníkov a na cestu krásy – „Via Pulchritudinis“. Najmä táto posledná predstavuje sugestívnu syntézu cieľu katechézy: direktorium uvádza, že katechéza musí viesť k prežívaniu Božej krásy, pretože iba tak možno pochopiť jeho odovzdanosť celému človeku. Skutočnosť krásy, ktorá pretína skúsenosť veriaceho v Krista, je v direktóriu vyjadrená aj fenomenologickým spôsobom, pripomínajúcim estetickú tvorivosť, ktorá sa prejavuje v prežívaní viery (DPK 106-109). Cesta krásy je preto významným aspektom, ktorý má v katechéze osobitnú hodnotu, aby sa spoznalo veľké dedičstvo umenia, literatúry a hudby, ktoré každá miestna Cirkev vlastní.

Komunikácia viery

Dôležitou výzvou je predovšetkým otázka jazyka a komunikácie viery. Direktorium ponúka rôznorodé modality vyjadrovania: napríklad rozprávanie ako „hlboký a efektívny komunikačný model“, pretože je schopné plodným spôsobom prepletať príbeh Ježiša, viery a ľudského života. Významným jazykom je tiež umenie, ktoré prostredníctvom rozjímania o kráse umožňuje zažiť stretnutie s Bohom, zatiaľ čo hudba, najmä sakrálna hudba, vzbudzuje v ľudskom duchu túžbu po nekonečnosti (DPK 205).

Sprevádzanie

Ďalším podstatným dôrazom direktória je osobné sprevá-

dzanie ako jeden zo spôsobov, ako predstaviť evanjelium našej súčasnej spoločnosti. Téma sprevádzania bola načrtnutá už v Evangelii Gaudium (167-173). Nové direktorium podobne považuje osobné sprevádzanie za veľmi dôležitý aspekt v súčasnej katechéze. To platí najmä pri formácii katechetov, ktorí potrebujú byť pripravovaní ako sprevádzatelia na ceste katechetického procesu (DPK 113, 135). Sprevádzanie je tiež dôležitou súčasťou počas katechézy s konkrétnymi kategóriami ľudí, napríklad sprevádzanie rodín (DPK 235) alebo sprevádzanie dospelých (DPK 263-265).

Úlohy katechézy

Nové direktorium uvádza päť úloh katechézy, ktoré sa v niečom odlišujú od predchádzajúceho direktória: katechéza vedie k poznaniu viery a vovádza do slávania tajomstva, formuje pre život v Kristovi, vychováva modlitbou a vovádza do života spoločenstva. Pritom nehovorí výslovne o misijnom poslaní kresťanov, hoci je zrejmé, že celý proces evanjelizácie a katechézy je podfarbený duchom neustáleho misijného postoja, ktorý je schopný oživiť smelosťou a tvorivosťou kultúrny i náboženský obzor ako i osobný horizont každého človeka (DPK 40). Rovnako sa taktiež nezmieňuje o morálnej formácii, ale zdôrazňuje cieľ formácie pre život v Kristovi, s osobitným dôrazom na formáciu cez blahoslavenstvá. Podobne aj rozdiel medzi podporou poznania viery a vedením k poznaniu viery sa môže javiť ako jemný posun, ale posun je podstatný. Pojem „podpora poznania viery“ je viac zameraný na poznanie viery, kým viesť k poznaniu viery, ako sa hovorí v novom direktorii, sa skôr zameriava na postupný proces kresťanského dozrievania vo viery (DPK 80). Vzťah s Kristom je jadrom našej cesty ako učeníkov a katecheti majú byť formovaní ako svedkovia viery a strážcovia Božej spomienky (DPK 139).

Celkom nová je aj prítomnosť zmienky o východných

cirkvách. Vidno tu ovocie dlhoročnej práce posledných pápežov a všeobecného magistériá uznať spoločné evanjelizačné úsilie spolu s osobitosťami, ktoré sú vlastné každej z cirkví (DPK 290-292).

Direktórium pre katechézu je poznačené prioritami súčasného pontifikátu, ale nadväzuje aj na predchádzajúce magistériá. Okrem odkazov na Evangelii gaudium a ďalšie texty pápeža Františka, najčastejšie cituje texty Benedikta XVI., sv. Jána Pavla II. a sv. Pavla VI. Najkrajší citát však pochádza od sv. Jána Zlatoústeho. Hovorí, že kresťanské hlásanie je niečo krásne. Sľubuje totiž „odpustenie hriechov, spravodlivosť, svätosť, vykúpenie, Božie synovstvo, nebeské dedičstvo a príbuzenstvo s Božím synom. Čo by teda mohlo byť rovnocennejšie s touto blahozvesťou? Boh na zemi a človek v nebi!“ (DPK 13). Táto schopnosť nadchnúť ľudí by pravdepodobne pomohla Cirkvi digitálne aj analogicky.

Otázky a úlohy:

1. **Esej:** Porovnaj hlavné rozdiely medzi predchádzajúcimi direktóriami (1971, 1997) a Direktóriom z roku 2020. Aké nové výzvy a akcenty prináša?
2. **Reflexia na tému digitalizácie:** Ako môže digitálna kultúra obohatiť katechézu a aké riziká prináša? Napíš krátku esej alebo diskusný príspevok.
3. **Kreatívna úloha:** Navrhni krátke katechetické s t r e t n u t i e (napr. 15 minút), ktoré nebude len „vyučovanie“, ale sprostredkuje osobné stretnutie s Ježišom cez svedectvo, príbeh, modlitbu alebo umelecký prvok.
4. **Skupinová práca:** Vypracujte profil ideálneho súčasného katechéty: aké má mať vlastnosti, aké zručnosti, aké formy sprevádzania ľudí potrebuje ovládať?
5. **Kreatívna úloha:** Vyber si jednu konkrétnu skupinu (napr. mladí, seniori, migranti, ľudia s postihnutím) a popíš, ako by sa im dalo kreatívne a citlivo ohlasovať evanjelium!

2. Kontext a identita súčasnej katechézy

Druhý vatikánsky koncil otvoril cestu obnovenej katechéze, ktorá sa viac sústreďuje na Božie slovo, osobnú vieru a cirkevné spoločenstvo. Súčasná katechéza čelí pozitívnym impulzom (nárast laikov, rodinná katechéza, význam Biblie) aj vážnym krízam: ústup tradičnej náboženskej socializácie, formálna sviatostná pastorácia, nedostatočná katechéza dospelých, oddelenie viery a kultúry. Cirkev preto hľadá nové cesty: elementarizáciu poslstva viery, misijnú a osobne svedčiacu katechézu. Katechéza sa chápe ako kresťanská iniciácia a náboženská edukácia, ktorá spája vieru, kultúru a komunitu. Pre budúcnosť Cirkvi je kľúčová celostná, kompetentná a celoživotná katechetická cesta, ktorá vedie človeka k zrelému svedectvu.

Hlavné tézy kapitoly:

1. Katechéza dnes reaguje na krízu viery, kultúrnej zmeny a náboženský analfabetizmus.
2. Potrebuje elementarizáciu: sústrediť sa na podstatu a jasne vysvetliť dôvody viery.
3. Misijná a svedectvom podopretá katechéza je dnes kľúčová.
4. Katechéza je formou kresťanskej iniciácie a výchovy k viere.

5. Kristocentrizmus: stredobodom je Ježiš Kristus a osobný vzťah k nemu.

2.1. Zmenená situácia pre katechézu

Druhý vatikánsky koncil bol bezpochyby najdôležitejšou ekleziálnou udalosťou 20. storočia. A hoci sa zaoberal katechézou len veľmi okrajovo, hlboko poznačil jej obnovu: zaoberal sa obsahom a predmetom katechézy (Božie slovo), jej subjektom (veriaci človek) ako aj jej základným inštitucionálnym prvkom (Cirkev). Koncilom končí obdobie katechizmov a začína spájať katechézu s jej základným prameňom, ktorým je Božie slovo, čím v katechéze znovu objavuje bibliu. Katechéza sa začína chápať ako výchova vo viere, v ekleziálnom projekte spoločenstva (kommunio) a služby (diakonia).

Nová tvár katechézy

V pokoncilovom období katechéza postupne nadobúda novú tvár. Začína sa klásť dôraz na evanjelizáciu a bibliu. Katechéza nadobúda misijný a katechumenálny charakter. Katechéza dospelých sa skutočne stala významnou a celkovo môžeme povedať, že sa rozvíja a prehĺbuje katechetická myšlienka ako taká. Okrem toho, badať aj ďalšie pozitívne prvky: nárast laických katechéto, nové formy spoločenstva, túžba po náboženskej formácii, znovuobjavenie biblie, katechumenálne hnutie, význam ženy, rodinná katechéza, interkulturálny a interreligiózny dialóg. Katechéza valorizuje antropologickú dimenziu a socio-politickú citlivosť, prioritou sa stáva katechéza dospelých a centralita spoločenstva. Zdôrazňuje sa hodnota masovokomunikačných prostriedkov a neverbálneho vyjadrovania (porov. DPK 130–139, 275).

Katechéza v kríze

Pozitívne znaky však nemôžu prekryvať skutočnosť, že systém katechézy prechádza špecifickou krízou, ktorá je dôsledkom globálnych kultúrnych príčin, ale aj premeny vnímania náboženstva vôbec. Tradičný systém katechézy už nefunguje a neprináša očakávané ovocie. E. Alberich a L. Dřímal hovoria o týchto základných prvkoch systému v kríze:

- kríza a zlyhanie tradičného procesu kresťanskej iniciácie a náboženskej socializácie v rodine a v škole (nie iniciácia, ale ukončenie)
- kríza sviatostnej pastorácie (ceremónie a rituály, ktoré nevyjadrujú opravdivý postoj viery)
- nedostatočnosť katechézy dospelých (príliš často infantilný charakter katechetickej praxi)
- separácia medzi vierou a kultúrou a kríza katechetického vyjadrovania (neschopnosť vyjadriť kresťanské posolstvo rečou, ktorá by bola pochopiteľná a významná pre dnešného človeka)
- nedostatočná formácia katechéto a zodpovedných za katechézu (porov. DPK 130–139).

Je zjavné, že táto kríza sa netýka iba katechézy alebo aj iných pastoračných oblastí Cirkvi, ale týka sa Cirkvi a kresťanstva celkovo. Základné dôvody tejto krízy vidí E. Alberich na jednej strane v sociokultúrnych, politických i ekonomických príčinách (globalizácia, pluralizmus spoločnosti, mediálna komunikácia, zmeny v rodine, vedecký a technologický rozvoj, prejavy nacionalizmov, fundamentalizmy, svetová ekonomika, modernosť a postmodernita) ale aj v transformácii a kríze náboženstva ako takého:

- sekularizovaná spoločnosť považuje náboženstvo ako zbytočná skutočnosť;
- pluralistická spoločnosť chápe náboženstvo ako jedno

- medzi mnohými;
- kvôli kríze inštitúcií a Cirkvi samotnej sa oficiálne náboženstvo stáva nedôveryhodné;
 - postmoderna kultúra vníma náboženstvo ako niečo subjektívne; separácia medzi vierou a životom sa náboženstvo stáva bezvýznamnou skutočnosťou;
 - v mediatickej spoločnosti je náboženstvo vnímané len ako show.

Náboženský analfabetizmus

W. Kasper vo svojom príhovore na európskom katechetickom sympóziu v Ríme v roku 2009 vidí situáciu akoby sme sa dostali k určitému náboženskému analfabetizmu (ľudia poznajú z kresťanského náboženstva iba písmenká, ale nevedia čítať). Ale človek predsa môže milovať len to, čo pozná, a čo miluje, to chce aj hlbšie a lepšie poznať. Niet teda divu, že mnohí, ktorí sa považujú za dospelých, opakujú len bežné známe frázy a pritom veria v povrchné prezentácie viery v médiách, alebo sa stávajú obeťami propagandy nových náboženských hnutí. Podľa Kaspera sa musíme nanovo učiť od prvotnej Cirkvi, od Cirkvi v misijných oblastiach a taktiež od katechetickej praxe mnohých iných krajín. Nemecká biskupská konferencia vo svojom dokumente o katechéze v súčasnej zmenenej dobre hovorí o dvoch dôležitých odpovediach na túto krízu katechézy: elementarizácia posolstva viery a misijnejšie orientovaná katechéza.

Nové direktórium pre katechézu opisuje rôzne sociálne sféry, v ktorých ľudia žijú, pričom opisuje možnosti, akými by sa mala katechéza uberať v situáciách pluralizmu a zložitosti. Svet sa neustále globalizuje, tým prináša nové výzvy pre katechézu a preto je dôležité, aby si katechéza vždy dostatočne uvedomovala tieto premenlivé a rozmanité konkrétne situácie (DPK 320-342).

kontextu a tradičných miestnych kultúr. Dostatočný priestor venuje téme ľudovej zbožnosti, ekumenickému kontextu a náboženskému pluralizmu. Reflektuje aktuálne otázky bioetiky, ekológie, spoločenskej angažovanosti a znovu potvrdzuje dôraz na pozornosť pre chudobných. Dva odseky však majú podľa R. Fisichellu osobitný význam, pretože sa zameriavajú na otázky, s ktorými sa dnešná katechéza musí nevyhnutne konfrontovať: vedecká mentalita a digitálna kultúra. Vďaka týmto stránkam je toto direktórium nielen „nové“, ale má aj odvahu zaoberať sa otázkami, ktoré v nasledujúcich rokoch budú skutočnou provokáciou pre obnovu samotnej katechézy. Jedenásta a dvanásta kapitola sa venujú katechéze v službe inkulturácie viery. Miestne cirkvi a najmä zodpovední za katechézu v miestnej Cirkvi sa musia zapojiť do tohto úsilia o „pretlmočenie“ hodnôt a obsahu.

2.1.1. Komplexnosť spoločnosti vyžaduje elementarizáciu sprostredkovania viery

Spoločenské zmeny posledných desaťročí sa pričínili o to, že sa spoločnosť radikálne zmenila. Nepriehľadnosť komplexných životných súvislostí a pluralita ponúk stavajú ľudí pred nové, dosiaľ nepoznané výzvy výberu a stvárnenia svojho životného sveta. V tomto množstve hlasov, ktoré sľubujú zmysluplný a naplnený život je kresťanské poslanstvo jedno z mnohých; kresťanská viera je ponuka, ktorá musí dokázať svoju plausibilitu vo viac-hlasovom orchestri ostatných ponúk.

Od ohlasovania k ponuke

Ohlasovanie viery sa tu preto stáva „ponukou“, ako to dobre vystihuje aj list francúzskych biskupov: názov „Proposer la foi“

by sa dal preložiť aj ako „predkladať, ponúknuť alebo prezentovať vieru“. Pojem „ponuky“ môže sa na prvý pohľad zdať skresľujúci, avšak je primeraným obrazom na vyjadrenie vzťahu medzi požiadavkami viery a postojom slobody človeka, ktorý túto vieru prijíma.

Ohlasovať a ponúknuť vieru v zmysle slobodného a angažovaného svedectva viery v súčasnej spoločnosti, sa musí preto sústrediť na to podstatné a jasne pomenovať jadro svojho posolstva. Pritom je podstatné ukázať, prečo je dobré, že sú kresťania v súčasnej spoločnosti. A z hľadiska jednotlivca, čo to prináša pre môj život – a pre moju smrť – keď prijmem vieru za svoju. Základná teologická úloha je preto aj dnes podstatnou katechetickou výzvou: dať odpoveď každému, kto žiada o zdôvodnenie nádeje, ktorá je vo vás; to vyžaduje preto elementarizáciu posolstva viery.

Elementarizácia viery

Viera, že Boh naplňa našu skutočnosť a riadi náš život, sa musí zviditeľniť v úsilí vyjadriť túto vieru primeranou rečou. To vyžaduje radikálny návrat k Bohu, ktorý ohlasuje Ježiš a Sväté písmo: Boh, ktorý sa zjavuje v dejinách ľudstva a predovšetkým vo svojom synovi, sa stáva mierou každej cirkevnej činnosti a reči. V tomto zmysle je správne hovoriť aj o „vlastnej evanjelizácii“ samotnej Cirkvi, ktorá predchádza novú evanjelizáciu sveta.

Ťažisko katechetického snaženia leží teda v ohlasovaní živého Boha, ktorý nám ide v ústrety v Ježišovi Kristovi, o ktorom hovorí Písmo. Toto ohlasovanie začína dnes často ako svedectvo a pomoc nášst osobný vzťah k Bohu: vzhľadom na to, že dnes chýbajú mnohé spoločenské pomôcky je toto svedectvo pri odovzdávaní viery čím ďalej tým dôležitejšie.

2.1.2. Cirkevné zmeny: kroky k misionárskym a evanjelizačným formám učenia

Stať sa a byť kresťanom už v súčasnosti nie je podporované ľudovým kresťanským prostredím. Mnohé spoločenské podpory, ktoré v minulosti zaistovali samozrejmu a generáciami odovzdávanú kresťanskú životnú prax, sa zmenili alebo zmizli úplne. Preto sú podmienky na kontinuálnu náboženskú socializáciu – v rodine, v škole a vo farnosti – v súčasnosti veľmi obmedzené. S chýbajúcimi tradičnými cestami odovzdávania viery vznikajú pre procesy organizovanej katechézy nové výzvy. Bežná prax farskej katechézy, ktorá ešte na mnohých miestach je zaužívaná, síce ešte stále obsiahne určité množstvo detí alebo mladých v časovo obmedzených katechetických projektoch, najmä vzhľadom na prípravu na prvé sväté prijímanie a na birmovku. Avšak počet rodičov, ktorí by sa pri týchto udalostiach dali osloviť, je podstatne menej ako v minulosti. Tieto katechetické snahy vedú čím ďalej tým menej k skutočnému spolužitiu s Cirkvou. Sviatostná katechéza je dnes skôr verbovaním a snahou o získanie sympatií zo strany rodičov, alebo v iných prípadoch, ešte niečo, čo sa sluší alebo je jednoducho rodinnou tradíciou.

Odovzdávanie viery je preto v súčasnosti stále viac pod vplyvom posunu „od dedičstva k ponuke“, ako to vyjadrili aj francúzski biskupi vo svojom liste: od nereflektovane prebratej príslušnosti ku slobodne zvolenej účasti, ktorá sa zakladá na vedomom rozhodnutí, a ktorá sa postupne rozvíja.

Misijne orientovaná katechéza

Misijne orientovaná katechéza sa vyznačuje predovšetkým tým, že sa kladie väčší dôraz na osobný aspekt. Keďže sa viera

už len minimálne sprostredkuje prostredníctvom spoločenských nositeľov (rodina, škola a pod.), sa stáva misionárske svedectvo vierohodných kresťanov o to dôležitejšie (porov. DPK 227).

To však vyžaduje niektoré patričné kompetencie, najmä schopnosť svedčiť a hovoriť o svojej viere. Misijnosť cirkevného účinkovania navonok (poslanie) preto vyžaduje zároveň pohyb do vnútra (spoločenstvo). Keď sa kresťania schádzajú, podporujú sa vo viere a rozvíjajú svoju osobnú schopnosť hovoriť o viere, rastie zároveň aj sila svedectva cirkevného konania v poslaní navonok. Spoločenstvo je nutné, aby sa poslanie mohlo uskutočniť!

Rastúca misijná výzva vedie aj k posunu dôrazu katechetickej činnosti: tradičné zameranie sa katechézy na deti a mládež je prekonaná. Katechéza sprevádza človeka na svojej ceste viery, vovádza ho a systematicky buduje, s cieľom ho viesť k „živému svedectvu viery, ktoré sa vyjadruje vo svojich skutkoch“ (VDK 82). Adresátmi katechézy sú teda ľudia, ktorí chcú vstať alebo byť prijatí do cirkevného spoločenstva viery – teda ľudia všetkých vekových kategórií (DPK 2).

2.2. Základné pojmy v katechéze

Katechéza ako služba Božieho slova chce pomôcť a podporiť rast vo viere. Svoju identitu rozvíja prostredníctvom vzťahu k Božiemu slovu, k viere a ku cirkevnému spoločenstvu. Katechéza má však aj významnú výchovnú dimenziu, preto sa v súčasnosti kladie dôraz na katechézu ako kresťanskú iniciáciu a náboženskú edukáciu.

2.2.1. Čo je to katechéza

Pojem „katechéza“ pochádza z gréckeho katechén, čo znamená doslova „volať zhora“. V prenesenom zmysle znamená hovoriť zhora, teda z katedry: katechizovať znamená teda ústne vyučovať, vzdelávať, rozprávať. Výraz katechésis sa nenachádza v NZ, kde naopak sa objavuje sloveso katechén robiť ozvenu, volať zhora (viď Lk 1,4; Sk 18,25; 21,21; Rim 2,18; 1Kor 14,19; Gal 6,6).

Katechéza

V novozákonných spisoch sa slovo katechéza - katechizovať často spája s ďalšími významami a výrazmi ako napr. evanjelizácia, proroctvo, svedectvo a pod. Alberich podľa tohto usudzuje, že na počiatku katechéza vyjadrovala predovšetkým prvotné „ohlasovanie“ Kristovho posolstva a až neskôr sa začínala chápať ako „vysvetlenie“ alebo prehĺbenie tohto posolstva. To znamená, že postupne sa začína rozlišovať medzi prvým okamihom ohlasovania (krádzein = ohlasovať, keryssein = kázať, euangelízein = evanjelizovať, martyrein = svedčiť) a následným prehľbovaným, kde nachádza miesto aj katechéza (didaskein = učiť, paradidonai = odovzdať).

Pojem katechéza teda často vyjadroval aj prvotné ohlasovanie aj prehĺbenie posolstva Ježiša Krista. V 4. storočí však už vidíme, že katechézou sa označuje vyučovanie nových pokrstených v týždni po Veľkej Noci, kým v 6. storočí katechéza je ústne vysvetlenie právd viery deťom alebo nevzdelaním dospelým, ktoré sa odohrávalo v rodine. Neskôr sa od katechézy ako činnosti prechádza ku katechizmu ako knihe: stáva sa manuálom pre ľudové vrstvy, ktorý zahŕňa základné vysvetlenie hlavných právd kresťanskej viery.

Za posledných 50 rokov nastal návrat k pôvodnému pojmu

katechézy. Rôzne definície magistéria vysvetľujú jeho význam. Tak napr. dekrét Druhého vatikánskeho koncilu *Christus Dominus* hovorí o katechetickom vyučovaní, ktoré má za cieľ, „aby sa pomocou náuky viera stala živou, uvedomenou a činorodou“ (CD 14). Deklarácia *Gravissimum Educationis* chápe katechézu ako vlastnú formatívnu činnosť Cirkvi s cieľom ponúknuť vyzrievanie vo viere od krstu až po plnosť kresťanského života. Podľa nej „katechéza osvecuje a posilňuje vieru, udržuje život podľa Kristovho ducha, privádza k vedomej a aktívnej účasti na liturgickom tajomstve a pobáda do apoštolskej činnosti“ (GE 4). Nové direktorium považuje katechézu za dynamickú a komplexnú realitu v službe Božieho slova, ktorá sprevádza, vychováva a formuje vo viere a k viere (DPK 55). Na základe týchto definícií jasne badať posun od katechizmu ku katechéze. Katechéza sa prestáva chápať ako predkladanie katechizmu, ale ako činnosť, ktorá je zameraná na stretnutie medzi osobami v živom spoločenstve.

Definícia katechézy

Katechéza je každá forma ekleziálnej služby Božieho slova, ktoré má za cieľ, aby osoby a spoločenstvá vyzrievali vo viere. Toto je súhrnná definícia, ktorú poskytuje E. Alberich a L. Dřimal, a ktorá sa snaží zakomponovať všetky rôzne črty predchádzajúcich definícií.

Katechéza je teda vždy jednou formou evanjelizácie: katechéza, privilegovaná etapa v procese evanjelizácie, je všeobecne zameraná na ľudí, ktorí už dostali prvé ohlasovanie (DPK 56). V tomto ohľade sa katechéza odlišuje a nasleduje prvotné ohlasovanie (prvotnú evanjelizáciu); predpokladá tento kerygmatický moment, ale nie vždy je jednoduché určiť medzi nimi hranicu a v súčasnom kontexte už tento rozdiel nie je možné jasne vymedziť (DPK 56), preto je katechéza prehĺbením kerygmy, ktorá sa stáva konštitutívnym rozmerom katechézy (DPK 57).

Katechetická funkcia Cirkvi je veľmi široká a sa realizuje v odlišných formách (vyučovanie, povzbudzovanie, debata, svedectvo, úvaha atď.) a v rôznych konkrétnych aktivitách (katechumenát, príprava k sviatostiam, kurzy náboženskej formácie, komunitná úvaha, liturgické kázanie, mediálna komunikácia atď.) Táto pestrosť však neznamená, že katechéza stráca svoju identitu ako služba slova pre rast viery; katechéza sa špecifikuje svojim charakterom prehĺbenia viery a uvedenia do rôznych prejavov kresťanského života (modlitba, liturgia, služba, svedectvo atď.). V Cirkvi nie všetko je katechézou, aj keď cirkevná činnosť obsahuje vždy aj katechetický aspekt.

2.2.2. Identita a úlohy katechézy

Stredobodom každého katechetického ohlasovania je stretnutie s Kristom, je priviesť osobu do jednoty, intimity s Kristom, nielen k „nejakému“ nezáväznému kontaktu. Jednota, intimita s Kristom je centrom a cieľom kresťanského života. Takto úlohou katechézy je formovať osoby, ktoré stále viac poznajú Ježiša Krista a jeho evanjelium, volia si jeho štýl života, jeho pocity (Flp 2,5) a usilujú sa uskutočňovať v konkrétnych situáciách života misiu Ježiša Krista, čiže ohlasujú Božie kráľovstvo (DPK 75).

Identita katechézy

Úlohou katechézy je, aby v každom človeku neustále zaznievalo (gr. katechein) paschálne ohlasovanie, s cieľom, aby sa človek mohol obrátiť. Katechéza uvádza do života viery a osvecuje každú ľudskú skutočnosť, jeho život a jeho dejiny. Hoci vo všeobecnom chápaní je katechéza určená tým, ktorí už prijali prvotné ohlasovanie a v nich prehľbuje, udržuje a dáva vzrast viere, súčasnosť si vyžaduje iný typ katechézy: kerygmatickú katechézu. To znamená, že katechéza je prehľbovaním kerygmy, prvotného ohlasovania, ktoré sa stáva

telom, tak ako sa to udialo pri Zvestovaní. Týmto spôsobom sa kerygma stáva súčasťou katechézy zameranej na splodenie viery, a nie už iba ako etapa nasledujúca po prvotnom ohlasovaní. Katechéza ako ozvena kerygmy, by mala zväziť tieto prvky: charakter ponuky, rozprávačskú kvalitu, afektívnu a existenciálnu, svedectvo viery, akési upriamanie katechézy na spásu človeka. Preto katechéza nie je niečo, čo chronologicky nasleduje po prvotnom ohlasovaní. Katechéza je ohlasovaním viery, ktorá zasahuje celé bytie človeka.

Katechumenát ako inšpirácia pre katechézu

Trvalý zdroj inšpirácie pre katechézu je katechumenát. Katechumenát je starobylou praxou Cirkvi, ktorá bola opäť obnovená po II. vatikánskom koncile. Keďže katechumenát je určený pre nepokrstených, nesie v sebe misionársky náboj a je zameraný na postupné vovedenie do viery. Práve pre jeho misionársky charakter, je vhodnou inšpiráciou katechézy pre tých, ktorí už krst prijali, ale ešte neokúsili jeho bohatstvo, tieto osoby môžu byť nazývané "takmer katechumeni". V tomto zmysle možno hovoriť o pokrstnom katechumenáte, alebo uvedení do kresťanského života. Takto vnímaná katechéza má na zreteli skutočnosť, že jej adresáti sú už pokrstení, preto základom ich obrátenia sa stáva už prijatý krst, ktorého silu treba objaviť a nechať rásť. Vzhľadom na prijímateľov katechézy možno hovoriť o troch typoch inšpirácie katechumenátom:

- katechumenát v jeho najužšom zmysle pre nepokrstených;
- v analogickom ponímaní pre tých, ktorí prijali krst, ale ostatné iniciačné sviatosti ešte neprijali;
- katechéza s katechumenátnou inšpiráciou pre tých, ktorí prijali všetky iniciačné sviatosti, ale neboli dostatočne evanjelizovaní alebo katechizovaní a túžia sa vrátiť na cestu viery (DPK 61-62).

Katechéza potrebuje absorbovať do seba dynamizmus a štýl katechumenátu, ktorý v sebe zahŕňa misionársky náboj, ktorý sa časom oslabil a preto je dnes znova ponúknutý, v snahe dosiahnuť skutočnú inkulturáciu.

Katechéza sa dáva do služby tomu, kto odpovedá na toto ohlasovanie, uschopňujúc ho žiť kresťanským životom. Keďže katechéza je v službe permanentnej formácie vo viere, je vo vzťahu k rôznym dimenziám kresťanského života:

- Katechéza a sv. Písmo: Písmo je základom pre rast viery a zohráva centrálnu úlohu v katechéze. Táto ústredná úloha Božieho Slova dovoľuje odovzdať Dejiny spásy ako niečo živé a podporuje poznanie postáv Písma a jeho základných pojmov.
- Katechéza, liturgia a sviatosti: Je nevyhnutná katechéza, ktorá pripravuje na slávenia sviatostí pre ich stále hlbšie chápanie a prežívanie.
- Katechéza, láska a svedectvo: katechéza, ktorá je ozvenou evanjelia, robí človeka schopným konať s láskou a je integrálnou súčasťou ohlasovania. Toto konanie nie je len znakom, že niekto prijal ohlasovanie, ale je zároveň hlavnou cestou na prijatie evanjelia (DPK 74).

Úlohy katechézy

Vychádzajúc zo smerníc nového direktória (DPK 79-89), katechetická činnosť má konkrétne úlohy: vovádza do poznania viery a podporuje poznanie významu liturgie a sviatostí; podporuje morálnu formáciu podľa osoby Ježiša Krista a učí kresťana, ako sa modliť s Kristom; a nakoniec pripravuje kresťana na život v spoločenstve a na aktívnu účasť na živote a poslaní Cirkvi. Tieto úlohy katechézy sú medzi sebou úzko prepojené a inšpirujú sa spôsobom, ako Ježiš učil svojich učeníkov: dal im spoznať tajomstvá Božieho kráľovstva, učil ich modliť sa, ponúkal im život podľa Evanjelia a vovádzal

ich do spoločného života a do poslania. Je preto potrebné aby viera bola poznaná a slávená, aby sa žila a stala modlitbou. Katechéza tak smeruje k dosiahnutiu rozvoja integrálneho kresťanského života (DPK 79-88).

2.2.3. Výhovná dimenzia katechézy

V posledných rokoch sa prehĺbil vzťah medzi katechézou a výchovou. Katechéza, ako sme videli v predchádzajúcej časti, má špecifickú výchovnú úlohu, ktorá pozostáva v pomoci jednotlivcovi rozvíjať a dozrievať vo viere. To vyžaduje nielen poznať a prijať kresťanské kultúrne bohatstvo, ale predovšetkým rozvíjať základné ľudské skúsenosti. Hovoríme teda o výchove k viere v nepriamom zmysle, pretože nie je možné priamo z vonku pôsobiť na skutočnosť, ktorá je priamo neuchopiteľná, akou je viera, keďže viera je Božím darom. Preto katechéza pomáha jednotlivcovi vyzrievať vo viere, využívajúc teórie a techniky, ktoré vychádzajú z pedagogickej praxe. Deklarácia Dignitatis Humanae (1965) o náboženskej slobode hovorí, že „človek má dobrovoľne odpovedať Bohu vierou; preto nikto nemá byť nútený prijať vieru proti svojej vôli. Úkon viery je totiž samou svojou povahou dobrovoľný (...) Teda povaha viery plne zodpovedá, aby bolo z náboženskej oblasti vylúčené akékoľvek donucovanie zo strany ľudí“ (DH 10). To znamená, že výchova k viere je pre Cirkev nezastupiteľnou formou výchovy k slobode.

Pavol VI vo svojej exhortácii Evangelii Nuntiandi hovorí, že Cirkev jestvuje, aby evanjelizovala a prinášala Dobrú novinu do všetkých častí ľudstva a ho premenila z vnútra a vytvorila z neho nové ľudstvo. To znamená, že činnosť Cirkvi sa zameriava na konečnú spásu človeka, ale zároveň ho premieňa z vnútra, teda jeho inteligenciu, svedomie, vôľu a slobodu. Táto premieňajúca evanjelizácia sa v Cirkvi uskutočňuje prostred-

níctvom katechézy, ktorá ohlasuje Božie slovo a evanjelium, liturgiou, ktorá slávi a pozýva ľudí ku stretnutiu sa s Bohom v modlitbe, a diakoniou, ktorá podporuje skúsenosť každodenného života podľa kresťanského ducha lásky a služby blížnym.

Evanjelizovať výchovou a vychovávať evanjelizáciou

V tomto kontexte sa zviditeľňuje výchovná dimenzia činnosti Cirkvi. Nové direktorium hovorí o úlohe Cirkvi evanjelizovať výchovou a vychovávať evanjelizáciou. Kladie tu dôraz na osobnosť katechéty, ktorý na jednej strane pomáha človeku otvoriť sa náboženskému rozmeru života a na druhej strane mu ponúka evanjelium, aby preniklo a pretvorilo procesy rozumu, vedomia, slobody, konania a aby existenciu premenilo na sebadarovanie podľa príkladu Ježiša Krista. Výchovná ponuka katechézy sa teda nezameriava na odovzdávanie doktríny, ktorá by bolo zhrnutá v určitom manuály, ale na formáciu jednotlivca podľa modelu ľudskosti, ktorý predstavuje Kristus (DPK 130–139).

2.2.4. Katechéza ako iniciácia

Od začiatku 19. storočia sa pozornosť teológie a katechetiky zamerala na vzťah medzi evanjelizáciou a výchovnými vedami. Na základe toho aj Druhý vatikánsky koncil chápal pedagogiku ako pomocnú vednú disciplínu teológie, najmä čo sa týka aplikácie v praxi.

Iniciácia

V súčasnosti vzťah medzi humánnymi vedami a evanjelizáciou je predovšetkým interdisciplinárny, to znamená, že spolupracujú pri definovaní problematiky výchova/evanje-

lizácia na úrovni interpretácie ako aj realizácie. V tejto perspektíve, edukácia sa stáva nástrojom evanjelizácie, lebo úloha ohlasovať kresťanské posolstvo znamená urobiť samotné posolstvo zrozumiteľnejšie, ale aj obsahom pre integrálny rozvoj jednotlivca. Kresťanská iniciácia sa neobmedzuje iba na náboženskú informáciu alebo vzdelávanie, ale najmä na rozvoj jeho osobnosti ako takej, s patričnými postojmi, zručnosťami a schopnosťami.

Pojem „iniciácia“ nepochádza z kresťanského prostredia: etymologicky pochádza z latinského slova „in-ire“ (vchádzať) a poukazuje na proces transformácie, ktorú etnológia a kultúrna antropológia rozdeľujú na tri historické formy: kmeňové iniciácie (prechod do dospelosti), náboženské iniciácie (vstup do náboženských tajomstiev), magické iniciácie (získ určitých nadprirodzených schopností).

Kým v prvých storočí tento proces sa týkal predovšetkým dospelých a sa realizoval prostredníctvom katechumenátu, dnes táto prax sa začína krstom detí a realizuje sa formou rôznych spôsobov vzdelávania, výchovných vstupov a obradov s cieľom priviesť nové generácie k plnej účasti na živote kresťanskej komunity.

Inkultúrácia

Katechéza iniciácie k viere a ku náboženskej kultúre kresťanskej komunity má dočinenie s procesom inkultúrácie a socializácie. Práve preto už exhortácia *Catechesi tradendae* ako aj nové direktorium podčiarkovali význam katechézy ako nástroj inkultúrácie viery. Inkultúrácia viery znamená v podivnej výmene preberať všetky bohatstvá národov, ktoré dostal Kristus do dedičstva. Je to hlboký a celkový proces a pomalá cesta. Nie je to len jednoduché vonkajšie prispôsobenie sa, ktoré preto, aby sa kresťanské posolstvo stalo prítlačlivejším, obmedzuje sa na to, aby ho ozdobne

pokrylo povrchovým lakom. Ide tu o to, aby evanjelium preniklo do najodľahlejších vrstiev osôb a národov, a to do hĺbky a takým spôsobom, aby evanjelizácia presiakla celý život. Treba evanjelizovať predovšetkým kultúru (porov. DPK, 181)

Viera a kultúra sú vzájomne prepojené: nemôžeme si predstaviť vieru bez určitej komunity, ktorá ju vyznáva, podobne ako nemôže existovať komunita, ktorá by nebola viazaná na určitú spoločnosť a na špecifickú kultúru. Viera a kultúra teda sú dve živé skutočnosti, a inkulturácia je dynamickým procesom stretnutia a interakcie medzi týmito dvoma živými tradíciami (DPK 181).

V tomto zmysle, katechéza sa stáva inkulturáciou, keď pomáha a povzbudzuje adresátov realizovať stretnutie a integráciu medzi vierou Cirkvi a kultúrou spoločnosti v ich samotnom živote ako jednotlivcov a v živote ich komunity.

Otázky a úlohy:

1. **Esej:** Aké sú hlavné príčiny krízy súčasnej katechézy? Opíš ich vlastnými slovami a uveď, ktoré považuješ za najvýznamnejšie vo svojom (lokálnom) prostredí. Pridaj návrhy, ako by sa na tieto problémy dalo reagovať.
2. **Skupinová práca:** Navrhните misijný projekt pre vašu farnosť, ktorý by oslovil ľudí mimo bežného cirkevného života. Zamerajte sa na:
 - jednoduché a zrozumiteľné predstavenie viery („elementarizácia posolstva“),
 - využitie svedectva, umenia, príbehu, alebo modernej komunikácie.Pripravte krátky návrh (max. 1 strana).
3. **Analýza textu:** Vysvetlite rozdiel medzi vyučovaním katechizmu a katechézou, ako sa spomína v texte. Ako sa zmenil dôraz z „učenia náuky“ na „stretnutie a skúsenosť“? Pripoj krátky príklad, ako by si ty osobne tento posun vysvetlil mladším (napr. birmovancom).

- 4. Reflexia:** Aké zručnosti by mal mať dnešný katechéta, aby bol „vierohodným svedkom“? Vytvor zoznam aspoň 5 zručností alebo vlastností a stručne ich vysvetli. Ktoré z nich sú ti blízke a ktoré by si potreboval rozvíjať ty?
- 5. Kreatívna úloha:** Vyber si jednu konkrétnu kultúru alebo skupinu (napr. tínedžeri, migranti, seniori, rodiny) a načrtni, ako by si im predstavil evanjelium tak, aby zohľadňovalo ich kultúrny a osobný kontext („inkulturácia viery“). Ako by si využil/a jazyk, symboly, hudbu, príbeh alebo iné prvky?

3. Katechéza v prvotnej Cirkvi a v stredoveku

Kapitola skúma vývoj katechézy od čias Ježiša až po stredovek. V prvotnej Cirkvi bolo jadrom ohlasovanie kerygmy – zmŕtvychvstania Krista a výzvy na obrátenie. Postupne sa vyvinul katechumenát ako systematická príprava dospelých na krst, spojená s morálnou formáciou a liturgickým vovádzaním. Po christianizácii Európy katechumenát zanikol a náboženská formácia prešla na rodinu, liturgiu a kázanie. V stredoveku vznikli prvé manuály pre katechézu a kázanie sa stalo hlavným nástrojom šírenia viery. Objavili sa tiež vizuálne prostriedky – „biblia pauperum“ a ľudové zbožné praktiky. Ku koncu stredoveku sa začali rodiť prví predchodcovia katechizmov a nové pedagogické prístupy.

Hlavné tézy kapitoly:

1. Prvotná Cirkev kládla dôraz na kerygmu a osobné svedectvo.
2. Antický katechumenát bol systematický formačný proces pred krstom.
3. Morálna formácia a liturgické vovádzanie boli kľúčové prvky katechumenátu.
4. Po zániku katechumenátu sa kázanie stalo hlavnou formou katechézy v stredoveku.
5. Vizuálne a symbolické prostriedky (biblia pauperum, sochy, relikvie) boli dôležité pre vieru negramotných.

3.1. Ohlasovanie kerygmy

Ohlasovanie kresťanského posolstva začalo v Jeruzaleme už počas života Ježiša Krista, ktorý sa predstavoval ľuďom ako Boží Syn. Združoval okolo seba dvanástich apoštolov ako aj širšiu skupinu učeníkov, spolu s ktorými hlásal ľuďom radostnú zvesť.

Okolo Ježiša vznikalo hnutie, o ktorom máme správy prostredníctvom statí Nového Zákona: Skutky apoštolov, Pavlove listy, ako aj samotné evanjeliá podľa Matúša, Lukáša, Marka a Jána. Postupne sa pridávali mladší učeníci a skupina okolo apoštolov sa rozrastala prostredníctvom prvej, druhej a tretej generácie kresťanov. K prvej generácie patrili očití svedkovia Ježiša, ktorí počuli jeho ohlasovanie v Palestíne, kým druhá a tretia generácia boli osoby, ktoré nikdy nestretli ani nevideli Ježiša a ktorí žili aj mimo prostredia Palestíny.

Kerygma

S príchodom druhej a tretej generácie kresťanov, učeníci si uvedomovali, že nestačí ohlasovať to, čo hlásal sám Ježiš prostredníctvom dobrej noviny. Keďže poslucháči už osobne Ježiša nepoznali, ohlasovanie Kristovho posolstva sa muselo robiť inou formou. Groppo preto hovorí, že keď analyzujeme dnes obsah evanjeliá a Pavlových listov, môžeme si všimnúť, že prvé predstavenie kresťanského posolstva druhej a tretej generácie kresťanov prostredníctvom apoštolov a ostatných Ježišových učeníkov, obsahuje predovšetkým ohlasovanie Kristovho zmŕtvychvstania: ide o „kerygmu“ so základným posolstvom, že Ježiš vstal z mŕtvych, Boh ho potvrdil, aby sa stal spásou pre izraelský ľud, ale aj pre všetky ostatné národy: "Mužovia, Izraeliti, počujte tieto slová: Boh u vás potvrdil muža, Ježiša Nazaretského, mocnými činmi divmi a znameniami, ktoré, ako sami viete, Boh skrze neho medzi vami urobil. A vy

ste ho, vydaného podľa presného Božieho zámeru a predvídania, rukami bezbožníkov pribili na kríž a zavraždili. Ale Boh ho vzkriesil a zbavil múk smrti, lebo ho nemohla držať vo svojej moci Tohoto Ježiša Boh vzkriesil a my všetci sme toho svedkami. Božia pravica ho povýšila a keď od Otca dostal prisľúbeného Ducha Svätého, vylial ho, ako sami vidíte a počujete. Nech teda s istotou vie celý dom Izraela, že toho Ježiša, ktorého ste vy ukrižovali, Boh urobil aj Pánom aj Mesiášom." Keď to počuli, bolesť im prenikla srdce a povedali Petrovi a ostatným apoštolom: "Čo máme robiť bratia?" Peter im povedal: "Robte pokánie a nech sa dá každý z vás pokrstiť v mene Ježiša Krista na odpustenie svojich hriechov a dostanete dar Svätého Ducha. Veď to prisľúbenie patrí vám a vašim deťom i všetkým, čo sú ďaleko; všetkým, ktorých si povolá Pán, náš Boh." (Sk 2, 22-24. 32-33. 36-39)

Ide teda predovšetkým o verejné svedectvo s cieľom povzbudiť jednotlivca uveriť Ježišovi a obrátiť sa. Prvotné ohlasovanie kerygmy má ale nutne ešte druhý nasledujúci prvok: ten, kto sa obrátil, potrebuje sa oboznámiť s novým životom, ktorý má viesť ako kresťan, a povzbudiť sa k vytrvalosti. V tejto druhej fáze sa kresťan zoznamoval s niektorými Ježišovými „skutkami“ a „slovami“ ako aj s dejinami Starého Zákona. Je pravdepodobné, že v tomto kontexte vznikali aj prvé vyznania viery (tzv. symboly). Na začiatku ešte nemôžeme hovoriť o organizovanej škole kresťanstva, ale o ohlasovanej a odovzdanej náuke, kde sa kládol dôraz na osobné svedectvo života. Náuka spočívala v odovzdávaní zjavených skutočností.

Kresťanstvo sa v 1. storočí šírilo veľmi rýchlo, od východu až na západ. Najdôležitejšie strediská kresťanského dialógu sa stávali Rím, Alexandria a Kartágo, kde sa kresťanstvo začína konfrontovať nielen so židovskou tradíciou, ale predovšetkým helenistickou, čo sa prejavuje aj v potrebe úpravy katechetického modelu.

3.2. Antický katechumenát

Napriek tomu, že už Skutky apoštolov poznajú pojem „katechéza“ (porov. Sk 18,25 a 21,21), opravdivá katechetická činnosť vzniká v 2. storočí. Dokumentujú to rôzne spisy, ako napr. Didaché (Učenie dvanástich apoštolov), List Barnabáša, Výklad apoštolského kázania od sv. Ireneja z Lyonu. Okrem toho aj filozof sv. Justín a teológ Origenes z Alexandrie svedčia o tom, že už od začiatku tohto poapoštolského obdobia existovali spisy o katechéze a že táto forma vzdelávania bola vždy prepojená s morálnou formáciou a liturgickým vovádzaním.

Spisy o katechéze

Didaché – Učenie dvanástich apoštolov je krátky prvokresťanský spis, ktorý bol napísaný na prelome 1. a 2. storočia pravdepodobne v Sýrii a opisuje stav cirkvi ešte predtým, ako sa kresťanstvo stalo rímskym štátnym náboženstvom. Je to istý druh náboženskej príručky, ktorá má tri časti. Z katechetického hľadiska je zaujímavá predovšetkým prvá časť o „dvoch cestách“: spis povzbudzuje katechumenov, aby sa vydali na cestu života a zavrhlí cestu smrti.

Koncom 2. storočia a počas celého 3. a 4. storočia, najmä po tzv. „milánskom edikte“ (313 po Kr.), spoločnosť sa začínala orientovať v prospech kresťanov: rôzne legislatívne úkony podporovali chudobných, zabezpečovali výstavbu kresťanských kostolov a uzákonili nedeľu ako deň odpočinku. V tejto novej situácii sa Cirkev stretávala s množstvom požiadaviek o krst ľudí, ktorí doteraz nemali žiadnu špecifickú prípravu a tak vznikala nová cirkevná pastorálno-liturgická ustanovizeň, ktorá dostáva názov „katechumenát“: jeho cieľom bolo pripraviť dospelých, ktorí sa obrátili na kresťanskú vieru, prijať kresťanské iniciačné sviatosti (krst, birmovka, eucharistia).

Počas celého 3. storočia množstvo spisov dokumentuje, ako v hlavných cirkevných spoločenstvách najmä okolo stredozemného mora existovala detailne vypracovaná organizácia katechumenátu: Apoštolská tradícia od sv. Hypolita a Traktát o krste od Tertuliána informujú o štruktúre a organizácii vyučovania katechumenov, o eucharistii, o krste, o homíliách a o iniciačnej katechéze.

Podľa Apoštolskej tradície Hypolita z Ríma, „katechumeni“, ako ich volali na východe, kým na západe mali meno „audientes - poslucháči“, mali byť predovšetkým dôsledne preskúmaní: išlo o skúmaní dôvodu obrátenia (to mal dosvedčovať „krstný otec“ alebo ten, čo sledoval cestu jednotlivca, ktorí sa chcel dať pokrstiť), ale aj preverenie rodinnej a sociálnej situácie (neregulárne manželstvo, otrok alebo slobodný) ako aj zamestnania - nie všetky práce boli zlučiteľné s kresťanskou vierou, napr. maliarstvo alebo sochárstvo boli ohrozením kvôli riziku idolatrii. Obdobie katechumenátu trvalo podľa Hypolita tri roky a katechumeni počas neho absolvovali prísny kurz prípravy a formácie, počas ktorej novoobrátení boli vovedení do kresťanskej náuky a do kresťanského života prostredníctvom tzv. „doctor audientium“, ktorý bol úradným katechétom spoločenstva. Katechéta ich oboznamoval s nezlučiteľnosťou idolatrie, s komentármi ku knihám Starého Zákona, ktoré sa vysvetľovali vo svetle Nového, a vysvetľoval Vyznanie viery (Symbolu). Na konci tohto obdobia, ktoré sa niekedy mohlo predĺžiť až na štyri roky, katechumeni museli podstúpiť ďalšiu skúšku, ktorá sa týkala ich morálneho života, za prítomnosti ich garantov, ktorými boli ich krstní rodičia. Tí, ktorí zvládli túto druhú skúšku, boli vybratí („electi“) pre bezprostrednú prípravu k sviatostiam kresťanskej iniciácie (krst a birmovka) a k účasti na eucharistii. Postili sa vo Veľký piatok, bedlili celú sobotňajšiu noc, počúvajúc biblické čítania a kázania, a na svitaní vo Veľkonočnú nedeľu boli pokrstení a pobirmovaní, aby sa potom spolu so všetkými veriacimi mohli zúčastniť eucharistii.

V škole katechumenátu bol dôležitý prvok dosiahnuť vlastné presvedčenie a predovšetkým poznanie seba samého, pretože ako hovorí Origenes, iba kto pozná seba samého pozná Boha a poznajúc Boha sa mu pripodobňuje. Cieľom katechumenátu bolo pripraviť neofitov na krst, sprevádzať ich na tejto ceste každý deň a prípadnými upozorneniami napraviť chyby charakteru, ktorými sa po prípade odchyľovali od kresťanského života. Napr. Didaché predstavuje rôzne vlastnosti, ktoré by si katechumen mal privlastniť: byť pokorný, milosrdný, jednoduchý, pokojný, nebyť skúpy alebo divoký, byť pravdivý a nepretvarovať sa. Ideál je však rozhodnutie dať celý svoj život Bohu a vyznať Boha svojím životom, aj za cenu krvi. Katechumenát má za cieľ poznanie Boha. Toto sa dosahuje postupnými stupňami, lebo ako hovorí Origenes, v útlom veku dostatok jedla zaručuje rast, ale potom, čo človek dosiahol dospelosť, prijímame pokrm na zachovanie života, tak aj poznanie Boha zachováva život kresťana.

Vzdelávanie v katechumenáte sa mnoho krát robí formou dialógu, rozhovoru medzi katechétom a katechumenom. Aj iný kresťanský autor, Bardesane, hovorí o tejto metóde otázok: Ak chceš sa učiť, musíš sa pýtať staršieho; ak chceš vyučovať, musíš pomôcť žiakom, aby sa pýtali to, čo chcú od teba vedieť. Učitelia musia povzbudzovať otázky.

Okrem toho sa kladie dôraz na pamäť, ktorá vo antickom výchovnom procese má dôležitú hodnotu. Apoštoli naspamäť odovzdávali učenie Ježiša, aj Polikarp zo Smyrny naspamäť poznal slová a udalosti z Ježišovho života. Pamäť je proces, ktorý od detstva formuje jednotu celého človeka a spolu s ním sa rozvíja a rastie. Úzko prepojené s pamäťou bolo použitie rôznych výrokov a prísloví, ktoré sa získavali zo svätého Písma, najmä z kníh žalmov, prísloví, knihy múdrosti, Sirachovej knihy a celého Starého a Nového Zákona. Jasné a presné výroky, ktoré sa bolo treba naučiť naspamäť, bolo formou, ako si neustále pripomínať hlavné pravdy a ako ich zachovať.

Základné prvky katechumenátu

Katechumenát sa teda vyznačoval tromi základnými prvkami:

1. Predkrstné ohlasovanie, ktoré zahrňovalo prvotné ohlasovanie alebo kerygmu, teda podstatné slávnostné posolstvo (vstal z mŕtvych, Kristus je Pán), po ktorom nasledovalo vysvetlenie (didaché) alebo katechéza;
2. Obrátenie a viera, teda odpoveď na ohlasovanie udalosti, keďže obrátenie a viera sa stotožňujú (veriť znamená obrátiť sa a obrátiť sa znamená veriť);
3. Rozlišovanie kandidátov, pretože krst sa neudeľoval bez rozlišovania, ale vyžadoval okrem obrátenia vždy aj osobné, presvedčené a zjavné príľnutie k viere.

Katechumenát vo svojej najvyspelejšej fáze je formačný proces dospelých, ktorý sa odohráva v cirkevnom spoločenstve, s cieľom viesť k sviatostiam. Tento formačný proces zahrňoval predkatechumenát, ktorý slúžil na prvotné zameranie sa na Krista; nasledoval samotný katechumenát, ktorý trval približne 3 roky a bol vzdialenou prípravou na krst; a nakoniec bezprostredná príprava v posledných týždňoch pôstneho obdobia a v období Veľkej noci.

Kým 3. storočie môže byť považované za zlaté obdobie katechumenátu, už vo 4. storočí badať jasné znaky úpadku samotného katechumenátu, hoci aj v tomto storočí máme bohaté údaje o živote katechumenov, napr. mystagogické katechézy sv. Cyrila Jeruzalemského (348), homílie Teodora z Mopsuestie (392) alebo krstné katechézy sv. Jána Zlatoústeho (390).

Mystagogické katechézy

Cieľom mystagogických katechéz bolo priviesť neofytov k úvahe nad symbolológiou prežitej Veľkej noci. Vonkajším

znakom sa snažia pripisovať vlastný, hlbší význam. Historické predobrazy krstu v Starom a Novom zákone sa vysvetľovali tak, aby bola zrejmá typológia so skúsenosťou, ktorú mal novokrstenec prežiť na duchovnej úrovni. V súvislosti s mystagógiou a mystagogickými katechézami sa zvykne hovoriť o tzv. disciplína arcani, príp. lex arcani. Zakazovala veriacim rozprávať sa s nekresťanmi ale i s katechumenmi o tajomstvách týkajúcich sa viery a kultu: napr. o krstných obradoch, o Eucharistii, o znení Vyznania viery, o modlitbe Otče náš atď. Aj Mystagogické katechézy sv. Cyrila Jeruzalemského uvádzajú, že o určitých tajomstvách sa katechumeni dozvedia až po krste alebo v priliehavej fáze krstnej prípravy. Dôvodom takéhoto postupu bola predovšetkým akási obava, že by tieto poznatky okrem ukojenia nezdravej zvedavosti mohli nezainteresovaným skôr uškodiť a byť príležitosťou k posmeškom. Symbolika a formuly majú totiž zmysel len v spojení so samotným obradom, ktorý každý musí osobne najskôr prežiť, aby všetkému správne porozumel a mohol o tom rozprávať iným.

Benevolentný prístup cisárov k Cirkvi vyvolávalo hlbokú zmenu voči kresťanstvu: Cirkev nadobúdalo oficiálne a privilegiované miesto v Rímskom impériu a ohlasovanie evanjelia bolo podporované bez nejakých prekážok. Zvyšoval sa počet obrátení, ktoré boli však niekedy skôr z vypočítavosti, a keďže katechumen bol už považovaný oficiálne za kresťana - hoci ešte nebol „fidelis“ - mnohí sa zapisovali do zoznamu katechumenov, ale nimi ostávali počas celého obdobia svojho života bez toho, aby prijali krst alebo ho prijímali až na smrteľnej posteli. Robilo sa to aj preto, aby získali konečné odpustenie všetkých hriechov, čo na jednej strane umožňovalo byť oslobodení od každej morálnej normy v živote, a zároveň sa nestrácal prístup k nebeskému kráľovstvu. V tomto kontexte katechumenát strácal svoju pastoračnú hodnotu a stával sa výslovne formálnou záležitosťou.

Kresťanská komunita preto začínala štrukturovať katechumenát iným spôsobom: vzhľadom na to, že sa už nevyžadovalo skutočné obrátenie, opúšťala trojročnú prípravu a obmedzovala sa na bezprostrednú prípravu na krst počas pôstneho obdobia. Vnásali sa však do tejto prípravy nové prvky, ako napr. veľkonočná vigília, pôsty a modlitby, odovzdávanie modlitby Otče náš a Evanjelii a mystagogické katechézy (vovádzanie do slávených tajomstiev) v týždni po Veľkej noci. Hoci takáto príprava bola omnoho intenzívnejšia, bola však unáhľenejšia vzhľadom na to, že počas 40 dní sa realizovalo vovádzanie do náuky ako aj precvičenie si morálnych požiadaviek.

Katechumenát podľa sv. Augustína

Medzi katechetickými spismi prvých storočí je dôležité podčiarknuť dielo sv. Augustína *De catechizandis rudibus*, ktoré napísal na začiatku 5. storočia. Je to dôležitý dokument o prvých krokoch katechézy. Okrem obsahovej časti sa dielo zameriava aj na metodológiu výučby a spôsobe učenia sa. Spis je odpoveďou na diakona z Kartága, ktorý bol sklamaný katechéta a mal na starosti „rudes“, teda začínajúcich kandidátov z pohanstva, aby ich voviedol do náuky. Kým väčšina katechetických spisov sa zaoberala postavou katechéty, sv. Augustín sa zaujímal skôr o katechumena so svojimi ľudskými vlastnosťami, so svojimi kladmi i zápornými. „Rudes“, teda začínajúci katechumeni, boli mladíci z okolia Kartága a Hyppo na konci 4. storočia, s rôznymi vlastnosťami a vedomosťami, intelektuálnym, kultúrnym i sociálnym zázemím, bez znalostí kresťanského života. Pojem „rudes“ má u sv. Augustína teda veľmi široký význam a označuje všetkých tých, ktorí nepoznajú vieru a kresťanskú náuku a pochádzajú z rôzneho intelektuálneho, sociálneho a kultúrneho prostredia. Sú mnohokrát nevedomí ohľadom pravdy, sú ašpiranti ohľadom rítu a sú začínajúci ohľadom výučby.

Sv. Augustín rozdeľuje svoju metódu výučby do troch bodov:

1. Narratio – rozprávanie: preniesť celé dejiny spásy historickým spôsobom, vyrozprávať základné udalosti, aby „ten, čo ťa počúva, uveril, aby uveriac dúfal, a dúfajúc miloval“.
2. Cohortatio – otvárať nádeji: povzbudzovať k nádeji zmŕtvychvstania.
3. Hilaritatis comparatio – priviesť k radosti: vzbudiť radosť, lebo táto je potrebná pre katechéta aj pre katechumenu, aby sa premohla nuda.

Medzi 6. a 7. storočím katechumenát úplne vymizol. Stávalo sa, že celé kmene, ako napríklad Germani a Slovania, prijímali kresťanstvo naraz, spolu so svojím vládárom. Ďalší dôvod na zánik katechumenátu je rozširujúca sa prax krstu malých detí kresťanských rodín. Príchodom stredoveku nastáva určitý „sociálny katechumenát“, už nie osobný, kde vychovávateľom sa stáva celé kresťanské prostredie.

3.3. Kázanie ako forma katechézy v stredoveku

S príchodom Stredoveku, keď už veľká časť obyvateľstva bola pokrstená, vstup do Cirkvi sa uskutočňoval skoro spontánnou socializáciou. Rodí sa tzv. „christianitas“, teda prostredie a kultúra, ktoré sú úplne presiaknuté kresťanstvom. Bol to predovšetkým cisár Karol Veľký (742-814), ktorý sa usiloval o to, aby kresťanské princípy boli prijaté ako inštitucionálne i politické normy a tak i zachovávané.

3.3.1. Katechéza v rodine

Katechumenát prestal existovať. Nejestvovala žiadna forma špecificky organizovanej katechézy, ale kresťanská náuka sa odovzdáva predovšetkým cez rodičov a kňazov, ktorí učia deti naspamäť – v latinčine alebo v inej hovorovej reči – modlitbu Otče náš a Verím v Boha. Pred spoveďou, ktorá sa vykonávala raz za rok v pôstnom období, sa kňaz v rámci prípravy vypytoval rodičov, ako sa vzdelávajú vo viere a ako túto vieru odovzdávajú svojim deťom. Rodina sa stáva výlučným miestom výchovy a vzdelávania vo viere. Cirkev pripomínala rodičom ich „*ufficio pastoris*“, ich pastiersky i učiteľský úrad voči svojim deťom. Rodičia sa stávali prvými katechétmi svojich detí, zodpovední aj za ich prípravu na prijatie sviatosti. Zo strany Cirkvi nejstvovala žiadna špecifická katechéza pre deti: na kázni pre rodičov počas nedeľnej omše sa spolu s rodičmi zúčastňovali aj ich deti. Potom, po sv. omši, mali rodičia deťom doma porozprávať to, čo počuli počas kázne a vysvetliť im pravdy viery. Veľký dôraz sa tu kládlo na rôzne presné formulácie, ktoré sa učili naspamäť. Celá rodina tak bola zapojená do prípravy na prijatie sviatostí svojich detí. Môžeme teda povedať, že katechéza bola neustála a vychádzala z toho, čo si rodičia pamätali z ich prípravy na prijatie sviatosti zmierania a eucharistie.

3.3.2. Liturgia a kázanie

Náboženské slávnosti, sviatky, určovali rytmus spoločenského a rodinného života: pripomínali udalosti spásy a pravdy viery. Táto náboženská tradícia a ovzdušie, duchovná klíma, sprevádzala stredovekého človeka od jeho útleho detstva a jeho životu vtlačala kresťanskú pečať, štýl. Náboženská tradícia sprevádzala aj spoločenský život, napr.: panovník začínal svoj kráľovský úrad náboženskou korunováciou, rytier

sa zasväcoval do svojho stavu náboženským úkonom, remeselnícke cechy mali svätcov za svojich patrónov, obce si slávnostne pripomínali sviatok svojho patróna (svätca, sväticu), názvy nemocníc, lekární, ba aj hostincov mali biblický alebo náboženský pôvod. Napriek tomu, že liturgia bola v latinčine, a nebolo jednoduché pochopiť jednotlivé liturgické texty a úkony, obyvateľstvo sa s veľkou pravidelnosťou zúčastňovalo liturgických obradov.

Biblia pauperum

Ale opravdivá revolúcia v oblasti katechézy v Stredoveku prichádzala vytvorením tzv. „biblia pauperum“, teda Biblie pre chudobných a negramotných vo forme veľkých ilustrovaných kníh s výjavmi a osobami zo Starého Zákona, zo života a umučenia Ježiša Krista a zo života svätých, mnohokrát s krátkymi vysvetľujúcimi frázami. Ale pojem „biblia pauperum“ zahŕňala v sebe aj všetky sochy, sväte znázornenia, betlehemy, púte, medaile, relikviáre, ružence a krížové cesty, v ktorých sa vyjadrovala viera obyčajných ľudí v stredoveku. Týmito spôsobmi sa praktizovala konkrétna katechéza bez teoretických úvah a stredoveký kresťan, ktorý nevedel čítať evanjeliá, nachádzal napr. v meditatívnej modlitbe krížovej cesty a v stotožnení sa s Kristom, ktorý nesie kríž, možnosť preniknúť do hĺbky Kristovho umučenia.

Kázanie

Špecifickou formou katechézy, ktorá vznikala v stredoveku, bolo kázanie. Už Karol Veľký písal biskupom list, v ktorom ich žiada, aby určili, ako poučovať ľud. Sám predpísal všetkým kňazom povinnosť, kázať vo všetky nedele a prikázané sviatky. Stredoveké kázanie môžeme rozdeliť na štyri etapy.

Prvou etapou bolo kázanie v západných Cirkvách v období Barbarov (7.-8. Stor.). Do západnej Európy prenikali germánske kmene, ktoré sa definitívne usadili na územiach rímskeho impéria. Cirkev cítila náležitosť ich evanjelizácie a miestami – niekedy unáhlene – im udeľovala krst. Ostatné obyvateľstvo, ktoré už bolo kresťanské, po zániku katechumenátu stratili akúkoľvek formu náboženskej formácie. Medzi obyčajnými ľuďmi prevládala negramotnosť, jediný zdroj vzdelávania pre nich bolo liturgické kázanie počas nedeľnej bohoslužby. Vznikali zbierky homílií Cirkevných otcov, ktoré sa čítali v kláštoroch alebo aj v súkromí.

Druhé obdobie je kázanie v 9.-12.storočí – obdobie patristických a karolinských zbierok homílií. Karol Veľký vytváral školy pri kláštoroch, kostoloch a katedrálach, aby sa vyučovali žalmy, Sväté písmo, spev, liturgické slávenia a gramatika. Hoci prvotný cieľ týchto škôl bola formácia seminaristov a budúcich kňazov, vidno jasný vplyv aj na katechézu, keďže budúci klerici mali možnosť sa vzdelávať aj vo vyučovaní obyčajného ľudu. Zbierky homílií sú výsledkom záujmu autorít, aby sa obyčajní ľudia vzdelávali vo viere. Okrem toho, vznikala aj prvá forma katechizmového kompendia od Alkuina, radcu Karola Veľkého v oblasti školstva, napísaný v latinčine formou dialógu medzi mladíkom, ktorý sa pýta, a katechétom, ktorý mu odpovedá.

Tretia etapa je kázanie v 12.-13.storočí: je to obdobie intenzívneho kázania v kláštoroch, univerzitách smerom k ľudu. Kým na univerzitách boli kázne odborne pripravené a vyžadujú pripravených poslucháčov, pre ľudí sa vyžadovala primeranejšia reč. Výborným kazateľom bol Pápež Inocent III, ale aj iní klerici, mnísi alebo eremiti, ktorí kázali nielen v kostoloch, ale aj po dedinách s povolením kázať a poučovať ľudí o evanjeliovej morálke. Medzi iniciatívami, ktoré najviac prispievali k evanjelizácii obyvateľstva, patrili vznik dvoch žobravých rádov: františkáni a dominikáni, ktorí nahrádzali na poli kázania nedostatky sekulárneho kléru.

Poslednou etapou bolo kázanie v 14.-15. storočí. V neskorom stredoveku boli farské kázne v nedeľu omnoho chudobnejšie a obmedzovali sa mnohokrát na magickú koncepciu sviatosti. Kazatelia sa skôr nachádzali na vysokých školách, kde sa prehlbovala teológia ako vedecká disciplína. Prichádzalo sa k rozkolu medzi vedeckou teológiou a obyčajným vzdelávaním ľudu. Kým teda na jednej strane rozvoj škôl a univerzít posúva vedecká teologické bádanie, na druhej strane sa ochudobňuje konkrétny obsah vzdelávania ľudových vrstiev: tu sa privilegujú témy ako napr. povinnosti, hriech a pokánie, posledné veci s dôrazom na smrť a posledný súd.

3.3.3. Prvé začiatky katechizmu

V tomto období postupne vznikala potreba určitých manuálov kresťanského života pre obyčajných ľudí, predzvesť budúcich katechizmov. Takéto súhrny viery napísal Ján Gerson (1363-1429), veľký kancelár a reorganizátor v Paríži: jeho dielka s katechetickým zameraním podávali základy kresťanského učenia pre katechézu dospelých i detí.

Ján Gerson bol teológ, politik a mystik. Napísal katechetické diela *Opus tripartitum* a *De pueris ad Christum trahendis*. V prvom diele vysvetľuje vieru (Vyznanie viery a sviatosti) a desatoro, spoveď so spytovaním svedomia, o posledných veciach a o modlitbe. Druhé dielo sa zaoberá náboženskou výchovou detí s návodom, ako ich viesť ku kresťanskému životu a ku sviatosti zmierenia. Štýl týchto diel je naratívny, ponúka teda iný návod ako spôsob otázky a odpovede. Pre neho katechizmus je živá záležitosť, nie text, ktorý sa treba naučiť naspamäť.

Nasledujúce obdobie humanizmu sa často charakterizuje ako obdobie odmietnutia nadprirodzeného a teocentrického videnia vlastného stredoveku, novej orientácie myšlienok

s pozornosťou ku všetkému, čo je ľudské a prirodzené ako aj návrat ku klasicizmu, teda k rímskej a gréckej kultúre, umeniu a filozofii.

Dôležitým reprezentantom humanistickej katechézy je Erasmus Rotterdamský (1469-1536), ktorého katechetické dielo spočíva v mnohých spisoch. Najdôležitejšie je Explanatio Symboli (1533), ktoré je napísané formou dialógu medzi katechumenom a katechétom. Jeho ďalšie dielo Enchiridion Milites Christiani (1501) je v podstate katechizmus alebo regula kresťanského života, resp. manuál, ktorý učí viesť dobrý život.

Otázky a úlohy:

1. **Esej:** Porovnaj prvotné ohlasovanie kerygmy a antický katechumenát. Aké boli hlavné rozdiely v spôsobe odovzdávania viery? Ktoré prvky z týchto období by podľa teba mohli byť inšpiráciou pre súčasnú katechézu?
2. **Skupinová práca:** Navrhňte „moderný katechumenát“ pre dnešnú farnosť alebo spoločenstvo. Čo by obsahoval (napr. témy, metódy, trvanie)? Ako by ste zapojili svedectvá, spoločenstvo, modlitbu a praktickú službu? Vypracujte aspoň stručnú osnovu (bodový zoznam).
3. **Analýza textu:** Prečo bola pamäť (naspamäť učenie sa modlitieb, výrokov, prísloví) taká dôležitá v antickom a stredovekom katechumenáte? Napíš krátku reflexiu: akú úlohu by mala pamäť a opakovanie v súčasnej náboženskej výchove? hudbu, príbeh alebo iné prvky?
4. **Kreatívna úloha:** Vyber si biblický príbeh alebo úryvok z kerygmy (napr. Sk 2, 22–39) a spracuj ho tak, aby bol zrozumiteľný pre dnešných tínedžerov. Môžeš ho prepísať ako krátky príbeh, báseň, list, scenár rozhovoru alebo krátke video.
5. **Reflexia:** Predstav si, že si katechéta v období sv. Augustína. Ako by si využil jeho tri metodické kroky (rozprávanie – povzbudenie – radosť) vo svojom vlastnom štýle? Napíš krátky plán svojej prvej katechézy pre skupinu „rudes“ (začiatočníkov).

4. Katechéza v novoveku: obdobie katechizmov

Kapitola mapuje vývoj katechézy v novoveku, keď reformácia a Tridentský koncil zásadne ovplyvnili podobu katechizmov. Luther a Kalvín zaviedli jednoduché, zrozumiteľné katechizmy pre veriacich a rodiny. Katolícka Cirkev odpovedala katechizmami Petra Kanízia, Roberta Belarmína a napokon Tridentským katechizmom pre kňazov. Po koncile sa rozvíjala farská a školská katechéza. Osvietenstvo prinieslo racionalizmus a školské vyučovanie náboženstva, čím sa oslabovala rodinná katechéza. V 19. storočí zazneli snahy o oživenie (Sailer, Hirscher, Newman), no prevládala neoscholastika. Prvý vatikánsky koncil síce katechetické otázky priamo neriešil, ale neskoršie pápežské rozhodnutia (napr. Pius X) pripravili pôdu pre obnovu.

Hlavné tézy kapitoly:

1. Obdobie katechizmov: protestantská reformácia pripravila katechizmy pre rodiny a spoločenstvá (Luther, Kalvín), podobne v Katolíckej cirkvi vytvorili priniesla Kanízus, Bellarmín a Tridentský koncil.
2. Osvietenstvo zmenilo dôraz z viery na rozum a etiku, katechéza sa presunula z rodiny do školy.
3. V 19. stor. zaznela snaha o návrat k evanjeliu a živému svedectvu (Sailer, Hirscher, Newman).

4. Neoscholastika posilnila dogmatickú a apologetickú náuku.
5. Pius X. a jeho reformy (napr. skoré sv. prijímanie, jednotný katechizmus) významne ovplyvnili katechézu.

4.1. Katechizmy v protestanskej reforme

V 16. storočí Európa zažívala veľké zmeny, ktoré sa týkali sociálneho, politického, ekonomického, kultúrneho a náboženského života: zo stabilného a jednoliateho kontinentu sa stáva zmenený svetadiel. Historici používajú pojmy ako je „sekularizácia“, „racionalizácia“ a „modernizácia“ na vyjadrenie všetkých týchto zmien. Pre nás najpodstatnejšia je náboženská zmena, kde univerzálna Cirkev stredoveku protestantskou reformou stráca svoju exkluzivitu, a vznikajú nové cirkvi a nové teológie.

Reformné úsilia

Predovšetkým však je dôležitá náboženská situácia na začiatku 16. storočia, ktorá predchádzala každé reformné úsilie: je to uvedenie si biednej náboženskej a pastoračnej situácie. Na jednej strane išlo o všeobecnú kresťanskú nevedomosť, najmä v poznaní Svätého písma, silný moralizmus a náboženský subjektivismus, ktorý sa vyjadril nadmerným úsilím spasť si dušu na úkor služby iným, v prežívaní liturgie, ktorá bola odtrhnutá od života i od spoločenstva. Na druhej strane tomuto zodpovedala aj nedostatočná teologická príprava kléru a malý záujem o náboženskú formáciu veriacich. V kostoloch prevládalo morálne ponaučenie, katechetické kázanie bolo takmer úplne zanedbané. Toto je skutočne živná pôda pre reformu.

Protestanskí reformátori mali niekoľko cieľov: na jednej strane chceli sprostredkovať veriacim biblické texty, aby ich

pochopili, a preto využívali ich materskú reč. Okrem toho chceli reformovať zvyky, slávenia a praktiky, ktoré podľa nich nezodpovedali súčasnej zbožnosti. Pohnutí týmito cieľmi sa okolo roku 1560, v severnej časti Európy a najmä v nemecky hovoriacich krajinách, začínal presadzovať luteránsky protestantizmus, ako hnutie náboženskej obnovy, ktorý založil Martin Luther (1483-1546). Lutherov protestantizmus sa rozšíril aj do rôznych oblastí západnej Európy, napr. vo Francúzsku, Anglicku a Holandsku. V týchto krajinách však sa viac zakoreňovalo ďalšie reformné hnutie Jána Kalvína (1509-1564), ktorý zakladal svoju komunitu nasledovníkov v Ženeve. Kalvín kládol väčší dôraz na spoločenstvo, ktoré podľa neho legitimizuje pastierov, učiteľov a diakonov, a preto sa spoločenstvo stávalo základom pre svoju reformnú aktivitu. V Európe v rokoch 1550 až 1570 kalvinizmus dosiahol svoj najväčší rozvoj.

Okrem rozšírenia protestantizmu, moderné obdobie predstavovalo aj dve ďalšie výzvy pre katechézu a kresťanskú výchovu. Na jednej strane vynález Jána Guttenberga (1394-1468) na tlačenie kníh, a na druhej rozšírenie knihy „katechizmu“: bol to súhrn právd viery pre každého jednotlivca, ktorého obsah bol rozdelený na časti, s otázkami a odpoveďami, ktoré sa bolo možno naučiť naspamäť, aj bez potreby spoločenstva.

M. Luther

Obdobie stredoveku končilo teda začiatkom nového prekvitajúceho obdobia katechizmov. Medzi prvými vytlačenými katechizmami boli pravé protestantské: v roku 1529 Luther vydal „Malý katechizmus“, ktorý slúžil pre nevzdelaných dedinských kňazov a pre otcov rodiny, ako aj „Veľký katechizmus“, ktorý bol náročnejší čo sa týka obsahu a preto bol určený viac pre farárov. Kalvín v roku 1541 napísal po francúzsky svoj „Katechizmus ženevskej cirkvi“.

Lutherove katechizmy mali úmysel vzdelávať ľudí v základných pravdách kresťanskej viery a vo sviatostiach, aby zabránil náboženskej nevedomosti. Robil to krátkymi a jednoduchými textami, ktoré hlásili slobodu kresťana ako aj spôsob, ako ju žiť. Lutherov záujem bol naplno výchovný: kresťanské pravdy bolo treba vysvetliť vždy podľa konkrétnej situácii, a okrem toho kresťan musel vedieť, čo má robiť (prikázania), kde čerpať silu (Verím v Boha) a ako dosiahnuť túto silu (modlitba Otče náš). Okrem toho Luther pokladal otca rodiny za zodpovedného za vzdelávanie svojich detí: kresťanská výchova je povinnosťou rodičov, ktorí môžu a musia spolupracovať s Bohom. Katechizmus sa preto stával knihou rodiny a knihou života.

Luther pochádzal z ľudu a písal pre ľudí: jednoducho, krátke vety, pochopiteľné pre všetkých. Čitateľ bol vtiahnutý do rozprávania, akoby sa preberali práve jeho osobné otázky, na ktoré chcel dostať odpoveď. Nemal v úmysle predstaviť teologickú teóriu o existovaní a o vlastnostiach Boha, ale písal skôr o vzťahu Boha s človekom. Mal pritom dvojaký zámer: po prvé, nemal v úmysly zostaviť katechizmus proti katolíckej Cirkvi ani priniesť na trh revolučnú knihu, ale očistiť kresťanskú náuku odstredovekých „usadlín“ a podať ju opravdivú; po druhé, katechizmy neboli pre vyučovanie detí a mladých, ale pre vzdelávanie kňazov a dospelých, aby mohli správne ohlasovať náuku. Dôvodom toho, že sa Luther obracal na dospelých kresťanov, ktorým sa snažil vštepiť úlohu zodpovednosť za kresťanské vzdelávanie vo vlastnej rodine formou nedeľnej katechézy, bola aj skutočnosť, že ešte nejestvovala povinná školská dochádzka.

J. Kalvín

V katechizme Kalvína naopak, dominuje starostlivosť o jasné a očistené definície náuky, napr. ako presné vyznanie viery pre jednotlivcov a pre spoločenstvo, ktoré je kritériom

ortodoxie a správneho kresťanského života. Základným cieľom človeka bolo podľa Kalvína dobre poznať Boha a katechizmus mu hovorí ako: dôverovať Bohu, dodržiavať prikázania, prosieť ho v núdzi, prijať ho v Božom slove a vo sviatostiach.

Katechizmy Luthera a Kalvína nadobúdali špecifický kultúrny význam: vychádzajúc zo svojich reformných názorov, odpovedali na náboženskú nevedomosť a poskytovali jasné odpovede, čím dosiahli znovuobjavený návrat k Svätému písmu. Dôsledkom toho bolo však aj, že kresťanstvo sa postupne stávalo „náboženstvom knihy“, kde sa kládol veľký dôraz na jasnosť doktríny a na odovzdávanie správnych výrazov, na múdrosť, ktorá komunikuje.

4.2. Katechizmy v katolíckom prostredí

Katolícka cirkev sa začínala zaoberať nielen protestantskou reformou, ale predovšetkým aj reálnymi problémami Cirkvi. V krajinách, ktoré ostali katolícke (Taliansko, Španielsko, Portugalsko), ale aj v tých, kde sa reforma už usadila, sa využívali rôzne aj politicko-náboženské prostriedky, aby sa zabránilo ďalšiemu šíreniu protestantizmu. Dôležité kroky vlastnej katolíckej reformy vznikali za pontifikátu Pápeža Pavla III (1534-1549) prostredníctvom Spoločnosti Ježišovej, založenej sv. Ignácom z Loyoly, a následne najmä vďaka Tridentskému koncilu.

P. Kanízius

Po nástupe protestantizmu vznikajú katechizmy aj v katolíckom prostredí. Najslávnejšími katechizmami, ktoré predchádzali Tridentský katechizmus, napísal sv. Peter Kanízius (1521-1597), holandský jezuita, ktoré boli odpoveďou na katechizmy Luthera a Kalvína. Kanízius bol zaskočený mladými študentami, ktorí boli tak presiaknutí luteránskymi

myšlienkami, že sa rozhodol zostaviť kompendium katolíckej náuky proti protestantským bludom. Jeho najlepším katechizmom je „Summa“ (1555): je vzorom presnej teologickej syntézy pre pastoračiu, s dôrazom na usmernenie pre život a pre kresťanskú svätosť. Tento katechizmus bol určený pre vysokoškolských študentov. Okrem neho píše ešte aj „Malý katechizmus“ (1556) pre základné poučenie detí a „Stredný katechizmus“ (1558) pre stredoškolskú mládež. Kaniziové katechizmy boli veľmi rozšírené, do jeho smrti mali viac ako 200 vydaní.

R. Bellarmín

Medzi katechizmy v katolíckom prostredí, ale už po Tridentskom koncile, treba zaradiť aj diela sv. Róberta Bellarmína (1542-1621), jezuitu, ktorý posledné roky pracoval ako profesor teológie a kardinál v Ríme. V roku 1597 vydal katechizmus pod názvom *Dottrina breve da impararsi a memoria* a bol určený deťom a jednoduchým ľuďom. Náuku Cirkvi, ktorá je rozdelená na krédo, modlitbu, prikázania a sviatosti, prispôsobuje schopnostiam adresátov s dôrazom na to, že nestačí náuku vedieť, ale treba ju aj vedieť žiť. Katechizmus obsahuje 95 otázok žiaka s patričnými odpoveďami učiteľa. O rok neskôr (1598) vydal ďalší katechizmus pre katechéty s rovnakou štruktúrou a formou. Bellarmínové katechizmy mali v Taliansku veľký ohlas: mali 400 vydaní a boli preložené do 60 jazykov.

4.3. Katechizmus Tridentského koncilu

Tridentský koncil bol zvolaný pápežom Pavlom III 19. novembra 1544 bulou „*Laetare Jerusalem*“, celkovo trval 18 rokoch a mal postupne tri zasadnutia. V prvej fáze, v rokoch 1545-1548, koncilovní otcovia sa vyjadrili za spoločný katechizmus, ktorý by obsahoval iba základy viery. Počas druhého

zasadnutia, v rokoch 1551-1552, Koncil vyhlásil dekréty o eucharistii a o sviatostiach zmierenia a pomazania nemocných. Na treťom zasadnutí, v rokoch 1560-1563, sa znovu nastolila otázka katechizmu, keďže sa dovtedy nepodarilo dokončiť ho. Počas zasadnutí v novembri 1563 viacerí konciloví otcovia nástojili, aby Koncil vydal katechizmus, avšak na poslednom zasadnutí už nestihli jeho dokončenie, a preto Koncil zveril jeho vydanie do rúk pápeža.

Pápež Pius IV schválil koncilové dokumenty 26. januára 1564 a zriadil komisiu, na čele s kardinálom sv. Karolom Boromejským, ktorá mala pripraviť text katechizmu. Tento bol vydaný v roku 1566 pod názvom *Catechismus ex decreto Concili Tridentini, ad parochos, Pii Quinti Pont. Max. iussu editus*, nazývaný bol aj Rímsky katechizmus. V dejinách katechézy je to významný dokument nielen čo sa týka obsahu, štruktúry a metodológie, ale aj rozšírenia a vplyvu. Náuka Cirkvi tu bola chápaná v službe pastorácie a na podporu kresťanského života. Pravá múdrosť spočívala teda vo svätosti. Rásť vo viere preto vyžadovalo, aby sa vyučovalo oprávnené a verne, ako služba, ktorá je zverená Kristom.

Hlavnými otázkami, na ktoré Tridentský koncil musel odpovedať, boli: čo sú pravdy viery a ako treba vieru žiť jednotlivo a ako v spoločenstve? Koncil teda musel nanovo definovať náuku a vymedziť bludné učenie. Základné pastoračné úsilie bolo odpoveďou na otázku, ako naučiť veriť, a preto katechizmus bol určený pre farárov, aby mali jasný a spoločný nástroj vo výchove k viere.

Tridentský katechizmus chápal Cirkev ako spoločenstvo veriacich, ktorí sú spojení nielen vyznaním viery a sviatosťami, ale aj duchom milosti a zväzkom lásky. Katechizmus rozvíjal jednotlivú matériu sledujúc schému protestantských reformátorov. Začínal vysvetľovaním právd viery (dogmy o Trojici, prechádzal potom ku Kristovi a k Cirkvi, predstavoval

náuku o milosti), vysvetľoval sedem sviatostí a morálku (Desatoro), a nakoniec podstatu a zmysel modlitby (najmä modlitbu Otče náš).

Konciloví otcovia chceli teda zreteľne pomenovať bludné učenie a vyjasniť základy katolíckej náuky, a ukázali istú formu a pravidlo, ako vychovávať kresťanský ľud, začínajúc základmi viery, aby sa stali jednotnou normou pre všetkých.

Čo sa týka formy, tak Tridentský katechizmus nebol napísaný štruktúrou otázka-odpoveď, ale skôr vysvetľujúcim spôsobom, nie polemický, s bohatými odvolávkami na Sväté písmo a na cirkevných otcov. Čo sa týka obsahu, tak katechizmus poskytoval farárom a kňazom iba to učenie, ktoré bolo podstatné pre pastoračnú činnosť a primerané schopnostiam veriacich, kým čo sa týka metódy, tak katechizmus kladie dôraz, že treba dbať na vek, na inteligenciu, na morálnu úroveň a na podmienky adresátov. Cieľom náuky je poznať celou dušou ukrižovaného Krista.

Diecézy a miestne farnosti sa takto stávali miestami obnovenia viery a náboženských skutkov, a práve v dokumentoch koncilu vnímať dôraz na postavu biskupa ako „pastiera“: koncilové dekréty hovorili o povinnosti kléru ohlasovať evanjelium Ježiša Krista a vyučovať učeníkov na prijatie sviatosti. Na základe toho mnohí biskupi podporovali rôzne katechetické iniciatívy, najmä – za pomoci rôznych synod - tvorbu a schválenie miestnych katechizmov pre svojich veriacich.

4.4. Katechetická obnova po Tridentskom koncile

Po Tridentskom koncile sa rozširovala prax katechézy pre dospelých, ktorá sa zameriavala na to, ako odovzdávať

kresťanské posolstvo svojim deťom a ako ho rozvíjať. Kontext bol ešte stále poznačený kresťanskou spoločnosťou; tomuto kontextu zodpovedal aj katechetický model, kde rodina a spoločnosť ešte stále formovali osoby skôr prostredím: ovzdušie, ktoré sa vdychuje, vtláča svoj kresťanský charakter do ľudí a ustanovizne. Viera sa odovzdávala doma ale aj na pracovisku, napr. v dielni, kde sa učili remeslu, ale všade sa starostlivo zachovávali kresťanské príkazy a zvyklosti. Rôzne cirkevné dokumenty povzbudzovali biskupov, aby vo sviatočných dňoch kázali ľudu o svätých veciach a vzdelávali mladých i ostatných, ktorí nemali vedomosti, v náuke viery a Božích prikázanií. Do tejto činnosti bolo vhodné zapojiť kňazov i laikov, mužov ako aj ženy.

Katechéza po Tridentskom koncile

Z analýzy koncilových a synodálnych dokumentov vyplývajú rôzne formy katechézy, ktoré zodpovedajú veku a iným podmienkam katechizujúcich:

- Katechéza detí sa mala vykonávať počas celého roka, každú nedeľu a vo sviatok; predpisovali sa spôsoby zhromažďovania (zvuk zvona, procesia a pod.), rozdelenia do tried, prísne oddelenie chlapcov od dievčat, harmonogram jednotlivých prednášok, spôsob diskusie. Farárom sa pripomínala povinnosť upozorniť rodičov, majstrov a učiteľov, aby svojich podriadených posielali na katechizmus. Čo sa týka obsahu, bola snaha rozšíriť vyučovanie o všetky podstatné body náuky: prikázania Cirkvi, sviatosti, nedeľná modlitba, čnosti a neresti, okrem toho vznikali rôzne formulácie skutkov viery, nádeje a lásky.

Niektoré synody hovorili aj o určitej diferencovanej katechéze, určenej napr. hluchým, nemým a „narušeným“. Netreba zanedbať hluchých, nemých, hlupákov a menej chápaných, ktorí síce vedia robiť zlo, ale sa nikdy nenaučili

robiť dobro. Títo mali byť vzdelávaní oddelene s veľkou snahou, používajúc slová primerané ich schopnostiam alebo prostredníctvom znakov, aby sa naučili základy viery.

- Dôležitým prvkom sa stal farský katechizmus pre všetkých veriacich bez rozdielu veku, ktorý bol zameraný predovšetkým na dospelých. Najjednoduchšia forma katechézy pre ľudí bola kázeň počas omše, ako alternatíva ku homílii, ale Koncil pripomínal, že netreba zamieňať vysvetlenie evanjelia počas omše s katechetickou inštrukciou. Preto vznikali po omši a niekedy po večerách „malé školy katechizmu“.

Katechéza v 16. a 17. storočí

V 16. a 17. storočí sa začínala preto stabilizovať táto organizovanejšia katechéza vo farnosti a zároveň sa začínali rozvíjať úvahy týkajúce sa základných teologických a metodologických otázkach katechézy. Začínalo sa hovoriť aj o probléme zodpovedných za katechézu, ktorými sú v prvom rade biskupi a farári, ktorí sa majú usilovať zapojiť rodičov, učiteľov a majstrov. Píše Jean Eudes, zakladateľ Kongregácie srdc Ježiša a Márie: „Katechizmus je rodinná ustanovizeň, ktorou učíme to, čo treba robiť a to, čomu sa treba vyvarovať, aby sme Boha oslavovali a spasili si dušu... Pastieri a kňazi musia vyučovať Boží ľud, otcovia a matky svoje deti, učitelia svojich žiakov, domáci svojich sluhov“.

Dôležitou postavou sa stávala osoba katechéty, ktorý musí mať morálne a duchovné kvality (láska, múdrosť, zbožnosť, pokora, horlivosť, skromnosť), ale aj mať vedomosti z vedy, zo spisov cirkevných otcov a koncilov. Adresátmi sú deti, dospievajúci i mladí, ktorí sú často bez náboženských vedomostí. Ako text sa používal okrem obvyklých aj sviatočné katechizmy alebo ilustrované a špecifické pomôcky pre mladých i dospelých. Katechéza sa robila predovšetkým

formou odovzdávania vedomostí, teda formou vyučovania, ale niektorí využívajú aj liturgické slávenia.

Tridentský koncil ponúkol skoro dokonalý návrh na odo-
vzdávanie viery: musíme však mať na mysli reálne možnosti
a schopnosti adresátov, často jednoduchých sedliakov,
remeselníkov, rybárov, a na druhej strane neschopnosť kňazov
a ich kultúrnu chudobu. Farské kázne boli často bez biblických
základov a mnohokrát ponúkali rady, ktoré boli síce dôležité
pre praktický život remeselníka a sedliaka, ale nie pre
kresťanský život obrátenia a obnovy.

4.5. Katechetická prax počas Osvietenstva

Okolo roku 1700, nástupom obdobia osvietenstva, sa začí-
nal dávať dôraz na racionálne schopnosti človeka, na rozvoj, na
slobodu myslenia, čo poznačilo aj vieru v Boha. Pre dejiny kate-
chézy je to radikálna zmena, ktorá prinesie formy rozkolu medzi
„homo fidelis“ a „homo filosoficus“. Osvietenstvo bolo viac ako
len určité historické obdobie, bolo to hnutie, ktoré zasiahlo
celú spoločnosť. Znamenalo príchod kráľovstva slobody, kritic-
kého myslenia, odpútanie sa od politického a náboženského
despotizmu, vnútornej a vonkajšej autonómie.

Zo sociálneho hľadiska bolo osvietenstvo malomeštiackou
ideológiou v honbe za bohatstvom a za mocou vo svete;
z filozofického hľadiska bolo osvietenstvo snaha vytvoriť
syntézu medzi inteligenciou a vnímaním v opozícii každého
morálneho a metafyzického dualizmu a najmä ako boj proti
ontológii a teologickej morálke, aby sa vytvorila etická a nábo-
ženská vízia života, ktorá sa zakladala iba na prírodných
princípov, a teda odtrhnutého od kresťanskej dogmatiky.

Z kultúrneho hľadiska osvietenstvo chcelo rozšíriť vedo-

mosti ľudí: ľudia začali cítiť zodpovednosť, aby vedomosti sa stali verejným bohatstvom. Pribúdali záujem o verejné školy a o vzdelávanie občanov. Školy boli doteraz rezervované pre určité skupiny ľudí (napr. dvorné školy alebo kláštorne školy), teraz vznikali školy pre obyčajných ľudí, ktoré sa preto nazývali ľudové školy, a postupne sa stávali povinnými. Napr. v pruskom štáte zaviedol kráľ Fridrich II. v roku 1763 povinnú školskú dochádzku a podobne aj Mária Terézia a Jozef II. v Rakúsko-Uhorsku (1777).

Katechéza v škole

Katechéza sa tak stávala súčasťou povinných školských predmetov, ktoré sa hodnotili školskou známou; na vysvedčení na prvom mieste bolo vyučovanie náboženstva, ktoré cieľom bolo sprostredkovať vedomosti.

Presunutie katechézy do školy malo však dôležitý dôsledok. Postupne sa rodina a Cirkev zbavili možnosti vzdelávať vo viere mladé generácie, a hoci sa v rodine zachovával zvyk učiť sa naspamäť kresťanské prikázania, rodinná katechéza postupne odovzdávala túto kompetenciu vyučovaniu náboženstva v škole, až kým katechéza v rodine úplne nezaniká.

V teológii začínal prevládať racionalizmus. Na druhej strane však vznikali aj nové náboženské iniciatívy: kult eucharistickej poklony, rôzne formy ľudovej zbožnosti, pietistická mystika, a pod.

Katechizmus

Čo sa týka vyučovania náboženstva, priorita sa dávala katechizmu, kým Sväté písmo bolo v úzadí. Katechizmy, ktoré sa používali, sa venovali tým náboženským pravdám, ktoré boli prístupné rozumu a ktoré vychádzali predovšetkým zo skúsenosti, kým odmietali čisto dogmatickú náuku. Badať jasnejší rozvoj morálnej časti, ktorá sa však javila ako pomerne

autonómna oproti náuke viery, a mala skôr ľudskú a občiansku úlohu. Teológia, kázanie a náboženská výchova v škole hovorili predovšetkým o etike, ktorá pomáha žiť dobrý život; je tu viditeľná strata teologických obsahov. Témou bolo predovšetkým prirodzené náboženstvo a etika, a až potom pravdy kresťanskej viery; najprv bolo potrebné vedieť pre život, potom poznať teologickú doktrínu.

Metodológia už neberie do úvahy iba jednoduché memorovanie: vysvetľovanie a opakovanie nahrádza heuristická „sokratovská“ metóda: žiakovi sa pomocou maieutických otázok učiteľa umožňovalo „vytiahnuť von“ etické a náboženské myšlienky, ktoré už mal v sebe. Výsledkom však bolo poznanie vecí, ktorým však človek do hĺbky nerozumie.

Počas osvietenstva sa namiesto vyučovanie, ktoré navštevovali žiaci bez rozdielu veku, začínalo presadzovať vyučovanie po diferencovaných triedach; namiesto sporadickej katechézy v kostole sa kládol dôraz na povinné vyučovanie v škole; namiesto dogmatického sa preferoval etický obsah s cieľom osvietiť ľudové vrstvy.

Saganská metóda

Dôležitou osobnosťou pre katechézu bol Ignác von Felbiger (1724-1788), opát zo Sagan, ktorý používa tzv. „saganskú metódu“. Kládol dôraz na individuálne charakteristiky žiakov s vedomím, že pamäť, inteligencia a vôľa sa postupne rozvíjajú. Rozdeľoval žiakov do troch tried: v prvej boli deti do 7 rokov, v druhej žiaci medzi 7 a 10 rokom a v tretej triede žiaci nad 11 rokov. Každá trieda mala svoj vlastný primeraný katechizmus. Hoci sa učila tá istá náuka, v prvej sa žiaci učili memorovaním, v druhej triede sa rozvíjalo pochopenie textu a v tretej sa učili dôvody, prečo vieru žiť v konkrétnom živote; vyučovanie sa robilo formou rozhovoru. Zodpovedný katechéta bol farár, kým učitelia mu pomáhali pri memorovaní a opakovaní.

V tomto období nastal ešte ďalší dôležitý moment v rozvoji katechézy. V Rakúsko-Uhorsku sa za čias Márie Terézie (1777) katechetika stala autonómnou univerzitnou disciplínou, ako súčasť pastorálnej teológie.

4.6. Katechéza v 19. storočí v Nemecku, Francúzsku a Taliansku

V prvej polovici 19. storočia nastáva v katechéze určité teologické prebudenie vďaka dielam autorov, ako napr. J. M. Sailer (1751-1832), J. B. Hirscher (1788-1865) a sv. J. H. Newman (1801-1890).

J.M. Sailer, J.B. Hirscher

Podľa Sailera napr. je potrebné oslobodiť katechézu od osvietenských vplyvov, podľa ktorých sa deti mali učiť prirodzené náboženstvo. Vo vyučovaní náboženstva v škole ako aj vo farnosti podľa neho sa musí nájsť miesto pre evanjelium, pre kerygmu. Podobne aj Hirscher hovorí, že katechéza sa musí viac zamerať na dejiny spásy, v ktorom strede stojí Božie kráľovstvo. Hirscher preto už v roku 1831 napísal prvé dielo katechetiky s názvom *Katechetik oder Beruf des Seelsorgers die ihm anvertraute Jugend im Christentum zu unterrichten und zu erziehen, nach seinem ganzen Umfang dargestellt*, kde centrálnou otázkou náboženskej formácie nie je podľa neho dogmatické memorovanie, ale podpora duševných síl v človekovi. Preto v roku 1842 napísal „Katechismus“, v ktorom vysvetľuje dejiny spásy a predstavuje kresťanskú náuku (krédo, prikázania a sviatosti). Tento katechizmus sa stal zjednocujúcim katechizmom v celom Nemecku. Vďaka nemu vznikla neskôr aj škola pre katechétoch. Namiesto osvietenskej sokratovskej metódy je Hirscherovo dielo preniknuté živou vierou, úsilím a nadšením za Krista a jeho kráľovstvo.

J.H. Newman

J.H. Newman navrhuje pre kázanie a katechézu nasledujúce metodologické prvky:

- Predstavenie biblického textu;
- Krátke vysvetlenie náboženského obsahu;
- Prispôsobenie tohto obsahu zmeneným situáciám dnešného života a súčasných adresátov

Podľa Newmana Božie slovo musí človeka zasiahnuť osobným spôsobom, musí ho priviesť ku kríze a k rozhodnutiu sa pre vieru; treba prejsť od toho, aby sme hovorili „o Bohu“, k tomu, aby sme hovorili „s Bohom“. Ale podstatný prvok Newmana je jeho rešpektovanie slobody človeka, jeho slobodné rozhodnutie sa podľa svedomia. „Katolícke spoločenstvo nie je nemocnicou alebo väzenie, kde treba byť priviazaný na posteľ, alebo za živa pochovaný“, hovorí Newman. Katechéza nemôže byť účinná, ak je povinná, ale stáva sa ponukou pre človeka, ak má slobodu rozhodovania sa.

Neoscholastika

Toto odvážne prebudenie sa katechézy v prvej polovici 19. storočia však nemalo dlhé trvanie. V teológii sa presadzovala tzv. neoscholastika, kde pretrvávala naďalej systematická katechéza s deduktívnou metódou, s formuláciou jasných pojmov a teologickou presnosťou, s didaktikou predstavenia a vysvetľovania právd. Ukážkou toho je aj Katolícky katechizmus (1847) nemeckého jezuitu J. Deharbe. Bol apologetický a založený na teologických dôkazoch scholastickej teológie. Mal tri časti: krédo, prikázania, prostriedky milosti. Nedbal však na metodiku, nepoznal aktivity detí ani primerané detské výrazy.

Supliciánska metóda

Vo Francúzsku v katechéze 19. storočia prevláda téma „spásy“ ako garant sociálneho poriadku a duša výchovy. Po reštaurácii sa cirkevná činnosť rozvíja na základe rôznych náboženských reholí a spoločností, ktoré sa venujú výchove a školskému vzdelávaniu, zameranej na náboženskú výchovu. Rozširuje sa tzv. „supliciánska metóda“, ktorej motto bolo „katechizovať znamená pre človeka obrátenie a pre jeho dušu spása“. Vzdelávanie slúži na formovanie kresťana, ale katechéza potrebuje byť zbavená školského charakteru, pretože katechéza nie je vyučovanie, katechéta nie je učiteľ, ale pastier, deti nie sú žiaci, ale ako ovce jedného košiara Ježiša Krista, katechizmus nie sú iba slová alebo vzdelávanie, ale činnosť, dielo: je to dielo spásy človeka a jeho cieľom je dotknúť sa duše, obrátiť sa a milovať Boha a Ježiša Krista. Hodina katechizmu je liturgickým slávením, ktoré trvá aspoň dve hodiny, v kaplnke mimo kostola, ktorá je na to určená, a deti sa tam majú cítiť ako doma s možnosťou ju ozdobovať a skrásliť. Katechéti sú kňazi alebo klerici, ktorí majú byť uzobraní, aby sa vytvorila atmosféra absolútneho ticha a húževnatej viery. Na každom stretnutí sa prečíta katechizmus, prívetivou formou sa vysvetlí pomocou otázok a odpovedí a podá ponaučenie, prečíta sa stať z evanjelia, oznamy zodpovedného za katechizmus, spievajú sa náboženské piesne, recitujú sa modlitby. Potom je okamih pre zamyslenie sa, príbehy, odmeny, bodovanie, sväté obrázky, poďakovanie, oslava, sväté prijímanie.

Katechéza v Taliansku

V Taliansku sa katechéza ubera podobnou cestou: výchova a vzdelávanie majú svoj základ v náboženstve, ktorú učí farár s obsahmi dejín Cirkvi a vyučovaním katechizmu. Veľkým problémom je v Taliansku protikatolícka tlač. Preto Pius IX encyklikou *Nostis et Nobiscum* (1849) povzbudzoval talians-

kých biskupov, aby sa postavili proti tejto nepriateľskej literatúre pripravenými osobami, ktorí by písali aj malé diela na budovanie viery a vzdelávanie ľudí. Výsledkom toho bola pestrá ľudová náboženská literatúra, často s katechetickým zámerom.

V Taliansku v 19. storočí však badať okrem toho aj zmenu pohľadu na vyučovanie náboženstva v škole: po zjednotení Talianska začali vychádzať zákony o zrušení cirkevných majetkov, rástol počet tých, ktorí kritizovali Cirkev a jej príkazy, a preto sa ozývali hlasy o zrušení vyučovania náboženstva na základných školách. Tieto zmenené sociálne a politicko-kultúrne vzťahy medzi Cirkvou a sociálnymi triedami poznačovali aj úmysel zmeniť školstvo, ktoré by sa zakladalo na sebestačnosti a laickej kultúre. Začínala sa oddeľovať „katechéza“ od „náboženskej kultúry“, ktorá ju nahradila v školskom vyučovaní. Okolo roku 1874 sa zákonom poskytovala možnosť, aby obce mohli zrušiť vyučovanie náboženstva v škole, a v roku 1876 sa náboženstvo ako školský predmet definitívne zrušil, namiesto nej sa začínala učiť „občianska výchova“.

4.7. Katechéza v období Prvého vatikánskeho koncilu

Toto bol aj kultúrno-politický kontext, v ktorom sa uskutočnil Prvý vatikánsky koncil (začína v decembri 1869). Treba uznať, že väčšina prítomných koncilových otcov nebola pripravená zaoberať sa problematikou evanjelizácie a katechizácie v tomto novom a komplexnom svete. Cieľom Koncilu bolo reagovať predovšetkým na racionalizmus a laicizmus, potvrdiť princípy katolíckej náuky a posilniť autoritu pápeža. Vypuknutie vojny medzi Francúzskom a Pruskom (v júli 1870) a následne obsadenie Ríma talianskym vojskom (v septembri 1870) donútili mnohých účastníkov Koncilu opustiť mesto a pápež

Pius IX. rozhodol prerušiť koncilové práce 20. Októbra 1870. Okrem obrany pápežstva, Koncil nemal čas vyjasniť úlohu biskupov a kňazov a postavenie laikov. Toto bude úloha, ktorá počká až Druhý vatikánsky koncil.

Lev XIII.

Pre katechézu je to obdobie čakania, avšak niektoré dekréty a rozhodnutia pápežov značne ovplyvnili katechetickú prax a najmä pripravili pôdu na radikálnejšiu obnovu. Počas pontifikátu Leva XIII. (1878-1902) vznikali však rôzne štúdiá o katechetike a začínajú sa organizovať národné katechetické kongresy. V roku 1910 vydal sv. Pius X dekrét *Quam singulari*. Pred jeho vydaním deti pristupovali k prvému sv. prijímaniu v 12 - 14. roku života. Podmienkou pristúpenia k prvému sv. prijímaniu boli dobré náboženské vedomosti. *Quam singulari* priniesol mnoho zmien v dušpastierskej práci a jej chápaní. Podmienkou pristúpenia k prvému sv. prijímaniu má byť vek, v ktorom dieťa je schopné rozoznávať obyčajný chlieb a víno od sviatostného chleba Eucharistie.

Pius X.

Pius X. vydal jednotný katechizmus pre Taliansko (1912), Katechizmus kresťanského učenia, ktorý má tri časti ako Debarbeho katechizmus: 1. Krédo, 2. Kresťanský zákon a spravodlivosť, 3. Prostriedky milosti. Katechizmus bol pomerne náročný, na vysokej filozofickej a teologickej úrovni. Mal formu otázok a odpovedí a zdôrazňoval Desatoro, ktoré vrcholilo v hlavnom prikázaní lásky.

Pius XI.

Motu proprio pápeža Pia XI. *Orbem catholicum* (1923) ustanovilo nový cirkevný úrad pre katechizáciu vo Vatikáne. Pri vatikánskej kongregácii bolo vytvorené *Officium*

catechisticum. Bola to ústredná inštitúcia, ktorá sa zaoberala všetkými otázkami katechizácie vo všeobecnej Cirkvi.

Pápež Pius XI dekrétom *Provido sane* (1935) nariadil vytvoriť v každej diecéze úrad pre katechizáciu. Poslaním úradu bude starať sa o vyučovanie náboženstva vo farnostiach, na školách a rôznych kolégiách. Ďalšou náplňou činnosti diecézneho úradu pre katechizáciu má byť organizovanie katechetických kurzov, zjazdov ako aj starostlivosť o katechetické pomôcky.

Otázky a úlohy:

1. **Esej:** Porovnaj katechizmy Luthera, Kanízia a Tridentinského koncilu. Aké boli ich ciele, komu boli určené a aké metódy používali? Ktorý prístup ti pripadá najbližší dnešnému chápaniu katechézy a prečo?
2. **Skupinová práca:** Navrhni, ako by mohol vyzeráť moderný „katechizmus pre rodiny“. Čo by mal obsahovať, ako by bol štruktúrovaný a ako by podporoval zapojenie rodičov do náboženskej výchovy detí?
3. **Analýza textu:** Ako osvietenstvo ovplyvnilo katechézu? Vysvetli, čo sa zmenilo vo vzťahu medzi rodinou, školou a Cirkvou vo vyučovaní náboženstva a čo boli pozitívne a negatívne dôsledky.
4. **Kreatívna úloha:** Predstav si, že si katechéta v 19. storočí. Priprav krátky plán hodiny katechizmu pre deti alebo mládež podľa princípov sv. Jána Bosca alebo inej významnej postavy tej doby. Nezabudni uviesť tému, cieľ, metódy a aktivity.
5. **Reflexia:** Aké sú podľa teba najväčšie výzvy pre katechézu dnes? Vyber jeden problém (napr. digitalizácia, sekularizácia, individualizmus, rozpad rodiny...) a zamysli sa, ako by si naň reagoval ako katechéta alebo pastoračný pracovník.

5. Druhý vatikánsky koncil a pokoncilová katechéza

Kapitola opisuje vývoj katechézy od vzniku katechetického hnutia, cez Druhý vatikánsky koncil až po súčasnosť. Koncil priniesol dôraz na pastoračný prístup, otvorenosť človeku a prepojenie viery s kultúrou. Pokoncilové dokumenty ako Všeobecné katechetické direktorium, Evangelii nuntiandi, Catechesi tradendae a Všeobecné katechetické direktorium definovali katechézu ako službu rastu vo viere. Vznikli nové prístupy – skúsenostná, antropologická, politická či korelatívna katechéza. Katechizmus Katolíckej cirkvi (1992), Kompendium (2005) a Youcat (2011) aktualizovali obsah viery. Nové direktorium pre katechézu (2020) reflektuje výzvy dnešného sveta, ako sú globalizácia, digitalizácia, ekologická či medzináboženská otázka. Katechéza sa chápe ako integrálna súčasť evanjelizácie.

Hlavné tézy kapitoly:

1. Druhý vatikánsky koncil otvoril katechézu smerom k človeku a svetu.
2. Kerygmatický, liturgický a antropologický prístup zmenili obsah aj metódy, skúsenosť a kontext človeka sú kľúčom k porozumeniu viery.
3. Evangelii nuntiandi zdôraznila úlohu evanjelizácie ako poslania Cirkvi, Catechesi tradendae dala katechéze systematickú podobu rastu vo viere.

4. Katechizmus Katolíckej cirkvi poskytuje jednotný referenčný rámec.
5. Nové výzvy zahŕňajú digitálnu kultúru, ekologickú konverziu, migráciu.

5.1. Katechetické hnutie a Druhý vatikánsky koncil

Na začiatku 20. storočia učiteľov náboženstva a katechétov začínal zaujímať nový aspekt: pozornosť na didaktiku, teda spôsob vyučovania. Bola to predovšetkým „Mníchovská metóda“, ktorá zahájila úvahu o tom, ako využívať didaktické prvky komunikácie v katechéze. Obsah je totožný s tým, čo predstavoval aj magisteriálny prístup, ale to, čo charakterizuje tento nový spôsob odovzdávania tých istých pravd, je metóda, ktorá reflektuje intenzívnejší pedagogický prístup v katechéze. Mníchovská metóda vychádzala z tzv. teórie o formálnych stupňoch autorov F.Herbarta a T.Zillera. Katechetickí autori O.Willmann, A.Weber a H.Stieglitz adaptovali tieto tri formálne stupne na náboženskú výchovu a katechézu ako päť-stupňová „mníchovská“ metóda (1905):

- Príprava: nadviazanie na predchádzajúcu látku, na to, čo deti vedia, vzbudiť záujem
- Predloženie nového náboženského učiva prostredníctvom rozprávania, obrazu, čítania či hudby
- Prehlbenie: vysvetlenie podstatnej myšlienky, pravidla alebo zákona
- Syntéza (zlúčenie) viacerých častí, z ktorých téma pozostáva, alebo téma je súčasťou celku, naznačenie súvislostí s inými pravdami
- Aplikácia, konkrétne použitie nauky v konkrétnom živote, uloženie úloh

Kerygmatický prístup v katechéze

Neskôr, v tridsiatich rokoch vznikol v rámci pastoračnej úvahy v Cirkvi záujem o biblické štúdiá a obnovené úsilie o Sväté písmo. Na základe tohto viacerí katechéti v komunikácii obsahu katechézy začínali využívať viac biblické state než často krát suché a krátke doktrínálne pojmy viery; okrem toho sa v katechetickej praxi začínala používať forma narácie, teda rozprávania, ktorá je podstatnou formou komunikácie vo Svätom písme, a ktorá sa stáva najvhodnejším deskriptívnym spôsobom, využívaným pri katechéze: obsah ako aj metóda katechézy musia odzrkadľovať tie, ktoré sú používané v Biblii. Duch tohto katechetického spôsobu sa prakticky vyjadril v štruktúre a obsahu Nemeckého katechizmu (1955). Keďže sa tento prístup zamerával na obsah a ohlasovanie dobrej noviny, dostal názov kerygmatický prístup v katechéze. Súčasťou kerygmatickej katechézy sa stáva aj dôraz na kristocentrizmus, teda centralita dejín spásy a chápanie katechézy ako výchovy k viere. Hlavnými osobnosťami tohto prúdu boli A.J. Jungmann a F.X. Arnold. Ich teória výborným spôsobom vyjadruje motto: dogmu treba poznať, kerygmu treba hlásať.

Liturgický prístup v katechéze

Viac menej v tom istom období nachádzame vo Francúzsku návrh pre katechézu, ktorá je viac orientovaná na to, aby našla v živote a v liturgických sláveniach Cirkvi obsah, ktorý by bol vhodný pre náboženskú formáciu kresťanov. Podporovaní obnovou liturgie v Cirkvi, výskumom a liturgickými štúdiami, niektorí katechéti považovali liturgiu a celé kresťanské tajomstvo, vyjadrené a slávené počas liturgického roka, za najvhodnejšie nástroje na to, aby sa našiel nielen biblický Ježiš, ale Kristus, ktorý žije v liturgii a v živote jednotlivca. Pre nich „celá katechéza je v misálu“. Tento spôsob, ktorý kladie dôraz na liturgiu v katechéze, sa nazýval liturgický prístup v katechéze.

Zmeny jednotlivých modelov poukazujú na postupný posun katechézy od dogmatického jazyka (magisteriálny prístup), cez dôraz na didaktickú metódu (pedagogický prístup) a naratívnu metódu (kerygmatický prístup) až k liturgickým textom ako k obsahu katechézy (liturgický prístup).

Každý z týchto prístupov hľadal vo svojej dobe najlepší spôsob, ako zefektívniť katechetickú činnosť. Katechéza ale potrebovala urobiť ešte jeden krok: posunúť záujem smerom k subjektu, k jednotlivcom, ktorí sú pravými adresátmi katechetickej činnosti. V tejto línii sa pohyboval Druhý vatikánsky koncil, ktorý svojím novým pastoračným duchom obrátil pozornosť Cirkvi ku kresťanovi ako subjektu pastoračnej činnosti Cirkvi.

Antropologický prístup katechézy

Druhý vatikánsky koncil bol pre Cirkev a pre celý svet prozreteľnou a najdôležitejšou cirkevnou udalosťou 20. storočia. Explicitne sa však veľmi málo zaoberal katechézou. Nové vanutie Ducha a nová teológia, ktorú koncil ponúkal, sa však odzrkadľovali aj v obnovenom chápaní katechézy s novými spôsobmi, ako ju realizovať. Dôraz na pastoračnú dimenziu, ktorá sa stáva základným prvkom všetkých koncilových dokumentov, prejavuje sa aj v úvahách samotnej katechézy.

Tento pastoračný záujem koncilu predkladá katechétom a teológom, aby obrátili svoju pozornosť predovšetkým na ľudskú osobu. Katechéza, ktorá má predkladať človekovi kresťanské poslanstvo a ukázať mu základné línie kresťanského života vo svete, sa musí zamerať na jednotlivé osoby, a preto sa nemôže vyhýbať odpovedať na otázky ohľadom podstaty, bytia a osudu človeka. Tieto antropologické otázky sú prítomné aj v ďalších teologických úvahách Koncilu. Otázky o človeku nepochádzajú iba zo zjavenia, ale zväčša aj z kultúry, z filozofie a vôbec z ľudského uvažovania. Tento katechetický prístup,

ktorý kladie človeka do stredu, sa nazýva antropologický prístup katechézy. Výrazom toho je prejav pápeža Pavla VI 7. decembra 1965, na záver všetkých koncilových prác, ktorý má názov „Dôvera v človeka a dialóg so svetom“.

5.2. Katechetické dôrazy v pokoncilovom období

Všeobecné katechetické direktórium, ktoré vyšlo po Druhom vatikánskom koncile v roku 1971, nazýva katechézu tú „cirkevná činnosť, ktorá privádza spoločenstvá a jednotlivých kresťanov k dospelosti vo viere“ (VKD, 21). Katechéza chce osvietiť každého jednotlivca, aby zrelý vo viere vedel pri každej okolnosti a pri každom stretnutí s inými spoznať výzvu Boha, ktorý ho povoláva uskutočňovať svoj spásonosný plán. Katechéza má teda za úlohu „objasniť tento záväzok zasväcovaním do kresťanskej interpretácie ľudských udalostí, najmä znamenia doby, aby veriaci mohli hodnotiť a vysvetľovať v úplne kresťanskom zmysle“ (VKD, 26).

Po Druhom vatikánskom koncile sa ľudská skúsenosť stáva ústrednou kategóriou katechézy. Hovorí sa o skúsenostnej katechéze, o skúsenostnej dimenzii katechézy, o katechéze, ktorá sa má zamerať na skúsenosť mladých a pod. Podstatná myšlienka všetkých týchto snažení v katechéze by sa mohli vyjadriť nasledujúcim spôsobom: kresťanské poslanstvo musí vychádzať z ľudskej skúsenosti a jeho ohlasovanie musí byť s ňou prepojené. Iba takto katechetické ohlasovanie môže byť chápané ako Dobrá novina a môže premeniť život smerom k evanjeliu. V tomto spôsobe prevláda skúsenostná dimenzia antropologickej katechézy.

Politická dimenzia katechézy

Špecifické prehĺbenie antropologického aspektu katechézy nachádzame predovšetkým v Latinskej Amerike. Rada konferencie biskupov Latinskej Ameriky, ktorá sa zišla v Medellíne v roku 1968, dáva v katechéze nový dôraz, pretože podľa biskupov „súčasná katechéza musí úplným spôsobom prevziať úzkosti a nádeje dnešného človeka, aby mu ponúkol možnosť plného oslobodenia a bohatstvo integrálnej spásy v Kristovi Pánovi. Preto katechéza musí byť verná ohlasovaniu biblického posolstva, nielen vo svojom vedomostnom obsahu, ale taktiež vo svojej živej skutočnosti, ktorá je vtelená do skutkov života súčasného človeka“. V tomto zmysle sa hovorí o politickej dimenzii antropologickej katechézy.

Podobne k tomuto politickému modelu vznikajú aj v Európe katechetické prístupy, ktoré sa inšpirujú teológiou oslobodenia, hoci teoretické a historické základy sa v mnohom líšia. Vyučovanie náboženstva a katechéza hľadajú obnovu najmä v tých európskych krajinách, kde inovácia pedagogiky nachádza svojich najväčších zástancov. Napr. v Nemecku v sedemdesiatich rokoch pod vplyvom Frankfurtskej školy, alebo podobne v Belgicku, sa dostáva do popredia katechéza, ktorá si uvedomuje, že veľká časť mladých už nemá základné teologické poznatky a už nevedia uvažovať nad svojim životom a nad životom spoločnosti ako veriaci. Dokument z Bled (Juhoslávia, 1977) podporoval oslobodzujúcu katechézu, ktorá mala veľký vplyv na mnoho katechetov. Je to okamih oslobodzujúcej dimenzie antropologickej katechézy.

Korelatívna katechéza

Nemeckí katechéti posúvajú pozornosť katechézy na vzťah medzi ľudskou skúsenosťou a obsahom kresťanskej viery, s dôrazom na didaktické línie. Podľa nich, hodnota ľudskej skúsenosti a evanjeliového posolstva sú dve skutočnosti,

ktoré si neprotirečia, ale sa môžu navzájom stretnúť v úrodnom a konštruktívnom dialógu a navzájom sa prepájať a obohatiť vo vzájomnom dialektickom a kritickom vzťahu. Táto didaktická metóda sa nazýva korelácia a spomína sa v synodálnom dokumente nemeckej Cirkvi o vyučovaní náboženstva v škole. Náboženské osnovy pre školy v Nemecku realizujú tento prístup prostredníctvom korelatívnej metódy antropologickej katechézy.

5.3. Udalosti a katechetické dokumenty v pokoncilovom období

Vplyv Druhého vatikánskeho koncilu na katechézu bol a stále je veľmi živý. Je začiatkom novej epochy, oficiálny koniec „obdobia katechizmov“ a preto aj začiatkom hlbkej obnovy základných prvkov katechetickej činnosti.

Ako sme už naznačili, koncil sa nezaoberal priamou a explicitnou formou katechézy, ale zaoberal sa niektorými dôležitými otázkami, podstatnými pre katechézu: Božie Slovo, viera, Cirkev, vzťah medzi Cirkvou a svetom. Obnovil teologickú úvahu ohľadom zjavenia a viery a evanjelizácie a priniesol zmenu v chápaní Cirkvi. Otvoril Cirkev k obnovenému chápaniu človeka a vytvoril nové vzťahy s modernou kultúrou, s nekatolíckym vierovyznaniam a k nekresťanským náboženstvám. Sú to nové perspektívy, ktoré nemohli nemať hlboký vplyv aj na katechetickú oblasť.

Pokoncilové obdobie bolo pre katechézu, ako aj pre iné aspekty cirkevného života, veľmi plodným, ale aj veľmi problematickým obdobím. Prvé pokoncilové roky boli veľmi búrlivé, na čo nasledovalo obdobie pokojnejšie, otvorenejšie pre reflexiu. Viaceré dokumenty a udalosti, ktoré sa týkali univerzálnej Cirkvi, pomáhali vytvoriť novú syntézu a v súčasnosti patria

do dôležitého katechetického „magistéria“: môžeme tam zaradiť predovšetkým Všeobecné katechetické direktorium, ktoré vydalo Kongregácia pre klérus v roku 1971, ale aj medzinárodný katechetický kongres v Ríme, vydanie *Ordo initiationis christianae adultorum* v roku 1972 a predovšetkým dve synody biskupov z roku 1974 a 1977, s post-synodálnymi exhortáciami *Evangelii nuntiandi* a *Catechesi tradendae*.

5.3.1. Všeobecné katechetické direktorium (prvé vydanie, 1971)

Na podnet koncilu mala sa obnoviť katechetická prax tým, že bolo stanovené, aby kongregácia pre klérus pripravila všeobecné katechetické direktorium, ktoré by definovalo povahu, cieľ a metódu katechézy. Prípravná komisia zamietla myšlienku vydať jednotný katechizmus a pripravila direktorium, ktorý je v podstate súhrnom pastoračných princípov a noriem na katechetickom poli, teologickej a metodologickej povahy, inšpirovaných II. vatikánskym koncilom, na úrovni univerzálnej Cirkvi, s cieľom usmerniť a koordinovať v celej Cirkvi pastoračnú činnosť v katechéze.

VKD znamenalo dôležitý okamih v uskutočňovaní základnej koncilovej obnovy. Ide zároveň v ústrety najživším potrebám súčasnej katechézy, a tak sa stáva odvážnym a vyrovnaním pokusom otvorene čeliť najzávažnejším otázkam, ktoré súčasná kultúra kladie viere.

Nie všetky jeho časti majú rovnako záväznú hodnotu. Časti, ktoré sa zaoberajú Božím Zjavením, povahou katechézy, kritériami a obsahom ohlasovania kresťanského posolstva, sú záväzné pre všetkých. Časti, ktoré treba prijať ako pokyny a rady sa vzťahujú na súčasné podmienky, na druhy katechézy pre rozličné vekové skupiny. Direktorium je určené predovšetkým

biskupom a biskupským konferenciám, ktoré majú hlavnú zodpovednosť za oblasť katechézy, ale aj tým, ktorí akýmkoľvek spôsobom spolupracujú na katechetickom poli.

Najdôležitejšie časti VKD sa zaoberajú povahou a úlohami (17-35) ako aj kritériami pre obsah katechézy (36-46). Direktórium kladie dôraz na evanjelizačnú dimenziu každej katechézy (18) a považuje katechézu dospelých za hlavnú formu katechézy (20). Centrálna časť direktória podčiarkuje a navrhuje cieľ katechézy, ktorý spočíva v tom, aby človek dozrieval pre zodpovedné vyjadrenie svojej odpovede na Boží plán a bol schopný vyjadriť svoju vieru. Konkrétny cieľ je teda logickým následkom živej a činnej viery – účasť na liturgii, uvedenie do modlitby, angažovanie sa pre ekumenizmus a osobná účasť na evanjelizácii.

5.3.2. Synoda biskupov o evanjelizácii (1974) a apoštolská exhortácia Evangelii nuntiandi (1975)

Od 27. septembra do 26. októbra 1974 sa uskutočnila III. Riadne generálne zhromaždenie biskupov, na tému „Evanjelizácia v súčasnom svete“. Bola to príležitosť, pri ktorej sa mimoriadnym spôsobom dalo do popredia úloha evanjelizovať ako „základné poslanie Cirkvi“, ako „milosť a vlastné povolanie Cirkvi, jej najpodstatnejšia identita“ (EN 14). Táto téma rezonovala v mnohých miestnych Cirkvách a stáva sa základným smerovaním a pastoračnou voľbou, ktorá podstatným spôsobom mení miesto a spôsob katechetickej činnosti.

Výsledky synody boli spracované do apoštolskej exhortácie Evangelii nuntiandi, ktorú pápež Pavol VI. zverejnil 8. decembra 1975, na desiate výročie zakončenia koncilu. Hoci na prvý

pohľad sa zdá, že tento dokument sa iba okrajovo zaoberá katechézou (výslovne sa o nej hovorí iba v bode 44), jeho vplyv na proces obnovy katechézy bol rozhodujúci. Dôležitým spôsobom integruje a rozvíja perspektívy a smernice VKD a tak dal základy pre úvahu nad podstatou a úlohami katechézy, ktoré prehĺbila synoda pre biskupov v roku 1977.

Skladá sa z troch častí. Prvá časť rieši základ evanjelizácií a definuje jej hodnotu a dimenzie. Kristus, keďže je darcom Dobrej zvesti, je prvým evanjelizátorom, ale aj základom evanjeliového poslania Cirkvi. V druhej časti sa predstavujú dva problémy evanjelizácie, ako aj jej adresáti (prakticky kresťania), pričom kladie dôraz na svedectvo a spôsob ohlasovania (jeden je aj katechéza). Posledná časť sa zaoberá „pracovníkmi“ evanjelizácie. Tu sa po prvýkrát hovorí o rozličných službách jednotlivých pokrstených laikov, ktorí sa môžu cítiť alebo byť povolaní spolupracovať s pastiermi v službe cirkevného spoločenstva pre jeho rast a vitalitu.

Najpodstatnejším prvkom je, že znovu dáva pojmu „evanjelizácia“ svoj pôvodný význam a zmysel: „základné poslanie“, „milosť a vlastné povolanie“ Cirkvi (14), s dôrazom na rôznorodosť (17) a bohatstvo dimenzií evanjelizácie (18-24): svedectvo (21, 41), ohlasovanie (22) prostredníctvom rôznych foriem kázania (42-46), ktoré vykonáva celá Cirkev pre evanjelium (59) prostredníctvom všetkého, čo robí; s cieľom podnietiť obrátenie a čoraz väčšie zapojenie sa do liturgického, charitatívneho a apoštolského života komunity. Táto šírka chápania evanjelizácie pomohlo chápať katechézu ako súčasť evanjelizácie, čo už vyjadrilo VKD a čo sa neskôr bude rozvíjať na synode v roku 1977 a v CT.

Ďalším dôležitým prvkom EN je skutočnosť, že sa explicitne zaoberala problémom evanjelizácie kultúr (20) s dôrazom na inkulturáciu kresťanského posolstva. Tieto state sa neskôr pretavili do pohľadu na katechézu ako dôležitý nástroj

inkulturácie kresťanskej viery do rôznych kultúr.

Nakoniec, EN sa jasne vyjadrila ku vzťahu medzi evanjelizáciou a podpory a oslobodenia človeka (30-38), čo sa pretavilo do politickej a oslobodzujúcej dimenzie katechézy. Môžeme teda povedať, že EN prostredníctvom jednoduchej a jasnej reči položila základy pre odvážnu úvahu o úlohách katechézy v procese promócie a oslobodenia človeka.

5.3.3. Synoda biskupov o katechéze (1977) a apoštolská exhortácia *Catechesi tradendae* (1979)

Bola to prvá synoda, ktorá sa venovala výslovne katechetickému problému. IV zhromaždenie biskupov v Ríme v septembri až októbri 1977 zasvätilo svoju prácu téme: Katechéza našich čias so špeciálnym vzťahom ku katechéze detí a mládeže.

Oficiálnym spôsobom sa deklaruje, že katechéza je absolútne základnou úlohou Cirkvi (CT 15). Synodálni otcovia vykonali nesmiernu prácu, vymenili si skúsenosti, ale nedošli k záverečným konklúziám ani rozhodnutiam. Znovu potvrdili potrebu obnovenia katechézy a kládli dôraz na niektoré kľúčové skutočnosti: inkulturácia, primát katechumenátu a potreba malých komunít. Synodálne práce sa skončili prípravou dvojakeho dokumentu: Posolstvo Božiemu ľudu o téme katechéza a *Elenchus propositiones*.

Táto exhortácia, ktorú vydal 6. októbra 1979 pápež Ján Pavol II, zakončuje práce biskupskej synody o katechéze. Dokument bol pôvodne pripravovaný pápežom Pavlom VI na základe záverov synody biskupov a bol revidovaný pápežom Jánom Pavlom I a nakoniec aj Jánom Pavlom II. Je to preto pomerne

komplikovaný text, ktorý však nadväzuje na VKD a na EN a snaží sa o umiernenú obnovu v oblasti katechézy.

Prvá kapitola je zasvätená osobe Ježiša Krista, ktorý je jediným učiteľom, ktorý učí slovom a životom a ktorého si katechéta berie za vzor. Kladie Krista do centra katechetického úsilia, aby katechizovaný vstúpil do spoločenstva s ním a urobil si z neho stred svojich záujmov a zrkadlo svojho života. V druhej kapitole v súlade so všeobecným poslaním Cirkvi, zdôrazňuje právo a povinnosť Cirkvi katechizovať v každej krajine. Túto svoju prvotnú povinnosť má uskutočňovať nie improvizovane alebo zvykovo, ale hľadaním správnej cesty obnovy. Čo a týka povahy katechézy, tretia kapitola ju odlišuje od iných komponentov evanjelizácie ako organickú a systematickú formu vyučovania právd. Jej špecifickým cieľom je, aby nepretržite dozrievala začiatočná viera tak, aby privádzala k plňšiemu životu. Vo štvrtej časti sú systematicky predstavené pramene katechézy: Sv. Písmo a Tradícia sú jediný prameň, z ktorého ďalej vyviera vyučovanie, liturgia, život Cirkvi s doktrínalnym vyjadrením – Krédo. V ďalšej časti hovorí o adresátoch katechézy: sú to prakticky všetci kresťania, ale predovšetkým deti a mládež. Katechéza je charakterizovaná pre každú vekovú skupinu, či už sú to deti, školáci, adolescenti, mládež, handicapovaní, dospelí, v každom prípade je potrebná – evanjeliová horlivosť a schopnosť sa prispôbiť. Šiesta kapitola berie do úvahy prostriedky a metódy katechizovania. Hovorí, ako treba používať masmédiá, ako využiť mnohé príležitosti (púte, rôzne stretnutia). Je tu zdôraznená dôležitosť homílie a kvalita katechizmov ako pomôcok. Ďalšia časť je nazvaná „Ako robiť katechézu“. Neopisuje všetky metódy, ktoré majú byť prispôsobené poslucháčom, ale študuje predovšetkým vzťahy katechézy: s ideológiami, s kultúrami, s ľudovými pobožnosťami. Úvaha o metóde vrcholí v otázke memorizovania, ktorá má mať svoje správne miesto v každej katechéze. Ďalej skúma príčiny rozšírenej náboženskej ľahostajnosti a hľadá spôsob, ako na ne odpovedať. Zaoberá sa

úlohou pedagogiky a teológie a ich napomáhanie v raste viery. Posledná časť je otcovské povzbudenie a výzva adresovaná pracovníkom na poli katechézy: biskupom, kňazom, rehoľníkom, katechétom, laikom, aby všetci zasvätili svoju energiu pre túto službu. Pripomínajú sa tu úlohy farnosti, rodín, škôl, katolíckych hnutí a inštitúcií pre katechétov. V závere sv. Otec zdôrazňuje pozornosť a učenívosť katechétov i katechizovaných voči Duchu Svätému, ktorý je vnútorným učiteľom, prameňom evanjeliového dynamizmu a života učeníka a vyzýva k modlitbe spolu s Máriou, ktorá je vzorom pre žiaka i pre katechéta.

Základná náuka celého dokumentu vychádza z dvoch podstatných myšlienok tohto pápežského dokumentu:

- Základná úloha katechézy je ohlasovať integrálnosť Božieho zjavenia (30), pretože iba takto katechéza dosahuje svoj cieľ byť opravdivou výchovou k viere (30); zároveň zdôrazňuje vernosť Bohu a vernosť človeku ako základná požiadavka evanjelizácie v Cirkvi (55).
- Jestvuje opravdivá pedagogika viery, ktorá nachádza svoj model v pedagogike Boha a Krista, a stáva sa najvyšším kritériom vo využití ľudských vied (psychológia, pedagogika, didaktika a pod.) v oblasti katechézy (58).

Pápež v dokumente definuje katechézu v širokom zmysle slova (25) a kladie dôraz na prepojenie s evanjelizáciou (19). Predovšetkým však zdôrazňuje, aby katechéza organickým a systematickým spôsobom integrálne podávala obsah viery (30).

5.3.4. Katechizmus Katolíckej cirkvi (1992)

Publikovanie KKC bolo veľkou cirkevnou udalosťou, dôležitým momentom na ceste katechetickej činnosti celej

univerzálnej Cirkvi. Cirkev mala vždy v úmysle odovzdávať vieru aj zaznamenanou (napísanou) formou, a to nie preto, že by jej živá Tradícia bola nedostatočná, ale ako silný moment záruky a autenticity tejto živej Tradície. Ján Pavol II. vyjadril, že dôležitosť katechizmu pri katechizovaní je veľká a prízvukuje, že Katechizmus katolíckej Cirkvi obsahuje „veci nové i veci staré“, pretože viera je vždy istá a pritom je prameňom vždy nového svetla.

KKC bol schválený 25. júna 1992 a oficiálne predstavený 11. Októbra 1992, z príležitosti tridsiateho výročia otvorenia Druhého vatikánskeho koncilu.

KKC je východiskom pre katechizmy alebo kompendiá, ktoré sa pripravujú v rôznych oblastiach. Svoj pôvod má v požiadavke synodálnych otcov na všeobecnom zhromaždení 25. januára 1985. Katechizmus chce podať organický a súhrnný výklad podstatného a základného obsahu katolíckeho učenia viery a mravov vo svetle Druhého vatikánskeho koncilu a celej Tradície Cirkvi, s dôrazom na biblické a liturgické odkazy.

Tvorba KKC bola zverená v roku 1985 komisii 12 kardinálov a biskupov, ktorej predsedal vtedajší kardinál J. Ratzinger, spolu s redakčnou skupinou siedmich diecéznych biskupov a odborníkov z teológie a katechézy. Tento projekt bol predmetom širokej konzultácie všetkých katolíckych biskupov, ich biskupských konferencií a rôznych teologických a katechetických inštitútov. Prvé vydanie z roku 1992 bolo prepracované ďalším vydaním v roku 1997 s typickým vydaním v latinčine.

5.3.5. Všeobecné direktórium pre katechizáciu (druhé vydanie, 1997)

V septembri 1994 členovia medzinárodnej rady pre katechézu schválili tvorbu nového katechetického direktória, ktorý by aktualizoval prvé vydanie z roku 1971. Po trojročnej práci definitívnu verziu schválil pápež 15. Augusta 1997.

Nová redakcia Všeobecného direktória pre katechizáciu mala zladieť dve základné požiadavky: na jednej strane začleniť katechézu do kontextu evanjelizácie, ako to osobitne požadujú exhortácie Evangelii nuntiandi a Catechesi tradendae; na druhej strane prevziať obsah viery, ako ho predkladá Katechizmus Katolíckej cirkvi.

Aj keď si Všeobecné direktórium pre katechizáciu zachovalo základnú štruktúru textu z roku 1971, má nasledujúce členenie: úvod obsahuje základné línie interpretácie a chápanie ľudských a cirkevných situácií. Sú to krátke diagnózy vzhľadom na poslanie. Prvá časť je rozdelená do troch kapitol a výraznejšou formou začleňuje katechézu do koncilovej konštitúcie Dei Verbum, kde ju situuje do rámca evanjelizácie, ako o nej hovorí Evangelii nuntiandi a Catechesi tradendae. Okrem toho poskytuje objasnenie povahy katechézy. Druhá časť sa skladá z dvoch kapitol: normy a kritéria podávania evanjeliového posolstva; predstavuje KKC ako východiskový text pre odovzdávanie viery katechézou. Tretia časť je v značnej miere nanovo spracovaná a formuluje základné línie pedagogiky viery. Štvrtá časť venuje pozornosť rozdielnym situáciám ľudí, ku ktorých sa s katechézou obraciame. Piata časť hovorí o povinnosti partikulárnej cirkvi. Záver povzbudzuje k zintenzívneniu katechizácie v súčasnosti.

Pri prezentácii dokumentu sa podčiarkovala skutočnosť, že VDK chce podať kritériá odovzdávania zjavenia prostred-

níctvom Cirkvi. Tieto kritériá sa menia podľa historických okolností, ktoré Cirkev prežíva. Dnes sú ťažkosti, s ktorými sa stretávame pri odovzdávaní viery iné než pred niekoľkými rokmi. Hoci v mnohých pokrstených náboženské presvedčenie sa nestratilo úplne, predsa mnohokrát žijú akoby mimo kresťanského života (25).

Druhý vatikánsky koncil zanechal v kresťanskom ľude veľké ovocie, ale – ako čítame v VDK – musíme uznať aj „nedostatky a ťažkosti v prijatí Koncilu“ (27). Napriek širokej a hlbkej ekleziologickej náuke sa oslabil zmysel pre cirkevnú spolupatričnosť; na mnohých miestach sa stretávame s „odporom voči Cirkvi“ a chápe sa len ako inštitúcia, zbavená svojho tajomstva (28).

Katechéza v zmysle vzdelávania tých, čo už prijali vieru, musí prijať „misijný charakter“, pretože vyžaduje novú evanjelizáciu smerom do vnútra kresťanského ľudu. Na druhej strane Cirkev vníma s veľkou bolesťou nesmierne množstvo mužov a žien, detí, dospelých a starých, teda konkrétne a neopakovateľné osoby, ktoré trpia pod ťarchou chudoby. Cirkev prostredníctvom katechézy, v ktorej má dôležité miesto sociálna náuka, chce vzbudiť v srdciach kresťanov „úsilie o spravodlivosť“ a „prednostnú lásku voči chudobným“, aby jej prítomnosť bolo skutočne svetlo, ktoré osvecuje, a soľ, ktorá premieňa.

Ohľadom obsahu katechézy, nové direktórium hovorí o niektorých náukových medzerách, týkajúce sa pravdy o Bohu a človeku, o hriechu a milosti a o posledných veciach. Preto je potrebná solídnejšia morálna formácia. Okrem toho sa stretávame s neprimeraným predstavením cirkevných dejín a so slabším dôrazom na jej sociálnej náuky. Niektoré miestne katechizmy a texty vychádzajú z partikulárnych iniciatív so selektívnymi tendenciami a natoľko odlišne kladú dôraz, že sa tým narúša nutná konvergencia jednoty viery (30).

Katechéza dnes potrebuje vyjadriť svoju vitalitu a účinnosť. Preto potrebuje odpovedať na nasledujúce výzvy:

- „Predovšetkým sa predstaviť ako hodnotná služba evanjelizácie Cirkvi s výrazným misijným charakterom.
- Zamerať sa na niektorých svojich výsadných adresátov, ako sú deti, dospievajúci, mladí a dospelí, aby začala predovšetkým od nich.
- Podľa príkladu patristickej katechézy utvárať veriacu osobnosť, a teda byť pravou a vlastnou školou kresťanskej pedagogiky.
- Ohlasovať základné tajomstvá kresťanstva a odovzdávať trojičnú skúsenosť života v Kristovi ako v strede života viery.
- Považovať za prvoradú úlohu prípravu a formáciu katechéto v hlboké viere“ (33).

5.3.6. Kompendium Katechizmu Katolíckej cirkvi (2005)

Pápež Benedikt XVI. predstavil 28. júna 2005 nový katechetický nástroj s názvom Kompendium Katechizmu Katolíckej cirkvi, ktoré pripravila osobitná komisia, na čele ktorej stál vtedy on sám, ešte ako kardinál Jozef Ratzinger. Komisiu v roku 2003 zriadil pápež Ján Pavol II. Kompendium Katechizmu Katolíckej cirkvi je súhrnom Katechizmu Katolíckej cirkvi. Obsahuje v stručnosti všetky podstatné a základné prvky viery Cirkvi. Je teda istým druhom príručky, ktorá veriacim i neveriacim ľuďom umožňuje jediným celkovým pohľadom objasniť celú panorámu katolíckej viery. Text je napísaný formou otázka-odpoveď, akoby sa žiak pýtal svoju učiteľa.

Ako hovorí sám pápež, po vydaní KKC v roku 1992 vznikla naliehavosť určitého katechizmu v syntéze, ktorý by obsahoval iba najzákladnejšie prvky katolíckej viery a morálky a bol by

napísaný jednoduchým, jasným a všetkým prístupným spôsobom. Kompendium svojou štruktúrou, obsahom a rečou verne odzrkadľuje Katechizmus Katolíckej cirkvi. V texte sú vsunuté obrazy na začiatku každej časti, ktoré ilustrujú náukovú časť: obrazy ohlasujú to isté posolstvo, ktoré Sväté písmo podáva slovami a pomáhajú vzbudiť a živiť vieru veriacich (porov. 240).

Text na konci obsahuje prílohu niektorých modlitieb za univerzálnu Cirkev a niektorých katechetických formúl kresťanskej viery.

5.3.7. Katechizmus mladých Youcat (2011)

Roku 2011 vyšiel z príležitosti svetových dní mládeže celosvetový mládežnícky katechizmus Katolíckej cirkvi Youcat (pojmem YouCat vznikol spojením dvoch anglických slov: youth – mládež, mládežnícky a catechism – katechizmus). Bol zostavený podľa Kompendia Katechizmu Katolíckej cirkvi z roku 2005. Vznikol pod vedením viedenského biskupa kardinála Ch. Schönborna v spolupráci teológov, kňazov, laikov a skupiny 50 mladých.

Katechizmus pre mladých sprostredkováva súhrn katolíckej viery, avšak jazykom primeraným mladému človeku, nemá v úmysle a ani sa nesnaží bezpodmienečne vyčerpať všetky jeho obsahy. Kniha je písaná formou otázok a odpovedí, za každou odpoveďou sú pripojené číselné odkazy pre ďalšie upresnenie a prehĺbenie v KKC. Následný komentár má poskytnúť mladým dodatočnú pomoc, aby dokázali lepšie pochopiť danú otázku a jej význam pre vlastný život.

Katechizmus pre mladých ďalej ponúka v priebežnom bočnom stĺpci doplňujúce prvky, ako sú obrázky, sumarizuje definície, citáty zo Svätého písma, citáty svätých a spoľahlivých učiteľov viery. V jeho závere nájdeme vecný a menný register,

ktorý ponúka možnosť jednoducho si vyhľadať konkrétne miesta v texte.

Benedikt XVI. v predhovore apeluje na mladých: „Študujte katechizmus! Zo srdca si to želám. Študujte katechizmus vášnivo a vytrvalo! Študujte ho v tichu svojej izby, čítajte ho vo dvojici, na stretnutí s priateľmi, vytvárajte študijné krúžky, podelte sa o svoj názor na internete. Vo svojej viere by ste mali byť zakorenení oveľa hlbšie ako generácia vašich rodičov.“

5.3.8. Direktórium pre katechézu (tretie vydanie, 2020)

Nové Direktórium pre katechézu je z dielne Pápežskej rady na podporu novej evanjelizácie. Osobitosťou dokumentu, určeného osobitne do pozornosti biskupov a katechétov, je spätosť evanjelizácie s katechézou. Zdôrazňuje spojitosť prvého ohlasovania s dozrievaním viery vo svetle kultúry stretnutia, čo je osobitne dôležité tvárou v tvár dvom súčasným výzvam Cirkvi: digitálnej kultúre a globalizácii kultúry. Je tretím všeobecným direktóriom a je rozdelené do troch častí a 12 kapitol. Jeho text pripomína, že každý pokrstený človek je misionárskym učeníkom a prízvukuje aj nevyhnutnosť nachádzať nový jazyk, s ktorým sa má viera komunikovať. Ako tri hlavné princípy katechetickej činnosti direktórium predstavuje vydávanie svedectva, postoj milosrdenstva a slobodný a nezištný dialóg. Širší priestor dáva téme formácie katechétov, venuje sa aj dôležitosti rodiny, úlohe farností, katolíckych škôl, prijímaniu hendikepovaných osôb, migrantov, téme medzináboženského dialógu, potrebe ekologickej konverzie, bioetiky i ďalším špecifickým oblastiam. Direktórium sa zaoberá aj súčasnou digitálnou kultúrou, pričom pripomína jej pozitívne i temné stránky. Táto kultúra totiž môže viesť k osamotenosti, manipulácii, násiliu, kybernetickému šikanovaniu, predsudkom a nenávisti.

Otázky a úlohy:

1. **Esej:** Porovnaj pedagogický, kerygmatický, liturgický a antropologický prístup v katechéze. V čom sa tieto prístupy odlišujú a v čom sa dopĺňajú? Vypracuj krátku esej (1–2 strany), v ktorej vysvetlíš, ako každý z týchto modelov reaguje na potreby svojej doby.
2. **Diskusia:** Diskutujte v skupine: Ako Druhý vatikánsky koncil ovplyvnil chápanie katechézy? Pripravte si krátke vystúpenie, v ktorom odpoviete na otázky:
 - Prečo sa kladie dôraz na človeka ako subjekt katechézy?
 - Ako sa zmenil postoj Cirkvi voči svetu a kultúre?
3. **Analýza dokumentu:** Preštuduj dokument *Evangelii nuntiandi* (1975) alebo *Catechesi tradendae* (1979). Napíš, aké nové pohľady na katechézu priniesol. Vyber si aspoň tri myšlienky, ktoré ťa oslovili, a vysvetli, prečo sú podľa teba dôležité pre dnešnú katechézu.
4. **Praktická úvaha:** Navrhni krátku katechézu pre mladých (napr. pre birmovancov) inšpirovanú prístupmi spomenutými v texte (napr. využitie Biblie, liturgie, otázok z ich skúseností, multimédií). Opíš, aký cieľ máš, čo použiješ a ako zapojíš mladých.
5. **Kritická reflexia:** Reflektuj výzvy katechézy v digitálnej dobe.

Odpovedz písomne:

- Aké príležitosti a aké riziká prináša digitálna kultúra pre odovzdávanie viery?
- Ako by si ako budúci katechéta alebo učiteľ/ka náboženstva využil/a pozitívne stránky internetu a médií vo svojej práci?

6. Katechéza v procese evanjelizácie a kerygmatická katechéza

Kapitola opisuje katechézu v procese evanjelizácie a úzke prepojenie kerygmy s katechézou. Evanjelizácia je celkové poslanie Cirkvi: ohlasovanie, svedectvo, služba a sprevádzanie ľudí ku Kristovi. Kerygma, prvotné ohlasovanie radostnej zvesti, nie je len prvým krokom evanjelizácie, ale preniká celý proces rastu vo viere. Nová evanjelizácia zdôrazňuje obnovu misijného zápalu, odvahu hľadať nové cesty a formy, ako osloviť súčasného človeka. Katechéza sa chápe ako súčasť evanjelizácie a jej úlohou je nielen vzdelávať, ale sprevádzať k osobnému stretnutiu s Kristom a do života miestneho spoločenstva. Moderná katechéza preto kladie dôraz na svedectvo, dialóg a mystagogiu – uvádzanie do hlbšieho prežívania viery a sviatostí.

Hlavné tézy kapitoly:

1. Evanjelizácia je podstatou a celkovým poslaním Cirkvi, nielen jednorazovým misijným úkonom; nová evanjelizácia znamená obnovu nadšenia, hľadanie nových ciest a jazykov, nie len opakovanie starých modelov.
2. Kerygma (prvotné ohlasovanie Krista) je základom a trvalou dimenziou celej katechézy.
3. Katechéza nie je len výučba, ale sprevádzanie k osobnému vzťahu s Ježišom a do života spoločenstva.

4. Mystagogická katechéza uvádza človeka do prežívania sviatostí a spoločenstva viery.
5. Dôraz sa kladie na osobný prístup, dialóg a schopnosť počúvať súčasného človeka.

6.1. Znovuobjavenie evanjelizácie

Evanjelizácia a katechéza spolu úzko súvisia. Sú v skutočnosti tak úzko prepojené, že v súčasnosti sa čím ďalej tým viac začína presadzovať tzv. „evanjelizačná katechéza“, ktorá je zameraná na kerygmu a pozýva k stretnutiu so živým Bohom. Evanjelizačná a kerygamtická katechéza sú preto ústrednými pojmami nového direktória pre katechézu.

Výraz „evanjelizácia“ sa stal v pokoncilom magistérium veľmi významným pojmom. Synoda biskupov v roku 1974 sa zaoberala evanjelizáciou v súčasnom svete. Pápež Pavol VI. apoštolskej exhortácii *Evangelii Nuntiandi* (1975) hovorí veľmi otvorene: „S veľkou radosťou a potechou sme po skončení stretnutia biskupov v októbri 1974 počúvali tieto závažné slová: „Chceme opäť zdôrazniť, že príkaz ohlasovať evanjelium všetkým ľuďom je prvotnou a prirodzenou povinnosťou Cirkvi. Tento príkaz a poslanie si žiada veľké a vážne zmeny dnešnej spoločnosti. Úloha ohlasovať evanjelium je milosť a vlastné povolanie Cirkvi a vyjadruje jej pravú povahu“ (EN 14).

Evanjelizácia v užšom a širšom zmysle

Druhý vatikánsky koncil ešte chápal pojem evanjelizácia skôr v užšom zmysle, teda ako ohlasovanie evanjelia neveriacim, hoci aj tu je možné už badať rôzne prístupy. E. Alberich uvádza, že koncilové dokumenty interpretujú výraz evanjelizácia najmä v troch významoch: ako misijné ohlasovanie, ako celková služba Božieho slova, alebo ako celková misijná aktivita Cirkvi. Pokoncilové magistérium prostredníctvom

biskupskej synody o evanjelizácii ho zámerne nechcelo obmedziť iba na misijné ohlasovanie v úzkom slova zmysle. Tu sa stretávame predovšetkým s identifikáciou evanjelizácie s celkovým poslaním Cirkvi. Pavol VI. zdôrazňuje pritom zložitosť procesu evanjelizácie s rôznorodými zložkami: „Evanjelizácia, ako sme už spomenuli, je zložitý proces s rozličnými zložkami, ako sú napríklad: obroda ľudstva, vydávanie svedectva, otvorené hlásanie evanjelia, jeho vnútorné prijatie, vstup do spoločenstva, prijímanie sviatostí a apoštolská činnosť“ (EN 24). Evanjelizáciu je preto treba vnímať ako proces, ktorým Cirkev, pohýnaná Duchom Svätým, ohlasuje a šíri evanjelium po celom svete.

Evanjelizácia teda vyjadruje celkovú činnosť Cirkvi, keď ohlasuje a svedčí o evanjeliu o kráľovstve. To však nie je automatická každá jej činnosť. „Spoločenstvo kresťanov sa nikdy neuzatvára do seba. Jeho vnútorný život, t. j. snaha modeliť sa, počúvanie slova a náuky apoštolov, uskutočňovanie bratskej lásky a lámanie chleba iba vtedy dosiahne svoju plnú moc a silu, keď prejde do svedectva, vzbudí obdiv a obrátenie duší a premení sa na kázanie a zvestovanie evanjelia“ (EN 15). Toto podčiarkuje aj Všeobecné direktorium pre katechizáciu, keď hovorí, že „hlásanie, svedectvo, vyučovanie, láska k blížnemu, robiť z ľudí učeníkov: všetky tieto aspekty sú cestami a prostriedkami odovzdávania jediného evanjelia a tvoria prvky evanjelizácie... Tí, ktorí evanjelizujú, majú vedieť konať v duchu, aký naznačuje jej celkový pojem evanjelizácie a stotožňovať ju s celkovým poslaním Cirkvi“ (VDK 46).

Nová evanjelizácia

V poslednej dobe sa začína používať aj nový pojem, ktorý zdôrazňuje potrebu intenzívnej evanjelizácie v súčasnosti: nová evanjelizácia. Pápež Ján Pavol II. ho zaviedol počas svojej apoštolskej cesty v Poľsku v roku 1979, hoci bez špecifického vysvetlenia. Neskôr ho pápež znovu použil vo svojom učení,

ktorým sa v roku 1992 obracal na cirkvi Latinskej Ameriky, aby ich podnietil k obnovení energie pre nový misijný a evanjelizačný zápal na tomto kontinente. Biskupom Latinskej Ameriky pripomenul, že spomienka na polstoročnicu evanjelizácie bude mať plný zmysel vtedy, ak si ako biskupi spoločne s kňazmi osvoja úlohu, nie reevanjelizácie, ale novej evanjelizácie. Novej svojím zápalom, svojimi metódami, svojimi prejavmi. Pápež zdôrazňuje, že nejde o to, znovu urobiť niečo, čo bolo urobené zle, alebo nefungovalo, akoby nová aktivita znamenala odsúdenie tej predošlej ako neúspešnej. Nová evanjelizácia nie je duplicitou tej prvej, nie je jej jednoduchým zopakovaním, ale má byť odvahou vydať sa na nové cesty v zmenených podmienkach, v ktorých má dnes Cirkev prežívať ohlasovanie evanjelia. Nová evanjelizácia je teda „synonymom poslania; vyžaduje si schopnosť zakaždým znovu sa naň podujat, prekračovať jeho hranice a rozširovať horizonty. Nová evanjelizácia je opakom sebestačnosti a naplnenia sebou samým, opakom mentality ustáleného status quo a pastoračnej koncepcie považujúcej za dostatočné robiť tak, ako sa to vždy robilo.“

Nová evanjelizácia sa stáva akýmsi kategorickým imperatívom pre každú komunitu veriacich. Cirkevné magistérium zdôrazňuje, že práve v súčasnosti prežívame veľkolepý okamih dejín, dramatickú a zároveň fascinujúcu dobu (RM 38), ktorá je poznačená pretrvávajúcim šírením náboženského indiferentizmu a ateizmu v najrôznejších formách, pričom mnohí pokrsťení stratili živý zmysel pre vieru alebo svoju osobnú príslušnosť k Cirkvi a vedú život ďaleko od Krista a jeho evanjelia (RM 33). Preto pápež upriamuje svoju pozornosť na krajiny starovekého kresťanstva: iba nová evanjelizácia môže poskytnúť prehĺbenie čistej a pevnej viery, ktorá môže z týchto tradícií urobiť silu opravdivého oslobodenia. S istotou je nutné všade obnoviť kresťanskú podstatu ľudskej spoločnosti. Predpokladom toho je však obnovenie kresťanskej podstaty spoločenských, ktoré žijú v týchto krajinách a národoch. Táto nová

evangelizácia, ktorá sa zameriava nielen na jednotlivcov, ale na celé skupiny obyvateľstva v ich rozličných situáciách, prostrediach a kultúrach, má za cieľ uskutočňovanie zreých spoločenstiev (ChL 34).

Ohlasovaniu evanjelia sa venuje aj apoštolská exhortácia pápeža Františka *Evangelii gaudium*. V tretej kapitole, ktorá je celá venovaná evangelizácii, sa pápež pritom špecificky zameriava na tri hlavné témy: zodpovednosť každého pokrsteného v spoločenstve byť ohlasovateľom evanjelia; homília ako výslovný okamih ohlasovania v liturgickom kontexte a starostlivosť o jej prípravu; katechéza ako základný a nevyhnutný okamih ohlasovania.

Evanjelizácia je ústrednou témou aj nového direktória pre katechézu. Podľa neho úlohou evangelizácie nie je priniesť nejakú náuku, ale sprítomniť a ohlasovať Ježiša Krista, ktorý vstúpil do dejín a stal sa človekom medzi ľuďmi (DPK 29). Konečným cieľom evangelizácie nie je nič menšie ako naplnenie ľudského života (DPK 30). Direktórium od svojho začiatku zdôrazňuje, že kresťanská viera je v prvom rade prijatím Božej lásky, ktorá sa zjavila v Ježišovi Kristovi, úprimným príľnutím k jeho osobe a slobodným rozhodnutím nasledovať ho (DPK 18). Toto slobodné rozhodnutie nasledovať Ježiša je jadrom nového direktória pre katechézu a procesu evangelizácie.

Proces evangelizácie

Proces evangelizácie zahŕňa rôzne etapy a okamihy, ktoré sa môžu v prípade potreby opakovať s cieľom poskytnúť adekvátnejšiu evanjeliovú výživu pre duchovný rast každého človeka alebo komunity (DPK 32). Tieto fázy nielenže na seba nadväzujú, ale sú aj opravdivými aspektmi celého procesu. Evanjelizácia vychádza z pôsobenia Božieho slova a je „cirkevným procesom inšpirovaným a podporovaným Duchom Svä-

tým, prostredníctvom ktorého sa ohlasuje a šíri evanjelium po celom svete (DPK 31).

Direktórium načrtáva činnosť Cirkvi v procese evanjelizácie. Zdôrazňuje, že Cirkev, vedená láskou, evanjelizáciou preniká a transformuje celý svet a s postojom solidarity, spoločenstva a dialógu vydáva svedectvo o kresťanskej novosti života, aby tí, ktorí sa s ňou stretávajú, mohli byť oslovení, aby sa pýtali na zmysel života a dôvody ich bratstva a nádeje. Prvým ohlasovaním evanjelia Cirkev pozýva k obráteniu a vovádza ľudí do kresťanskej viery a života katechumenálnym procesom (katechézou, sviatosťami, svedectvom lásky a skúsenosťou spoločenstva) a sústavným vzdelávaním vo viere, slávením sviatostí a skutkami lásky vyživuje dar spoločenstva medzi veriacimi a vysiela Kristových učeníkov, aby ohlasovali evanjelium vo svete prostredníctvom činov a slov (DPK 31).

Pri opise činnosti Cirkvi v procese evanjelizácie badáme dynamickejšie a oživujúcejšie spôsoby vyjadrovania nového direktória, hoci obsahy sú v línii s predchádzajúcim vydaním Všeobecného direktória pre katechizáciu. Nejestvujú významné rozdiely medzi novým a predchádzajúcim direktóriom, pretože fázy procesu evanjelizácie sú podobné, hoci jazyk je iný. Oba dokumenty používajú etapy katechumenátu ako základ procesu evanjelizácie. Nové direktorium pritom uvádza rôzne formy evanjelizácie, ako napr. prvotné ohlasovanie, rôzne druhy katechézy, homílie a kázne, čítanie Božieho slova na spôsob *Lectio divina*, ľudová zbožnosť, biblický apoštolát, vyučovanie teológie, náboženská výchova v škole a stretnutia, ktoré skúmajú vzťah medzi Božím slovom a súčasnou kultúrou, a to aj prostredníctvom medzináboženskej a medzikultúrnej výmeny (DPK 37).

Osobné svedectvo

V rámci celkového procesu evanjelizácie direktorium zdôra-

zňuje silu svedectva ako prvú formu nášho poslania. Osobné svedectvo je vyjadrené ako úctivý dialóg, ktorý objavuje znaky dobra a prítomnosť Božiu v živote ľudí, ktorých stretávame. V pravom čase sa svedectvo stáva prvým ohlasovaním. Direktórium ďalej hovorí o ďalších formách ako vzbudiť záujem o evanjelium prostredníctvom prvotného ohlasovania, aby sa Duch Svätý mohol dotknúť srdce všetkých ľudských bytostí, ktorí hľadajú Boha, neveriacich, ľahostajných, príslušníkov iných náboženstiev, ktorí povrchrne alebo skreslene chápu kresťanskú vieru, kresťanov so slabou vierou alebo tých, ktorí sa vzdialili od Cirkvi (DPK 33).

Vzhľadom na epochálne zmeny, ktorých sme svedkami, nové direktórium hovorí aj o novej etape evanjelizácie. Direktórium tu zdôrazňuje, že nová evanjelizácia znamená otvoriť sa obnovujúcej činnosti Ducha zmŕtvychvstaleho Krista. Vyžaduje to predovšetkým pastoračnú konverziu: Cirkev sa vníma v permanentnom misijnom stave, je teda Cirkev, ktorá vychádza von. Táto misijnosť je charakteristickou črtou každej činnosti Cirkvi: týka sa oblasti pravidelnej pastorácie v cirkevnom spoločenstve, ale týka sa aj pastorácie ľudí, ktorí sú síce pokrstení, ale nežijú svoje krstné zasvätenie, a aj tých, ktorí nepoznajú Krista. Cirkev však rastie najmä príťažlivosťou, nie vytváraním pokrstených prozelitov (DPK 41).

6.2. Katechéza v procese evanjelizácie

Vzťah medzi evanjelizáciou a katechézou sa v dejinách Cirkvi rozvíjal rôzne. Kým v starovekej Cirkvi až do šiesteho storočia bolo ohlasovanie evanjelia a odovzdávanie viery totožné, v stredoveku a novoveku až do 19. storočia ešte úzko súviseli, hoci sa rozlišovalo medzi evanjelizáciou a katechézou podľa rodinného alebo farského kontextu a prostredia, v ktorom sa uskutočňovala. Od dvadsiateho storočia sa rodinný kontext radikálne zmenil a stratil svoje konsolidované hodnoty

a tradície, ktoré prirodzeným spôsobom odkazovali na evanjelium. Katechéza tak potrebovala byť predefinovaná v rámci širšieho a explicitnejšie chápaného procesu prvého ohlasovania evanjelia a postupného prisvojovania si viery. Preto v súčasnosti katechéza znovu objavuje svoj pôvodný vzťah k evanjelizácii, ktorý sa odzrkadľuje hlbším spojením prvotného ohlasovania evanjelia s dynamikou osvojovania a rastu vo viere. Katechéza na jednej strane obsahuje určitý kognitívny rozmer viery, na druhej strane je však naplno integrovaná do itinerára uvedenia do kresťanského života. Prebiehajúci proces obnovy katechézy, ktorý bol stimulovaný aj teologicko-pastoračnými úvahami magistéria na základe cirkevnej praxe, si teraz vyžaduje jednoznačnejšie a konsenzuálne prepracovanie spomínanej dynamiky a upevnenie spoločnej praxe.

Vzťah medzi evanjelizáciou a katechézou

Prvý spôsob, ktorým magistérium po koncile opisuje vzťah medzi evanjelizáciou a katechézou, nachádzame vo Všeobecnom katechetickom direktóriu (1971). Identifikuje evanjelizáciu ako prvý krok ohlasovania evanjelia, po ktorom nasleduje katechéza. Inými slovami, evanjelizácia a katechéza sú predstavené tak, že chronologicky sa najprv uskutoční evanjelizácia, ktorú – keď sa ukončí – nahradí neskôr katechéza. Evanjelizáciou začína proces obrátenia, zatiaľ čo katechéza nadväzuje na túto počiatočnú premenu a prehĺbuje ju. Všeobecne direktorium preto naznačuje, že evanjelizácia má za cieľ vzbudiť prvý úkon viery, zatiaľ čo katechéza nasleduje potom, „aby sa pomocou vhodnej náuky viera u ľudí stala živou, rozvinutou a čínorodou“ (VKD 17). Podobným spôsobom aj Ján Pavol II. vo svojej apoštolskej exhortácii *Catechesi Tradendae* (1979) o katechéze v súčasnej dobe napísal, že „špecifickosť katechézy na rozdiel od počiatočného hlásania evanjelia, ktorého výsledkom je obrátenie, smeruje k dvojakému cieľu: napomôcť dozrievanie počiatočnej viery a vychovávať skutoč-

ného Kristovho učeníka prostredníctvom hlbšieho a systematického poznania osoby a poslstva Pána Ježiša Krista" (CT 19). Katechéza podporuje obrátenie tým, že poskytnutie plnšie porozumenia Ježišovej osoby, jeho poslstva a života, ku ktorému pozýva každého človeka. Vzťah medzi evanjelizáciou a katechézou sa prezentuje ako lineárny a paralelný spôsob s tým, že katechéza nadväzuje na evanjelizáciu v okamihu, keď táto sa javí ukončená.

Katechéza ako súčasť evanjelizácie

Postupne však v magistériu začal prevládať skôr názor, ktorý chápe katechézu ako súčasť celého procesu evanjelizácie. Pavol VI. v apoštolskej exhortácii *Evangelii Nuntiandi* hovorí, že katechéza je „evanjelizačnou metódou, na ktorú by sa nemalo zabúdať“ (EN 44). Aj Ján Pavol II. píše, že „katechéza je práve jedným z týchto prvkov – a to veľmi dôležitým – celého procesu evanjelizácie“ (CT 18). V tomto modeli nie je vzťah medzi evanjelizáciou a katechézou stanovený ako nasledovný, ale skôr prepletený. Evanjelizácia je proces, v rámci ktorého sa nachádza aj katechéza. Katechéza je okamih alebo séria okamihov, ktorá sa nachádza v celom procese evanjelizácie. Evanjelizácia nie je iba chronologicky prvou etapou, po ktorej nasleduje katechéza. Evanjelizácia skôr tvorí celú časovú os a katechéza je jedným z momentov v rámci tejto časovej osi.

Aj súčasný kontext tzv. novej evanjelizácie vyžaduje katechézu ktorá je evanjelizačne orientovaná. Stať sa a byť kresťanom už v súčasnosti nie je podporované ľudovým kresťanským prostredím. Mnohé spoločenské podpory, ktoré v minulosti zaisťovali samozrejmu a generáciami odovzdávanú kresťanskú životnú prax, sa zmenili alebo zmizli úplne. Preto sú podmienky na kontinuálnu náboženskú socializáciu – v rodine, v škole a vo farnosti – v súčasnosti veľmi obmedzené. S chýbajúcimi tradičnými cestami odovzdávania viery vznikajú pre procesy organizovanej katechézy nové výzvy. Bežná prax

farskej katechézy, ktorá ešte na mnohých miestach je zaužívaná, síce ešte stále obsiahne určité množstvo detí alebo mladých v časovo obmedzených katechetických projektoch, najmä vzhľadom na prípravu na prvé sväté prijímanie a na birmovku. Avšak počet rodičov, ktorí by sa pri týchto udalostiach dali osloviť, je podstatne menej ako v minulosti. Tieto katechetické snahy vedú čím ďalej tým menej k skutočnému spolužitiu s Cirkvou. Sviatostná katechéza je dnes skôr verbovaním a snahou o získanie sympatií zo strany rodičov, alebo v iných prípadoch, ešte niečo, čo sa sluší alebo je jednoducho rodinnou tradíciou. Odovzdávanie viery je preto v súčasnosti stále viac pod vplyvom posunu „od dedičstva k ponuke“, ako to vyjadrili aj francúzski biskupi vo svojom liste *Proposer la foi*: od nereflektovanej prebratosti príslušnosti ku slobodne zvolenej účasti, ktorá sa zakladá na vedomom rozhodnutí a ktorá sa postupne rozvíja. Takáto misijná orientovaná katechéza sa vyznačuje predovšetkým tým, že sa kladie väčší dôraz na osobný aspekt. Keďže sa viera už len minimálne sprostredkuje prostredníctvom spoločenských nositeľov (rodina, škola a pod.), sa stáva misionárske svedectvo vierohodným kresťanov o to dôležitejšie.

Obnova pojmu evanjelizácie a následné teologické úvahy, vyplývajúce z rôznych štúdií, viedli Cirkev k jasnej misijnejmu modelu katechézy. Dôraz sa kládol na biblickú „kvalitu“ posolstva v obnovenom ekleziologickom rámci. Okrem toho, šťastnou intuíciou a ovocím starostlivého experimentovania bolo oživenie starodávnej praxe kresťanskej iniciácie a obnovenie katechumenátu. Práve v období po koncile sa obnovenie antického katechumenátu neobmedzilo iba na misijné krajiny, ale sa rozšírilo na univerzálnu Cirkev prostredníctvom Obradu uvedenia dospelých do kresťanského života (1972). Nadväzujúc na koncilové učenie (AG 14), nový obrad chápe cieľ katechetického činnosti v explicitných pojmoch kresťanského života: včlenenie sa do veľkonočného tajomstva, ktoré nám umožňuje žiť podľa evanjelia, autentické

slávenie sviatostí a vlastné svedectvo spoločenstva. Na dosiahnutie tohto cieľa nestačia iba vieroučné informácie alebo vedomosti. Katechéza musí byť komplexnejšia a okrem obsahu musí viesť k typickým skúsenostiam kresťanskej viery: život spoločenstva, modlitba, svedectvo. Preto je potrebné prekonať príliš školské organizovanie katechézy a obnoviť koncepciu a prax katechumenátu: ako primeranú skúsenosť v priebehu času, ktorá sa vyznačuje formovaním kresťanskej osobnosti. Každodenný život kresťanského spoločenstva a zapojenie sa do konkrétnych služieb komunity sa tak stáva prvotným priestorom a činiteľom iniciácie.

Misijná katechéza

Všeobecné direktórium pre katechizáciu používa pojem katechéza „v procese evanjelizácie“ (VDK 60), ktorý je významnejší ako výraz „v službe Božieho slova“, ktorý používali predchádzajúce dokumenty alebo národné direktoriá. Katechéza teda nie je jedna z aktivít Cirkvi, ale je vlastnou dimenziou celkového konania Cirkvi a je potrebné ju chápať práve z tohto hľadiska. Katechéza sa líši od prvého ohlasovania (VDK 61), ale v pastoračnej praxi „sa však medzi oboma činnosťami nedajú tak ľahko určiť hranice“ (VDK 62). Prvá etapa katechézy je orientovaná na obrátenie podobne ako prvotné ohlasovanie. Ale „to, že katechéza vo svojej počiatočnej fáze preberá tieto misijné úlohy, neoslobodzuje partikulárnu cirkev od toho, aby sa ako inštitúcia postarala o prvé ohlasovanie, čím by najpriamejším spôsobom spĺňala Ježišov misijný príkaz. Katechetická obnova sa musí opierať o takúto predchádzajúcu misijnú evanjelizáciu“ (VDK 62).

Vzťah medzi evanjelizáciou a katechézou je dôležitým prvkom nového Direktória pre katechézu (2020). V predslove ku direktóriu R. Fisichella zdôrazňuje, že osobitosťou direktória je práve úzky vzťah medzi evanjelizáciou a katechézou. Katechéza je v službe evanjelizácie, preto sa chápe ako misijná

katechéza, ktorá je schopná objaviť výzvy pravdy, ktoré sú už prítomné v rôznych ľudských činnostiach, s dôverou, že Boh záhadne pôsobí v srdci človeka ešte predtým, ako ho výslovne dosiahne evanjelium. V tomto zmysle sa katechéza bude môcť priblížiť k ľuďom našej doby a sprevádzať ich na ceste, kde sa nachádzajú (DPK 50). Katechéza však zároveň formuje pre poslanie a sprevádza kresťanov v dozrievaní vo viere, aby sa stali učeníkmi a misionármi, ktorí sa aktívne zúčastňujú hlásať evanjelium a sprítomniť Božie kráľovstvo vo svete.

V znamení novej evanjelizácie sa katechéza stáva predovšetkým autentickým laboratóriom dialógu. Cirkev sa vždy vníma ako otvorená k dialógu s ľuďmi dnešnej doby. To odzrkadľuje Božie tajomstvo, ktorý prostredníctvom Ježiša vstupuje do intímneho dialógu s človekom. Katechéza sa preto snaží stretnúť živosť a zložitosť, túžby a hľadanie, hranice a niekedy aj chyby spoločnosti a kultúr súčasného sveta, ktoré sú skryté v hĺbke každého jedného človeka. Ide o dialóg bez relativizmu, ktorý sa nezrieka vlastnej kresťanskej identity, ale ktorý sa chce dotknúť srdca ostatných ľudí a zasiať tam evanjelium (DPK 54).

6.3. Kerygmatická a mystagogická katechéza

Od začiatku kresťanstva sa v novozákonných spisoch používal výraz „kerygma“ na označenie skutočnosti, že smrť a zmŕtvychvstanie Ježiša boli novým a úžasným „faktom“, ktorý sa nedal vysvetliť ľudským uvažovaním a ktorý ohlasovali tí, ktorí boli svedkami a zažili jeho pravdu. Preto aj sv. Pavol uvádza: „Lebo keď svet v Božej múdrosti nepoznal svojou múdrosťou Boha, zapáčilo sa Bohu spasť veriacich bláznovstvom ohlasovania. Lebo aj Židia žiadajú znamenia a Gréci hľadajú múdrosť, my však ohlasujeme ukrižovaného Krista, pre

Židov pohoršenie, pre pohanov bláznovstvo, ale pre povolaných, tak Židov ako Grékov, Krista – Božiu moc a Božiu múdrosť. Lebo čo je u Boha bláznivé, je múdrejšie ako ľudia, a čo je u Boha slabé, je silnejšie ako ľudia“ (1Kor 1,21-25). V tomto zmysle je kerygma predovšetkým prvým okamihom, v ktorom o Ježišovi počujú tí, ktorí o ňom nikdy nepočuli.

Kerygmatická katechéza

Katechéza dnes čoraz viac chápe nový aspekt kerygmy: v prvom rade sa musíme vrátiť k tomu, že ukážeme novosť kresťanskej viery ako základný okamih, ktorý predchádza ostatným procesom rastu vo viere. Bez ohlasovania kerygmy všetky ostatné etapy, ktoré sú zahrnuté aj v katechéze, neprinášajú ovocie. Kerygma v tomto zmysle nie je iba predchádzajúcou etapou katechézy alebo prvotným okamihom každej ceste viery a kresťanskej iniciácie, ale je špecifickým štýlom, ktorý mení celú katechézu a kresťanskú iniciáciu. Kerygmatická dimenzia nie je predchádzajúcim okamihom, ale stálym prvom každej cesty viery. Preto pápež František v exhortácii *Evangelii Gaudium* píše, že „nesmieme si myslieť, že v katechéze je možné opustiť kerygmu a uprednostniť formáciu, ktorá by mala byť solídnejšia. Niet nič solídnejšieho, hlbšieho, istejšieho, konzistentnejšieho a múdrejšieho ako práve toto ohlasovanie. Celá kresťanská formácia je predovšetkým prehĺbením kerygmy, ktorá sa v nej stále a lepšie utužuje; bez prestania osvetľuje katechetickú prácu a zároveň umožňuje správne pochopiť význam akejkoľvek témy preberanej v katechéze. Je to ohlasovanie, ktoré zodpovedá túžbe po nekonečne, nachádzajúcej sa v každom ľudskom srdci“ (EG 165).

Perspektíva *Evangelii Gaudium* poskytuje teda nový a odlišný pohľad: nechápe kerygmu ako počiatočnú etapu kresťanskej iniciácie, ktorá bola raz nadobudnutá a ku ktorej akoby nemalo zmysel sa vrátiť. Človek vždy potrebuje katechézu, ktorá v každej fáze zahŕňa potrebu znovu objaviť svoju vieru nielen

ako dôveryhodnú, ale aj nevyhnutnú a životodarnú. V každom okamihu života potrebuje človek znovuobjaviť kerygmu, ktorá je srdcom viery, a potrebuje ju znovuobjaviť vždy novým spôsobom. Iba takto katechéza skutočne formuje životy ľudí. Kerygma teda nie je prvým okamihom, ale dimenziou celej kresťanskej existencie.

Každá katechéza musí byť kerygmatická: to znamená, že nás musí neustále privádzať k stretnutiu so vzkrieseným Kristom, ktorý sa dotýka nášho života: „Ježiš Kristus ťa miluje, obetoval svoj život, aby ťa zachránil, a teraz žije po tvojom boku každý deň, aby ťa osvietil, posilnil a oslobodil“ (EG 164). Toto je najväčší obsah, aký môžu každá katechéza a každý katechét oznámiť. Ide teda o to, pomôcť ľuďom objaviť túto dimenziu Boha, ktorý sa stáva živým a prítomným v živote každého človeka. Aby sme to dosiahli, naša katechéza sa samozrejme nemôže stať sterilnou, ani vzdialenou od života ľudí, ani moralistickou. Katechéta musí mať jasné toto poslanstvo pre seba a svoju vieru, a úprimne ho ohlasovať, s prijatím a bez posudzovania tých, ktorí chcú vykročiť na cestu viery (EG 165).

Mystagogická katechéza

Cesta katechézy vrcholí v mystagógii: to, čo sa ozýva v našom živote, je potrebné žiť, najmä účasťou na živote komunity aj po prijatí sviatostí kresťanskej iniciácie. Objavením liturgie a života zo sviatostí si uvedomujeme, že to, čo sme dostali, nás podporuje na ceste viery a na nej pokračovať (EG 166). Mnohí dospelí kresťania nepociťujú túžbu prehĺbiť svoju vieru, pretože prerušili túto svoju cestu viery napr. po prijatí sviatosti birmovania. Pápež František tu zdôrazňuje, že katechéza, aby bola schopná ohlasovať ľuďom život, vyžaduje osvojiť si umenie sprevádzania. Katechéta sa musí stať spoločníkom na ceste. Preto obaja – katechéta a katechizovaný – sa stávajú adresátmi ohlasovania. Ale to vyžaduje schopnosť dobrých osobných vzťahov „od človeka k človeku“: tu každé kresťanské svedectvo

a každá katechéza nadobúda svoju hodnotu a význam (EG 169). Významnou sa stáva j schopnosť počúvať a predovšetkým vnímať a objavovať znaky Božej prítomnosti v živote jednotlivých osôb. Preto exhortácia kladie dôraz na podstatný pilier dobrej katechézy, ktorým je Božie slovo: každé katechetické hlásanie sa od neho začína a v ňom sa završuje každý formujúci okamih. Mnohokrát katechézy sú skôr sociologické alebo iba teologické rozpravy, kde sa zabúda na Božie slovo. Preto pápež poznamenáva, že „evanjelizácia si vyžaduje dobrú znalosť Božieho slova, a preto je potrebné, aby diecézy, farnosti a katolícke združenia neprestajne ponúkali solídne možnosti štúdia Biblie a tiež podporovali jej osobné i spoločné čítanie spojené s modlitbou“ (EG 175).

Kerygmatická katechéza je významnou témou nového direktória a spolu s dôrazom na mystagógiu sú hlavnou úlohou katechézy v dynamike evanjelizácie, ktorá je srdcom nového direktória. Tento dôraz bol už prítomný v predchádzajúcich direktóriách. Teraz nadobúda svoju významnosť vzhľadom na „znamená čias“, ktoré je potrebné čítať ako možnosti stretnutia a ohlasovania novosti viery (DPK 5). Úvod do direktória prináša základnú inšpiráciu celého direktória v slovách pápeža Františka, ktorý vyzdvihuje dôraz na prvotné ohlasovanie. „Znovu sme objavili, že aj v katechéze základnú úlohu má prvé ohlásenie, čiže kerygma, ktorá musí stáť v centre evanjelizačného úsilia a každej snahy o cirkevnú obnovu. Keď hovoríme, že toto ohlasovanie je prvé, neznamená to, že stojí na začiatku a potom sa naň zabudne alebo že je možné ho nahradiť inými obsahmi, ktoré ho prevyšujú. Je prvým v kvalitatívnom zmysle, pretože je hlavným ohlasovaním, teda tým, ktoré treba vždy znovu rozličnými spôsobmi počúvať a stále nanovo ohlasovať počas katechézy, rozličnými formami, vo všetkých etapách a vo všetkých situáciách“ (EG 164). Toto prvenstvo kerygma preberá nové direktorium a prináša ho ako novú formu katechézy pod názvom kerygmatická katechéza.

Kerygmatická katechéza je zakorenená nielen v evanjeliovom poslanstve, ale aj v ohlasovaní osoby Ježiša Krista. Kerygmatická katechéza sa preto snaží eliminovať jednoduchý prenos abstraktných informácií o Ježišovi. Naopak, snaží sa dotknúť praktickej reality, v ktorej súčasný človek žije a s ktorou zápasí. Kerygmatická katechéza predstavuje Ježiša ako osobu, ktorá sa zaujíma nielen o naše pochybnosti a úzkosti, ale ako Boh s nami, ktorý nás sprevádza celým životom. Iba tak môžeme predstaviť Ježiša ako radostnú zvesť pre každú generáciu vždy novým spôsobom. Viera sa tak stáva nie niečím, čo je človeku vzdialené alebo čo patrí do minulosti, ale udalosťou, ktorá sa dotýka ľudských bytostí v samotnej realite, ktorú prežívajú. Stáva sa vždy prítomnou a významnou realitou. Kerygmatická katechéza ide do samého srdca viery a smeruje k podstate kresťanského poslanstva. Je katechézou, ktorá prejavuje pôsobenie Ducha Svätého, ktorý sprostredkuje spásanosnú Božiu lásku v Ježišovi Kristovi a naďalej sa dáva, aby každý človek dosiahol plnosť života (DPK 2). Okrem toho, katechéza musí mať aj mystagogickú povahu, ktorá vovádza veriaceho do živej skúsenosti kresťanského spoločenstva, ktoré je pravým miestom života viery (DPK 2).

Katechéza tak dosahuje misijnejší charakter, ktorý interpretuje aj samotný cieľ procesu katechézy (DPK 3). Cieľom katechézy je dôverné spoločenstvo s Kristom, ku ktorému koniec koncov každá katechetická ponuka smeruje. Novým dôrazom pritom je, že smerovanie k tomu cieľu sa uskutočňuje prostredníctvom procesu sprevádzania. Tu sa opäť dostáva k slovu exhortácia Evangelii gaudium, kde sa po prvý krát objavil pojem „umenie sprevádzať“ (EG 169). Kerygma je teda súčasťou každého evanjelizačného a katechetického úsilia. Nové direktórium pritom uvádza aj niekoľko dôrazov tejto kerygmatickej katechézy: vyjadruje spásanosnú Božiu lásku, ktoré predchádza akejkoľvek morálnej a náboženskej povinnosti, nevnučuje pravdu, ale odvoláva sa na slobodu človeka, vyznačuje sa radosťou, povzbudením, živosťou a harmonickou

rovnováhou, ktorá neznižuje kázanie na doktrínu, ktoré je viac filozofické ako evanjeliové (DPK 59). Dokument pritom opakuje rovnaký kerygmatický výraz, ktorý je srdcom exhortácie Evangelii gaudium: „Ježiš Kristus ťa miluje, obetoval svoj život, aby ťa zachránil, a teraz žije po tvojom boku každý deň, aby ťa osvietil, posilnil a oslobodil“ (EG 164). Kerygma preto „nie je iba prvou etapou viery, ktorá predchádza katechézu, ale ústrednou dimenziou každého okamihu katechézy“ (DPK 57).

Katechéza sa teda musí oslobodiť od školskej schémy alebo mentality: nepripravuje na získanie nejakej sviatosti ani neposkytuje informácie o Ježišovi, ale pomáha veriacemu získať osobnú skúsenosť, postupne sa stať súčasťou života kresťanského spoločenstva a vydávať svoje dôsledné svedectvo aj dnes.

Otázky a úlohy:

1. **Definície a rozdiely:** Napíš stručné vysvetlenie týchto pojmov: evanjelizácia, nová evanjelizácia, evanjelizačná katechéza, kerygma, mystagógia. Vysvetli tiež, ako sa navzájom odlišujú a ako spolu súvisia. Použi konkrétne príklady zo života Cirkvi alebo zo svojej skúsenosti.
2. **Diskusia:** Diskutujte v skupine: Prečo je v dnešnom svete potrebná nová evanjelizácia? Čo znamená „prekročiť hranice a rozšíriť horizonty“ v evanjelizačnej práci Cirkvi? Ako môžu mladí ľudia konkrétne prispieť k novej evanjelizácii vo farnosti alebo škole?
3. **Porovnanie modelov.** Porovnaj model „lineárneho vzťahu“ evanjelizácie a katechézy (evanjelizácia katechéza) s modelom „prepleteného vzťahu“ (kde katechéza je súčasťou evanjelizácie).
 - Aké výhody a nevýhody má každý model?
 - Ktorý model považuješ za účinnejší v dnešnom sekularizovanom prostredí a prečo?
4. **Praktická tvorba.** Navrhni krátky projekt alebo aktivitu vo farnosti (napr. pre birmovancov alebo mladých), ktorá by obsahovala kerygmatický rozmer.

Opíš:

- aký cieľ chceš dosiahnuť,
- aké prostriedky použiješ (rozprávanie, hudba, video, svedectvá, modlitba, služba),
- ako zapojíš účastníkov.

5. Reflexia: Ako sa mňa osobne dotýka myšlienka, že Ježiš Kristus ma miluje, obetoval za mňa svoj život a je pri mne každý deň?

Napíš krátky text (cca 10–15 riadkov) o tom, čo pre teba znamená osobné stretnutie s Kristom a ako by si to vedel sprostredkovať iným (napr. kamarátom, rodine, spolužiakom).

7. Katechéza a vyučovanie náboženstva v škole: vzťah odlišnosti a komplementarity

Kapitola skúma vzťah medzi katechézou a vyučovaním náboženstva v škole, ktorý je odlišný, ale komplementárny. Katechéza smeruje k vyzretiu vo viere a patrí do života farského spoločenstva, zatiaľ čo školské vyučovanie náboženstva je zamerané na poznanie viery a podporu kultúrneho a osobnostného rozvoja žiakov. Druhý vatikánsky koncil podnietil nové chápanie katechézy ako celistvej výchovy vo viere, nie iba odovzdávania vedomostí. Učiteľ náboženstva má byť nielen odborníkom, ale aj svedkom viery, schopným prepájať vieru s kultúrou. Správne rozlíšenie a prepojenie oboch foriem vedie k výchovnej aliancii školy a Cirkvi a podporuje komplexný rozvoj mladého človeka.

Hlavné tézy kapitoly:

1. Katechéza a vyučovanie náboženstva sú odlišné činnosti, ktoré sa vzájomne dopĺňajú.

2. Katechéza je zameraná na osobné vyzrievanie vo viere a patrí do farského spoločenstva, školské vyučovanie náboženstva sa zameriava na poznanie viery a jej kultúrny význam.
3. Škola je miestom rozvoja náboženskej gramotnosti, katechéza nadväzuje na osobné rozhodnutie viery.
4. Dôsledné rozlíšenie medzi oboma pomáha rozvíjať farskú katechézu aj školské vyučovanie náboženstva.
5. Správne nastavená spolupráca školy a Cirkvi podporuje integrálny rozvoj mladého človeka.

7.1. Rôzne vzťahy medzi katechézou a vyučovaním náboženstva v škole

Vzťah medzi katechézou a vyučovaním náboženstva v školách sa chápe ako odlišný a komplementárny, pritom kde sa nerešpektuje táto odlišnosť, nastáva nebezpečenstvo, že obe – katechéza aj vyučovanie náboženstva – sa zamiešavajú a strácajú svoju identitu (DPK 313). Viditeľná bola táto skutočnosť práve na Slovensku predovšetkým v deväťdesiatich rokoch – hoci pretrváva v myslení mnohých zodpovedných za katolícke vyučovanie aj v súčasnosti – keď sa školské vyučovanie náboženstva chápalo ako „školská katechéza“. Toto sa odzrkadľovalo aj v rôznych cirkevných dokumentoch, napr. v Pastoračnom a evanjelizačnom pláne katolíckej Cirkvi na Slovensku (2001-2006). Tento hovorí, že od roku 1991 sa katechizačná činnosť zameriavala predovšetkým na školskú katechézu, pre ktorú sa vypracovali osnovy a postupne učebnice a metodické príručky náboženskej výchovy pre všetky ročníky základných a prvé dva ročníky stredných škôl. Školské vyučovanie sa v tomto zmysle zamieňa s katechézou, a súčasne sa chce školským vyučovaním nahradiť katechézu vo farnosti. Prejavom tohto mylného pohľadu bola zároveň aj skutočnosť, že príprava na iniciálne sviatosti detí a mladých

(sviatosť eucharistie a birmovania) sa v mnohých farnostiach realizovala - a realizuje aj dnes – výlučne prostredníctvom školského vyučovania náboženstva a nie cielenou farskou katechézou. Preto aj dnes sa ešte stále učiteľ náboženstva, aj v mnohých úradných cirkevných dokumentoch na Slovensku, nazýva katechéta. Dôvodom tohto pomýleného pohľadu na vyučovanie náboženstva je okrem absencie systematickej koncepcie farskej katechézy detí, mladých a najmä dospelých, aj historické zázemie vývoja vzťahu medzi katechézou a školským vyučovaním náboženstva v našej krajine.

Charakter tohto vzájomného vzťahu katechézy a školského vyučovania náboženstva bol v dejinách vždy výrazne podmienený jednotlivými epochami. Kým napr. v prvom období po tridentskom koncile bola katechéza v prvom rade prežívaná a liturgicky slávená v rodinnom a najmä vo farskom spoločenstve, v ostatných troch storočiach – najmä v prostredí rakúsko-uhorskej ríše – bola práve škola bežným prostredím katechézy. To znamená, že škola bola prednostným a prakticky výlučným miestom katechézy detí v období povinnej školskej dochádzky. Školské vyučovanie náboženstva malo pod vplyvom osvietenstva základnú úlohu učiť a vštepovať náboženské vedomosti. Vyučovanie náboženstva bolo ponímané ako skutočná školská katechéza. Pravdy viery a mravné normy sa stávajú školským učivom. Reformou školstva v 19. storočí dochádza k novým pohľadom a k novému chápaniu úlohy samotnej školy, ako aj role učiteľa a taktiež k zmene učebných metód. A. Läpple hovorí o tzv. "zaškolení katechézy", teda o premene katechézy na školský predmet a poukazuje na to, že také zmeny so sebou niesli aj svoje následky.

Proces sekularizácie v 20. storočí presadzoval v spoločnosti požiadavku autonómie svetských inštitúcií, a obzvlášť školy, a to nezriedka v polemike s cirkevnou inštitúciou. Konkrétne vyústenie tohto napätia bolo v jednotlivých národoch veľmi

odlišné. Podľa E. Albericha sa v niektorých štátoch zahájila korektná spolupráca medzi štátom a Cirkvou, inde došlo k prelomu alebo k iným rôznym formám dohody, viac či menej uspokojivým.

7.2. Prelom vo vzťahu katechézy a vyučovania náboženstva

Významným medzníkom v ďalšom vývoji vzťahu katechézy ako aj vyučovania náboženstva znamenalo učenie Druhého vatikánskeho koncilu. Prelom sa začal prejavovať v súvislosti s postupnou realizáciou obnoveného chápania samotnej Cirkvi, jej poslania a jej vzťahu voči svetu, tak aj v súvislosti s rastúcou citlivosťou voči hodnotám novovekej spoločnosti, ktoré boli vyjadrené najmä v konštitúciách *Lumen gentium* a *Gaudium et Spes*.

Učenie koncilu inšpirovalo obnovu samotnej identity katechézy. Katechéza podľa učenia pokoncilového magistéria, obsiahnuté vo Všeobecnom katechetickom direktóriu (1971) už nie je jednoduché odovzdávanie viery či vyučovanie náboženských právd, ale je osvojovanie si kresťanského života v jeho celistvosti, preto je katechéza úzko prepojená na spoločenstvo: s jeho dimenziou liturgie, diakonie a svedectva viery. Okrem toho pápež Ján Pavol II. aj v exhortácii *Catechesi tradendae* definuje katechézu ako výchovu vo viere, ktorá stojí v službe evanjelizácie; katechéza je druhou z etáp a prvkov rozsiahleho procesu evanjelizácie (CT 26). Toto obnovené chápanie katechézy má podľa L. Dřímala hlboké dôsledky na vyučovanie náboženstva v škole. Vstupuje tu do hry aj hľadanie tzv. edukačného základu identity vyučovania náboženstva: ak náboženská výchova nemá stratiť svoje pevné miesto v škole, musí byť definovaná vo vzťahu k podstate samotnej školy, k jej cieľom a kritériám.

Náboženská výchova v rámci logiky školy

Na prelome sedemdesiatich a osemdesiatich rokoch minulého storočia sa vzhľadom k postupujúcej sekularizácii zdalo, že presadiť serióznú a náležitú prítomnosť náboženského vyučovania v škole bude možné iba v rámci samotnej logiky školy ako vzdelávacej a výchovnej inštitúcie. Týkalo sa to štátnych ako aj cirkevných škôl. V oboch typoch škôl začali pribúdať žiaci bez autentickej kresťanskej výchovy v rodine. Školská koncepcia vyučovania náboženstva v Európe doviedla ich biskupské konferencie ku konsenzu o vhodnosti rozlíšiť výučbu náboženstva v škole od katechézy kresťanského spoločenstva (napr. nemecká biskupská konferencia v synodálnom dokumente *Der Religionsunterricht in der Schule*, 1977). Tento postoj potvrdilo magistérium univerzálnej Cirkvi v niektorých dôležitých dokumentoch.

Náboženská výchova vovádza do katechézy

Pápež Ján Pavol II. písal 5. marca 1981 kňazom rímskej diecézy o angažovanosti v oblasti pastorácie, kde podčiarkuje odlišnosť a komplementaritu medzi vyučovaním náboženstva a katechézou: keďže v školách sa pracuje na formácii žiakov, vyučovanie náboženstva bude musieť pretvoriť svoju formu vzhľadom na ciele a kritériá, ktorými sa vyznačuje súčasná štruktúra vzdelávania. Hovorí, že vyučovanie náboženstva, ktoré sa uskutočňuje v školách a katechéza v pravom slova zmysle, ktorá sa zasa uskutočňuje vo farskom prostredí, aj keď sa odlišujú, nemôžu byť považované za dve záležitosti, ktoré sú od seba oddelené. Skôr môžeme povedať, že medzi nimi existuje vnútorná závislosť, pretože subjekt, ku ktorému obracajú svoju pozornosť vyučujúci, je jeden a ten istý, t.j. žiak, totožný je aj predmet, ktorému, samozrejme, rozličným spôsobom, je adresovaný formačný program vyučovania náboženstva a katechézy. Vyučovanie náboženstva môže byť považované za skutočný úvod do katechézy, ako aj za

neskoršiu úvahu nad skôr poznaným obsahom katechézy.

V apríli 1991 sa v Ríme uskutočnilo sympóziu biskupov o vyučovaní náboženstva na verejných školách v európskych krajinách. V záverečnej charte biskupi Európy podčiarkli, že školské vzdelávanie a výchova má zahŕňať aj náboženské dimenzie. Mládež má právo na takúto výchovu. Toto právo spočíva v uznávaní náboženskej slobody, ktorá je základným ľudským právom. Konfesionálne vyučovanie náboženstva predstavuje najlepšiu formu ako uskutočniť tento výchovný cieľ a preto je neoddeliteľnou súčasťou európskeho školstva. Týmto spôsobom pokračuje v Európe veľká kresťanská tradícia. Cirkev tým, že sprostredkuje mládeži kresťanské hodnoty, vykonáva nenahraditeľnú službu pre duchovný rast dobrých občanov v spoločnej Európe. Ďalej biskupi zdôrazňujú, že v cirkevnej úvahe o náboženskom poučení je potrebné si všímať špecifické ciele a úlohy školského vyučovania náboženstva a odlíšiť ich od cieľov a úloh katechézy v cirkevnom spoločenstve (vo farnosti, rodine, skupine). Zároveň je potrebné okrem tejto odlišnosti určiť aj spôsoby vzájomného dopĺňovania vyučovania náboženstva v škole a katechézy v spoločenstve. Pápež Ján Pavol II. na záver sympózia v rámci svojho prejavu pripomenul účastníkom, že vyučovanie náboženstva sa nesmie obmedziť na inventár dát včerajška a dneška, ale má otvárať srdce a ducha, aby tieto pochopili veľkolepý kresťanský humanizmus, ktorý patrí ku katolíckemu svetonázoru. Tu sme naozaj pri koreniach náboženskej kultúry, ktorá obohacuje výchovu osobnosti a prispieva k tomu, že Európa budúcnosti nebude mať iba pragmatickú tvár, ale dušu, ktorá je otvorená pravde, kráse, solidarite s chudobnými a pre tvorivý vzrast na ceste národov. Vyučovanie náboženstva tento vzdelávací a kultúrny charakter si zachová vtedy, keď učiteľské sily, ktoré ho vyučujú budú mať taký priestor, aký majú učitelia ostatných školských predmetov, patričné záruky štátnych úradov a inštitúcií na účinkovanie a vzdelávanie. Na druhej strane, keď si toto školské vyučovanie má zachovať charakter

služby Cirkvi je potrebné, aby učitelia náboženstva ponúkali svoju službu horlivo a s vnútornou účasťou a vytrvalou trpezlivosťou ľudí, ktorí vierou posilnení vedia plniť svoju základnú úlohu ako cestu k spáse a misionárskeho ducha.

O odlišnosti katechézy od náboženskej výchovy na škole hovorí výrazným spôsobom dokument Všeobecné direktorium pre katechizáciu. V druhej kapitole o katechéze v procese evanjelizácie venuje špecifickú pozornosť práve tomuto vzťahu. V rámci služby Božieho slova si osobitnú úvahu zasluhuje vlastný charakter školského vyučovania náboženstva a jeho vzťah ku katechéze detí a mladých. Vzťah medzi školským vyučovaním náboženstva a katechézou je vzťahom odlišnosti a dopĺňania sa: je neoddeliteľné spojenie a zároveň jasná odlišnosť medzi vyučovaním náboženstva a katechézou (VDK 73). Charakteristikou školského vyučovania náboženstva podľa Všeobecného direktória je prenikať do prostredia kultúry a vstúpiť do vzťahu s ostatným poznaním, pretože školské vyučovanie náboženstva má sprítomňovať evanjelium v osobnom procese systematickej a kritickej asimilácie kultúry. Nové direktorium pritom pripomína, že pre mnohých žiakov je školské vyučovanie náboženstva práve jedinečným a niekedy jediným kontaktom s posolstvom viery (DPK 313).

Náboženská výchova ako prínos pre výchovný projekt školy

Direktorium konštatuje, že je dôležité vnímať školské vyučovanie náboženstva ako vzácny prínos pre výchovný projekt školy. Náboženská dimenzia je podstatnou súčasťou kultúry a podporuje globálnu formáciu každého žiaka. Nové direktorium pritom zdôrazňuje aj právo žiakov na integrálnu výchovu, ktorá zahŕňa preto aj náboženskú výchovu, s odôvodnením, že náboženská skutočnosť je jedna z dimenzií existencie a preto ju nemožno zanedbať práve v kontexte školy, ktorá chce poskytnúť harmonický rozvoj nielen osobnosti, ale aj spoločnosti ako takej (DPK 314).

Na druhej strane je preto nutné, aby školské vyučovanie náboženstva figurovalo ako školský predmet s tými istými požiadavkami systematickosti a prísnosti, ako je to pri ostatných predmetoch, a riadilo sa podľa cieľov, ktoré sú vlastnej školskému vyučovaniu (DPK 315). Vyučovanie náboženstva v škole preto nutne potrebuje integrovať a osvojiť si všetky významné paradigmy školy, ktoré orientujú výchovno-vzdelávací proces v súčasnosti, ako napr. vzdelávacie štandardy a predovšetkým taxonómia konkrétnych výchovno-vzdelávacích cieľov. Školské vyučovanie náboženstva má ale aj úlohu vytvárať potrebný interdisciplinárny dialóg s ostatnými vyučovacími predmetmi, najmä v súčasnosti, keď badáme, že jednotlivé pozície sú mnoho ráz v protiklade a vytvárajú ideologické napätia. Náboženská výchova musí preto ponúkať integrálny a humánny pohľad, ktorý vychádza zo svedectva veľkých zdieľaných hodnôtach, ako je napr. viera, úcta k životu, rodina, spoločenstvo, výchova a práca. Dialóg s ostatnými vyučovacími predmetmi je preto jediné riešenie, napriek protichodným názorom ateizmu a agnosticizmu (DPK 315).

Nové direktórium pripomína aj odlišný kontext školy a predovšetkým špecifickú situáciu adresátov školského vyučovania náboženstva teda žiakov. V tomto nadväzuje na VDK, ktoré vníma rôzne zameranie vyučovania náboženstva podľa odlišných kontextov školy. Nie je možné vrátiť do jedinej formy všetky modely školského vyučovania náboženstva, ktoré sa v dejinách vyvinuli dôsledkom dohôd so štátom a uznesení jednotlivých konferencií biskupov. Je však potrebné usilovať sa o to, aby školské vyučovanie náboženstva, v rámci spomínaných predpokladov, zodpovedalo svojim osobitným cieľom a charakteristikám (VDK 74). Je preto úlohou miestnych biskupských konferencií reflektovať na lokálne situácie a rozlíšiť, akým spôsobom uskutočňovať vyučovanie katolíckeho náboženstva. Nové direktórium síce explicitne nehovorí o potrebe konfesijného charakteru školského vyučovania náboženstva, ale pripomína nutnosť, aby vyučovanie kato-

líckeho náboženstva zodpovedalo svojím cieľom a charakteristikám, ktoré sú mu vlastné (DPK 316).

Odlišnosť prostredia a predovšetkým právneho usporiadania, samozrejme, vplýva aj na možnosti vyučovania náboženstva na školách. Direktórium poukazuje na to, že aj v prípade vyučovania náboženstva, ktoré sa uskutočňuje spoločné pre členov rôznych kresťanských konfesíí, má svoju ekumenickú hodnotu a význam (DPK 317). V tom tiež nadväzuje na predchádzajúce direktórium, ktoré okrem toho tvrdí, že v iných prípadoch školské vyučovanie náboženstva bude môcť nadobudnúť skôr kultúrny charakter, zameraný na poznanie náboženstiev, pričom treba s patričným dôrazom predkladať katolícke náboženstvo. Aj v tomto prípade školské vyučovanie náboženstva, najmä ak ho učí pedagóg, ktorý má úprimnú úctu k veci, zachováva si rozmer skutočnej evanjeliovej prípravy (VDK 74).

Rôznorodá situácia žiakov

Špecifickú pozornosť si však zasluhuje predovšetkým rôznorodá situácia samotných žiakov. Situáciu viery a života žiakov, ktorí chodia na školské vyučovanie náboženstva, charakterizujú značné neustále zmeny. Školské vyučovanie náboženstva pomáha veriacim žiakom lepšie pochopiť kresťanské poslanstvo vo vzťahu k veľkým existenčným problémom, ktoré sú spoločné náboženstvám a charakterizujú každú ľudskú bytosť, k chápaniam života najčastejšie prítomným v kultúre a k hlavným zásadným morálnym problémom, s ktorými sa dnes ľudstvo stretá. Žiaci, ktorí sú v situácii hľadania alebo náboženských pochybností, môžu sa pomocou školského vyučovania náboženstva presne dozvedieť, čo je viera v Ježiša Krista, aké odpovede dáva Cirkev na ich otázky, a tak majú príležitosť lepšie si premyslieť svoje rozhodnutie. Keď sú však žiaci neveriaci, školské vyučovanie náboženstva naberá charakteristické črty misijného ohlasovania evanjelia, aby sa

mohli rozhodnúť pre vieru, ktorej potom pomôže rásť a dozrievať katechéza v rámci spoločenstva (VDK 75).

Nové direktórium si však osobitne všíma postavu učiteľa katolíckeho náboženstva. Vyžaduje od nich predovšetkým schopnosť prepájať – do slova korelovať – vieru s kultúrou, ľudské vlastnosti s náboženskými, vedu s náboženstvom a školu s ďalšími výchovnými činiteľmi. Byť učiteľom náboženstva je výsostne pedagogickou úlohou, s cieľom podporiť ľudské vyzrievanie žiakov. Od učiteľa náboženstva sa preto vyžaduje, aby ako veriaci nastúpil na cestu osobného rastu vo viere, bol začlenený do kresťanského spoločenstva a bol ochotný cez vlastné odborné schopnosti zdôvodniť vlastnú vieru (DPK 318).

7.3. Katechéza a vyučovanie náboženstva v škole: odlišnosť a komplementarita

Oba posledné katechetické direktória teda zdôrazňujú, že v súčasnosti ráz a intenzita školského spoločenstva ako aj reálna situácia viery žiakov, učiteľov i rodičov nezodpovedajú požiadavkám katechézy vo vlastnom zmysle slova. Preto dnes nemožno v škole automaticky predpokladať vieru u všetkých učiteľov ani žiakov. Je preto nutné, tak z pastoračného dôvodu ako aj vzhľadom na podstatu autentickej výchovy, aby sa v školách medzi katechézou a vyučovaním náboženstva rozlišovalo. V čom konkrétne toto rozlíšenie spočíva? L. Dřímal uvádza niekoľko bodov. Odlišnosť sa predovšetkým týka účastníkov, teda žiakov, ktorí môžu byť veriaci katolíckeho vyznania, ale aj príslušníci rôznych iných konfesií alebo bez vyznania. Ďalšia odlišnosť spočíva v samotnom celi katechézy a vyučovania náboženstva: náboženská výchova v škole chce vychovať k zodpovednému prístupu k náboženstvu na základe solídneho, kresťansky orientovaného vzdelávania, s cieľom

pomôcť mu ku konverzii či k obnove základnej voľby, kým katechéza chce vychovávať k vyzrievaniu vo viere s cieľom uviesť veriaceho až k dôvernému vzťahu k Ježišovi Kristovi a skrze neho k Otcovi a Duchu Svätému. Inými slovami, cieľom katechézy je vzbudiť živú skúsenosť viery, ktorá pomáha osobám vyzrieť vo viere, kým školské vyučovanie náboženstva je zamerané na integrálnu formáciu každého žiaka.

Odlišnosť medzi katechézou a vyučovaním náboženstva

Najpodstatnejšou odlišnosťou medzi katechézou a vyučovaním náboženstva je predovšetkým samotná situácia žiakov. Kým vyučovanie náboženstva ako školský predmet je otvorené pre všetkých žiakov a môžu ho teda navštevovať žiaci katolíckeho vyznania ako aj žiaci iných konfesií či bez vyznania, katechéza je určená tým, kto sú veriaci vo vlastnom zmysle slova, alebo tí, ktorí sa už rozhodli a slobodne priľnuli ku Kristovi a jeho posolstvu. V konkrétnosti to znamená, že ak vyučovanie náboženstva je otvorené pre všetkých žiakov ako povinne voliteľný predmet v alternatíve ku etickej výchove, môže byť navštevované žiakmi s rôznym vzťahom k viere. Ako pripomína aj VDK, v skutočnosti máme v triede pokrstených, nepraktizujúcich i dokonca aj nepokrstených žiakov. Naopak, katechéza predpokladá prvotné živé prijatie evanjelia ako spásynosnej skutočnosti; bez tohto živého prijatia, bez tohto priľnutia k posolstvu, nemá katechéza na čom stavať. Katechéza akoby potrebovala človeka už vnútorne motivovaného. Človek sa priľnutím k posolstvu otvára Božej milosti, daru viery a ten sa stáva zdrojom vnútornej motivácie a umožňuje katechézu.

Vyučovanie náboženstva a katechéza sa odlišujú aj v ich samotnom ciele. Cieľom vyučovania náboženstva je sprostredkovať poznanie obsahu kresťanskej viery, teda identity kresťanstva, z hľadiska budúcej slobodnej, zodpovednej a dospeljej životnej voľby, a usilovať sa vytvoriť vhodnú syntézu

medzi kresťanskou vierou a kultúrou žiakov. Ako to podčiarkla nemecká biskupská konferencia, vyučovanie náboženstva má prispievať k slobodnému rozhodnutiu a k zodpovednému vlastnému stanovisku žiakov voči náboženstvu a voči viere. Veriacemu žiakovi akéhokoľvek vyznania pomáha, aby sa pre svoju vieru uvedomelejšie rozhodol, a tým znižuje nebezpečenstvo náboženskej nezrelosti a ľahostajnosti. Žiakovi, ktorý hľadá, sa ponúka možnosť zoznámiť sa s odpoveďami Cirkvi na svoje otázky a premýšľať o nich. Žiak, ktorý sa považuje za neveriaceho, ktorý ale neodmieta náboženskú výchovu, je daná príležitosť premýšľať o svojej doterajšej osobnej pozícii a vďaka serióznej konfrontácii s inými pozíciami môže ju preskúmať a zmeniť smerom k postoju veriaceho človeka (VDK, 75). L. Dřimal hovorí o troch základných cieľoch školského vyučovania náboženstva: predovšetkým sprostredkovať žiakom seriózne a prehľadne usporiadané vedomosti o viere Cirkvi, o kresťanskom náboženstve, jeho podstate a prejavoch, o jeho historicky konkrétnych formách. Treba si dobre všimnúť, že sa tu nejedná o proces vyzrievania vo viere ani o prehĺbenie viery. Ide o sprostredkovanie vedomostí z oblasti náboženstva a viery: už samotné poskytnutie solídnych, ucelených a zrozumiteľných informácií je z výchovného hľadiska nezanedbateľná vec. Navyše, toto sprostredkovanie nie je z pozície vyučujúceho neutrálne, ale má byť prvotnou evanjelizáciou a zároveň pokusom o syntézu medzi ľudskými vedomosťami a náboženskými poznatkami, medzi kresťanskou vierou a kultúrou. Okrem toho, vyučovanie náboženstva umožňuje serióznu konfrontáciu s problémami zmyslu života spolu s etickými dôsledkami a podporuje proces rozvoja slobodných a zreých rozhodnutí na náboženskom poli. A na koniec, keďže škola je pluralitná, je ideálnym miestom pre výchovu k rešpektovaniu druhých, k prekonávaní predsudkov, ktoré v minulosti viedli k náboženským zrážkam a dokonca vojnám a aj dodnes vedú k nenávisti a násiliu, alebo k rôznym prejavom neznášanlivosti a fundamentalizmu. Škola má v tomto ohľade významnú úlohu, ktorou je výchova ku

skutočnému občianstvu, práve i v tejto zložitej spoločnosti, ktorá je aj z hľadiska náboženského pluralitnou.

Komplementarita medzi katechézou a vyučovaním náboženstva

V situácii žiakov však nachádzame aj možnosti komplementarity medzi katechézou a vyučovaním náboženstva. Ako hovorí Ján Pavol II., existuje medzi nimi v tomto zmysle určitá vnútorná závislosť, pretože subjekt, ku ktorému obracajú svoju pozornosť, je jeden a ten istý, t.j. žiak. Vyučovanie náboženstva môže byť považované za skutočný úvod do katechézy, ako aj za neskoršiu úvahu nad skôr poznaným obsahom katechézy.

Cieľom katechézy je sprevádzať človeka na jeho ceste vo viere smerom ku jej zrelosti. Aj v tomto ohľade však môžeme hovoriť o komplementarite: napriek odlišnosti cieľa, vyučovanie náboženstva v škole sa môže stať skutočným úvodom do katechézy práve tým, že spolu so žiakmi otvára dôležité a citlivé témy a podporuje kritickú konfrontáciu s nimi. V tomto ohľade vyučovania náboženstva uschopňuje žiakov k zodpovednému mysleniu a konaniu v oblasti náboženstva a viery. Školské vyučovanie náboženstva teda rozumným spôsobom predkladá vieru a tak pomáha žiakom rozhodnúť sa v oblasti viery, s presvedčením, že pravda, ktorá pochádza zo Zjavenia, je súčasne pravdou, ktorú treba pochopiť vo svetle rozumu.

Výchovná aliancia medzi Cirkvou a školou

Rozlišovanie školského vyučovania náboženstva od katechézy môže priviesť k obave, že sa tým stráca tradičná a veľmi dôležitá pastoračná aktivita Cirkvi v škole. Podľa E. Albericha, niektorí by sa mohli pýtať: nie je to degradácia, devalvácia, úpadok či ústupok od poslania Cirkvi? Cirkev má poslanie ohlasovať Božie kráľovstvo všetkým ľuďom a slúžiť ľuďom v napĺňaní tohto poslania. Vyučovanie náboženstva v škole je jednou z foriem práve takejto služby mladým ľuďom. Je to

originálna služba, ktorá môže ponúknuť podľa okolností rôzne špecifiká: nezriedka sa bude približovať k prvotnej evanjelizácii, príležitostne môže mať aj katechetický ráz alebo sa môže dokonca priblížiť až ku teologickej reflexii.

Z prijatia odlišnosti a komplementarity oboch foriem služby slova vyplývajú podľa L. Dřímala aj niektoré výhody. Vyučovanie náboženstva na štátnych školách, ak nie je chápaná a realizovaná ako cirkevná katechéza, je pre vedenie školy prijateľnejšia, menej diskriminovaná alebo aspoň bude mať väčšiu šancu, že nebude vytlačovaná na okraj v porovnaní s ostatnými predmetmi. Pre katechézu spočíva výhoda v tom, že tento krok podporuje rozvoj katechézy vo farnosti, ktorá je jej prirodzeným a podľa magistéria priamym výsadným miestom.

Odlišnosť medzi vyučovaním náboženstva a katechézou však neznamená výlučnosť, protiklad alebo konkurenciu. Správne pochopená odlišnosť a komplementárnosť sa môžu stať opravdivou príležitosťou na realizáciu skutočnej výchovnej aliancie medzi Cirkvou a školou. Týmto sa navzájom dopĺňajú, prepájajú a každá vo svojej oblasti prispievajú k integrálnemu rozvoju mladého človeka.

Otázky a úlohy:

1. **Definícia a vysvetlenie.** Vysvetli rozdiely. Napíš stručne (3–5 viet), aký je základný rozdiel medzi: školským vyučovaním náboženstva, farskou katechézou. Uveď, aký je cieľ každej z týchto aktivít a pre koho sú určené.
2. **Diskusia o príkladoch z praxe.** Diskutujte v skupine alebo napíš príklad:
 - Kde si sa osobne stretol s vyučovaním náboženstva v škole a kde s katechézou vo farnosti?
 - Aké boli medzi nimi hlavné rozdiely v tom, ako sa pristupovalo k téme viery?
3. **Porovnanie cieľov.** Vytvor tabuľku, kde porovnáš ciele vyučovania náboženstva a katechézy. Môžeš použiť

tieto stĺpce:

OBLASŤ	VYUČOVANIE NÁBOŽENSTVA	KATECHÉZA
Hlavný cieľ		
Cieľová skupina		
Obsah		
Miesto realizácie		
Očakávaný výsledok		

4. **Esej.** Navrhni spoluprácu. Navrhni, ako by sa mohli škola a farnosť navzájom dopĺňať.
- Akú úlohu by mali mať učitelia náboženstva?
 - Akú úlohu by mali mať katechéti?
 - Ako by spolu mohli komunikovať a spolupracovať v prospech žiakov?
5. **Reflexia a postoj.** Napíš krátky text (cca 10–15 riadkov): Ako vnímaš ty sám úlohu vyučovania náboženstva a katechézy v tvojom živote? Čo si myslíš, že by sa mohlo zlepšiť v tom, ako sú dnes tieto dve oblasti realizované v školách a farnostiach?

8. Katechéza ako sprevádzajúci proces

Kapitola predstavuje katechézu ako sprevádzajúci proces, ktorý reaguje na dnešnú potrebu podpory na ceste viery a osobného dozrievania. Sprevádzanie má korene v cirkevnej tradícii, no dnes nadobúda nové formy, vrátane duchovného sprevádzania, pastorálneho poradenstva, mentoringu či supervízie. Nové direktórium zdôrazňuje katechézu ako dynamický a vzťahový proces, ktorý človeka sprevádza na jeho konkrétnej životnej ceste. Katechéta je vnímaný ako spoločník, nie direktívny učiteľ. Zvlášť dôležité je sprevádzanie mladých a podpora ich povolania cez autentické vzory viery. Mentoring sa ukazuje ako účinná forma duchovnej formácie mladých, ktorá prepája osobný vzťah s Kristom, formovanie charakteru a službu.

Hlavné tézy kapitoly:

1. Sprevádzanie je kľúčová pastoračná činnosť na podporu rastu vo viere, má korene v duchovnom vedení prvých pustovníkov a mníchov.
2. Proces katechézy je dynamický, postupný a rešpektuje osobné tempo.
3. Katechéta je sprievodca, ktorý počúva a sprevádza, nie iba odovzdáva vedomosti.

4. Sprevádzanie vyžaduje rešpekt k slobode, trpezlivosť a úctivé počúvanie.
5. Byť sprevádzaný pomáha katechétovi učiť sa, ako sám sprevádzať iných.

8.1. Znovuobjavenie sprevádzania

Potreba podpory a sprevádzania sa v dnešnej dobe objavuje novým a intenzívnym spôsobom na rôznych úrovniach života, aj v otázkach osobnej viery. Niektorí ľudia preto vyhľadávajú ticho kláštora, aby sa utiahli z každodenného života. Iní sa vo svetle Božieho slova usilujú interpretovať svoj život. Ďalší stoja na križovatke svojho života a hľadajú pomoc pri duchovnom rozhodovaní. Sú tu aj ľudia, ktorí iba nedávno objavili svoju vieru, a potrebujú niekoho na konfrontáciu a diskusiu. Sprevádzanie sa v súčasnosti stáva kľúčovou pastoračnou činnosťou ako spôsob opory na týchto rôznorodých životných cestách, pretože podporuje snahu nanovo usporiadať svoj život, kráčať po Ježišovej ceste a objasniť ciele duchovného života.

Pojem sprevádzanie

Pojem sprevádzanie nachádza svoje objasnenie v stredovekom latinskom výraze *com-panio* a vyjadruje človeka, ktorý spoločne zdieľa svoj chlieb. Vo všeobecnosti chápeme sprevádzanie ako dočasnú a systematickú pomoc, ktorú skúsená a zrelá osoba ponúka inej – zvyčajne mladšej – osobe a zdieľa s ňou určitý úsek cesty a života, aby sprevádzaná osoba sa mohla lepšie spoznať a slobodne a zodpovedne rozhodnúť o svojej budúcnosti. Pojem teda odkazuje na klasickú predstavu života ako cesty a chápe ľudský vzťah ako spolu-cestovanie pútnikov, ktorí zdieľajú svoje námahy ako „spoločný chlieb na ceste“. V súčasných pedagogických vedách sprevádzanie vyjadruje rôzne formy pomoci, ktorými

osoba rastie nielen v oblasti duchovnej alebo klinicko-mentálnej, ale aj na globálnej a integrálnej ľudskej úrovni. A. Cencini pri sprevádzaní zdôrazňuje, že nie direktívna alebo analytická činnosť sprevádzateľa ovplyvňuje život sprevádzaného, ale práve jeho blízkosť ako spoločníka na ceste, ktorý zdieľa svoju existenciu a svoju osobnú skúsenosť viery. Sprevádzanie sa stáva nutnou pomocou aj pre rast a dozrievanie vo viere, najmä v špecifických životných chvíľach.

Hlboké korene sprevádzania vo viere

Sprevádzanie v duchovnom raste a dozrievaní vo viere má pritom veľmi hlboké korene. Na začiatku cirkevnej tradície sú to duchovní otcovia, ktorí žili ako pustovníci v púšti a ktorých jednotlivci vyhľadávali s prosbou o radu. Vychádzali pritom z predpokladu, že každý, aj hriešny človek, môže kráčať po duchovnej ceste v Duchu svätom a prostredníctvom Božieho milosrdenstva. Neskôr, keď sa mníši organizovali okolo kláštorov, duchovné sprevádzanie sa silnejšie viazalo na úrad opáta alebo predstaveného kláštora. S postupom času sa duchovné vedenie začalo spájať so spovedou pri sviatosti zmierenia, až nakoniec splynuli rozdiely medzi týmito dvoma formami čoraz viac. Ich zlúčenie viedlo k tomu, že duchovné vedenie bolo chápané predovšetkým z aspektu vyznania a odpustenia hriechov.

Na začiatku 21. storočia zažíva duchovné sprevádzanie v dnešnej spoločnosti pozoruhodný rozmach. Dnes sa strácajú zväzky s kresťanskými cirkvami, a preto je hľadanie duchovna individualizované a náboženské ponuky sú globalizované. Už v sedemdesiatich rokoch sociológovia poukázali na „návrat transcendentna“ a na „neviditeľné náboženstvo“ v našej spoločnosti. V posledných rokoch sa tento návrat religiozity ukončil: v našej spoločnosti jestvuje duchovná „túžba po vlastnom Bohu“. Preto duchovné sprevádzanie môže dnes poskytovať priestor pre takéto osobné hľadanie Boha, aj nezávislé od

náboženského zázemia. Návrat k duchovnu a túžba po duchovných skúsenostiach sú dnes globálnym trendom.

8.2. Rôzne tváre sprevádzania

Sprevádzanie je viacznačným pojmom a prejavuje sa rôznymi tvármi a v kontexte rôznorodých foriem stretávania a pomáhajúcich rozhovorov. Medzi týmito formami jestvujú markantné rozdiely, ale aj štrukturálne podobnosti. Na jednej strane hovoríme o duchovnom sprevádzaní, o sprevádzaní v katechéze, o pastorálnom alebo psychologickom poradenstve, o psychoterapii ako aj o supervízii a mentoringu. Tieto rôzne ponuky sprevádzania majú spoločný cieľ: podpora rozvoja celistvého človeka. Rozdiel je v tom, ako jednotlivé prístupy chápu túto celistvosť a ako ju podporujú. Tieto prístupy však slúžia človeku ako takému, a preto diferencovanie nemá viesť k oddeleniu, ale vyžaduje kooperatívne odlišenie.

Duchovné sprevádzanie

Najčastejšou a najviac používanou formou je duchovné sprevádzanie. Duchovné sprevádzanie sa definuje ako služba Cirkvi orientovať vlastný život podľa evanjelia. Je to pomoc ľuďom, ktorí na ceste dozrievania vo viere hľadajú podporu a doprevádzanie, aby svoj život intenzívnejšie a jasnejšie žili s Bohom. Záujem o túto formu v poslednom čase zreteľne narástol. Kým v minulosti ho vyhľadávali predovšetkým kňazi a zasvätené osoby, v súčasnosti je dôležitou súčasťou všeobecnej pastorácie s rôznymi osobami. Vyjadruje to aj značnú potrebu a túžbu po duchovnosti dnes. Duchovné sprevádzanie sa chápe ako sprevádzanie jednotlivých osôb v ich duchovnom raste, ktorí chcú na ich osobnej ceste povolania prehĺbiť svoj vzťah s Bohom a integrovať ho do rôznorodých situácií svojho života. Orientuje sa preto na osobu a ústrednou témou rozhovoru sú skúsenosti, otázky a túžby sprevádzaného. Pred-

pokladom je, že každý človeka má svoju vlastnú cestu k Bohu a duchovné sprevádzanie poskytuje pomôcť objaviť toto osobné povolanie a na neho odpovedať. Duchovné sprevádzanie má teda špecifické vlastnosti, ktoré ho odlišujú od iných foriem osobného sprevádzania, ako je napr. poradenstvo, koučovanie, mentoring, tutorstvo a pod. Jestvujú však aj prepojenia a súvislosti. Sprevádzanie sa niekedy potrebuje dopĺňať aj o tieto formy pomoci, ktoré môžu prispieť k rozlišovaniu a k formovaniu svedomia a slobody.

Duchovné sprevádzanie nie je totožné s katechézou. Sprevádzanie, ktoré sa uskutočňuje v katechéze, v prvom rade vovádza jedného alebo viacerých kresťanov, ktorí túžia prijať vieru (tzv. katechumeni) do kresťanských tajomstiev viery a ich slávenia, po prípade o prehĺbenie už jestvujúcej poznania viery prostredníctvom stretnutia so Svätým písmom ako aj s tradíciou Cirkvi. Cieľom katechetického sprevádzania je dosiahnuť nasledovanie Krista a uschnúť ku spolu-stvárneniu cirkevného života. Kým sprevádzanie v katechéze je dlhotrvajúce nadobúdanie viery alebo budovanie veriacej identity, duchovné sprevádzanie je v prvom rade zamerané na prehĺbenie vlastnej viery a života viery: ide koniec koncov o osobný vzťah k Bohu. Preto sa duchovné sprevádzanie realizuje skoro vždy formou individuálnych stretnutí alebo rozhovorov, kým katechéza väčšinou v skupine. Katechetické skupiny majú zvyčajne jedného alebo aj viac vedúcich, ktorí zdieľajú svoju vlastnú vieru, kým duchovný sprievodca slúži sprevádzanému skôr ako poslucháč, pomoc pri reflexii duchovných procesov (ako zrkadlo) a pozorovateľ. Duchovné sprevádzanie môže pomáhať pri pochybnostiach alebo krízach viery, ale nemá byť svedectvom vlastnej viery. Niekedy síce aj katechéza sa uskutočňuje vo forme osobných stretnutí, avšak nie preto, aby sa zaoberala krízami viery, otázkami osobného povolania a dôležitých životných rozhodnutiach. Toto jasne odlišuje katechetické a duchovné sprevádzanie.

Poradenstvo

Ďalšou formou sprevádzania v náboženskej oblasti je špecifická forma pastoračného poradenstva. V živote sa môžeme stretnúť s ťažkými situáciami: ľudia zažívajú stratu alebo smútok, rozpad vzťahu, stratu pracovného miesta, zdravotné diagnózy ťažkých alebo smrteľných chorôb, alebo sa cítia – práve dôsledkom týchto udalostí – opustení a osamotení. Ale aj každodenné problémy môžu sa stať pre ľudí záťažou (rodinné problémy, stres, finančné ťažkosti, zneužívanie), ktoré môžu zapríčiniť menejcennosť, stratu zmyslu života alebo depresiu. Títo ľudia, najmä ak sa jedná o veriacich a praktizujúcich kresťanov, potrebujú pomoc pri spracovaní a zvládaní týchto situácií. Pre tieto situácie jestvuje tzv. Pastoral Counseling, pastoračná krízová intervencia, ktorá pomáha dotknutým osobám objaviť spôsoby riešenia svojich problémov a ich uchopiť, alebo vytvoriť stratégie ako ich zvládnuť alebo aspoň urobiť znesiteľnými. Aj tu badať jasné rozdiely medzi duchovným sprevádzaním a pastoračnou krízovou intervenciou: táto má terapeuticko-poradenský cieľ, ponúka pomocný rozhovor pri životných krízach a vzťahových problémoch a podporuje proces rozvoja osoby, aby dosiahla viac autonómie a slobody. Na rozdiel od psychoterapie sa však nezaobera chorobnými procesmi. Aj tu sa teda nejedná o duchovné sprevádzanie, ktoré je zamerané na osobný vzťah k Bohu, rozhodovanie a posúdenie každodenných skúseností vo svetle viery.

Supervízia

Sprevádzanie môže mať v niektorých prípadoch podobu supervízie, ktorá vo svojich základoch slúži na zlepšenie kvality profesionálnej práce. Supervízia pomáha vyjasniť individuálnu pracovnú rolu, ponúka rady na podporu koncepcnejšieho pracovného zaradenia a konštruktívne sprevádza štrukturálne zmeny. Pritom sa zameriava najmä na konkrétne každodenné

situácie v práci a povolání. Supervízor pritom má skôr úlohu učiteľa alebo pozorovateľa, ktorý riadi dynamiku rozhovoru ako aj hľadanie konkrétnych riešení. Supervízia pritom aj v duchovnom živote môže pomôcť predovšetkým na zlepšenie profesionálnych pastoračných kompetencií, avšak nie je totožná s duchovným sprevádzaním.

Mentoring

Pri mentoringu sa jedná o špecifický asymetrický vzťah, ktorý je podobný vzťahu žiak – učiteľ. Cieľom je odovzdať vedomosti a zručnosti, poradiť alebo aj povzbudiť. Inými slovami, mentoring sa realizuje tam, kde sa jedná o zaúčanie a podporu ľudí pri prevzatí úlohy alebo zodpovednosti. Vzťah mentoringu sa napr. môže prejavovať pri sprevádzaní novoobrátených, kde mentor v úlohe „krstného otca“ ho sprevádza na ceste novej viery a vovádza do cirkevného spoločenstva. Sprevádzanie v duchovnom zmysle sa odlišuje od mentoringu tým, že sa nejedná o vzťah učiteľ – žiak, zameraný na transfer duchovných vedomostí alebo špeciálnych spirituálnych zručností. Ide skôr o otázku vlastného duchovného života: čo má privádza bližšie k Bohu a čo ma od neho vzdaluje.

Psychoterapeutický prístup v sprevádzaní

Duchovné sprevádzanie v posledných desaťročiach intenzívne ovplyvnili rôzne psychoterapeutické školy, predovšetkým prístup zameraný na človeka od Carla Rogersa. Tento psychoterapeutický prístup ponúka „aktívne“ počúvanie, hlboké porozumenie a prijatie druhého a poskytuje sprevádzanému veľkú otvorenosť, rešpekt, emocionálnu akceptáciu a autenticitu. Takýto postoj zo strany sprevádzateľa vytvára dôverný vzťah, ktorý sa môže otvoriť a tak sa stretnúť so sebou samým a spoznať sa. Nedirektívny Rogerovský prístup zároveň umožňuje sprevádzateľovi ustúpiť do úzadia, nechať priestor pôsobeniu Ducha svätého a spoľahnúť na Božie vedenie

a riadenie. Pri chorobných procesoch v rámci ľudskej psychiky však sa vyžaduje odborná psychologická alebo klinická psychoterapia, ktorá sa zaoberá

8.3. Sprevádzanie ako umenie

Sprevádzanie sa stalo v posledných rokoch silnou témou cirkevného magistéria. Apoštolská exhortácia pápeža Františka Evangelii Gaudium (2013) v bodoch 169 – 173 zdôrazňuje a prehľbuje toto „umenie sprevádzania“. Pápež František oprávnenne naznačuje, že sprevádzanie je v súčasnosti náročnejšie ako predtým. Vydať sa na cestu s ostatnými v živote viery je chúlостivá úloha, ale dnes je obzvlášť náročná, pretože sme súčasťou kultúry, ktorá trpí anonymitou a zároveň je posadená detailmi života iných ľudí (EG 169). Je to dôsledok súčasného štýlu života: túžiť po tom byť videný, ale nebyť skutočne poznaný. Človek žije verejný život, ale so strachom z odhalenia. Ľudia sa v súčasnej kultúre môžu cítiť radikálne osamotení a bez sprievodu, a zároveň sú navzájom príliš odcudzení, aby mohli spolu kráčať životom. Táto vzájomná odcudzenosť sa prejavuje v krízach vlastného významu.

Umenie sprevádzať

Preto dnes jestvuje táto veľká potreba a skutočný smäd po ľuďoch, ktorí vedia a chcú počúvať toho druhého: túžba mať po svojom boku osobu viery, pokornú a trpezlivú, s ktorou môžete ísť do hĺbky a s dôverou hovoriť o svojom živote, o ťažkostiach a o svojej viere. Sprevádzanie však musí smerovať k tomu, aby veriaci boli čoraz viac vedení k Bohu a aby mohli dosiahnuť skutočnú slobodu. „Sprevádzanie by bolo kontraproduktívne, keby sa stalo len akýmsi druhom terapie, ktorá by podporovala toto uzatvorenie osôb do vlastnej imanencie, keby prestalo byť putovaním s Kristom smerom k Otcovi“ (EG 170). Cieľom duchovného sprevádzania, ktoré vždy bolo súčasťou kresťan-

skej tradície, je povzbudiť človeka k rozvoju hlbšieho vzťahu s Bohom a lepšie rozlíšiť pôsobenie Ducha Svätého v jeho živote.

Umenie sprevádzania má za cieľ dosiahnuť vrchol svätosti a pomáha človeku formovať sa v súlade s Božím obrazom. Pápež František opisuje profil sprevádzania tými slovami: „Viac než kedykoľvek predtým potrebujeme dnes mužov a ženy, ktorí vďaka svojej skúsenosti sprevádzania vedia, ako napredovať; s dôrazom na rozvahu, schopnosť chápať, umenie čakať a ochotu počúvať Ducha, aby sme spoločne ochránili ovce, ktoré nám boli zverené, od vlkov snažiacich sa rozdeliť stádo. Potrebujeme sa cvičiť v umení počúvať, ktorého obsahom je viac než len schopnosť počuť. Prvá vec v komunikácii s druhým je práve schopnosť srdca umožňujúca blízkosť, bez ktorej niet skutočného duchovného stretnutia. Počúvanie nám pomáha nájsť vhodné gesto a slovo, ktoré nás prinúti opustiť pokojnú pozíciu divákov. Len na základe tohto úctivého počúvania, ktoré je schopné súcitu, možno objaviť cesty autentického rastu, obnoviť túžbu po kresťanskom ideáli a snahu naplno zodpovedať Božej láske, ako aj dychtivosť rozvíjať to najlepšie, čo Boh zasial do života človeka“ (EG 171). Sprevádzanie teda nie je vyhradené pre „odborníkov“, ale vyjadruje ochotu celej komunity mať otvorenú náruč pre osoby, ktoré prichádzajú do cirkevného spoločenstva alebo sa zúčastňujú života komunity. Skutočné evanjeliové sprevádzanie znamená byť ochotní a otvorení pre zložité otázky alebo rôznorodé skúsenosti ľudí, s ktorými sa stretávame, mať úctu a byť veľkodušný trpezlivo kráčať s ľuďmi po „nociach“ ich života.

Ako sme už spomenuli, sprevádzanie ľudí v Cirkvi môže mať rôzne formy. Môže sa chápať v širokom zmysle ako príležitostné stretnutia alebo rozhovor na rôzne témy, alebo dlhodobý a intenzívny kresťanský koučing, môže byť priame i nepriame, realizované laikmi i zasvätenými alebo samotnou komunitou; môže sa dotýkať rôznorodých dimenzií života a využívať viaceré nástroje, v závislosti od kontextu, v ktorom

sa nachádza, od stupňa cirkevného zapojenia a viery tých osôb, ktoré sú sprevádzané. Veľký dôraz sa pritom kladie na duchovné sprevádzanie, ktoré je privilegovaným – aj keď nie jediným – miestom rozlišovania v povolani. Je príležitosťou naučiť sa rozpoznávať, interpretovať a rozhodnúť sa na základe pohľadu viery, a vnímať, čo Duch svätý vnuká v každodennom živote. Duchovné rozlišovanie nevylučuje prínos humánnych vied, ale ich aj zároveň presahuje. Duchovné sprevádzanie sa naopak snaží integrovať aj tieto psychologické dimenzie s cieľom zamerať sa na intímny dialóg medzi osobou a Bohom v modlitbe, vychádzajúc z evanjelia a z celého Písma, a nájsť najosobnejší spôsob, ako odpovedať na Pánovo volanie.

Sprevádzanie mladých

Súčasťou sprevádzania je vždy aj konkrétny život ľudí, ich životné otázky ale aj situácie, s ktorými sú konfrontovaní: hnev voči nespravodlivosti a korupcii spoločnosti, násilie a nepravosť, prenasledovanie a fanatizmus. Práve mladí ľudia často čelia týmto silným emóciám, a schopnosť ich vnímať a interpretovať vyžaduje sprevádzanie a môže sa stať nástrojom čítať tieto znamenia čias, cez ktoré Duch hovorí mladým a celej Cirkvi. Napokon je tu každodenné sprevádzanie, ktoré je často tiché, ale nemenej dôležité, ktoré ponúkajú všetci tí, ktorí svojím osobným svedectvom žijú svoj život úplne ľudským spôsobom.

Pápež František vo svojej postsynodálnej exhortácii *Christus Vivit* (2019) zdôrazňuje nielen potrebu sprevádzania mladých, ale predovšetkým ich vlastnú slobodu a zodpovednosť. Podľa neho sprevádzanie mladých nezmenšuje ich slobodu odvážne a tvorivo nachádzať stále nové cesty, a preto nie je potrebné stavať prekážky, predpisy, kontroly a povinné štruktúry. „Keďže čas je dôležitejší ako priestor, musíme vyvolávať a sprevádzať procesy, nie vnucovať naše plány. A ide o procesy osôb, ktoré sú vždy jedinečné a slobodné. Preto je ťažké vyhotovovať receptáre, aj keď sú všetky znaky pozitívne,

pretože nestačí len prijať kladné činitele a odmietnuť záporné. Ale ak chceš sprevádzať iných na tejto ceste, je potrebné predovšetkým to, aby si ňou ty sám osobne prešiel“ (ChV 297-298).

8.4. Katechéza ako sprevádzajúci proces

Sprevádzanie a sprevádzateľ patria medzi kľúčové pojmy nového direktória. Všeobecné katechetické direktorium z 1971 sa zaoberá pojmom sprevádzania iba na šiestich miestach dokumentu a Všeobecné direktorium pre katechizáciu (1997) ho spomína desať krát. V novom dokumente o katechéze je tento pojem prítomný až šesťdesiatpäť krát. Identifikuje katechézu ako sprevádzajúci proces a katechéta v úlohe sprevádzateľa k viere. To súvisí s určitou zmenou paradigmy celkové cirkevného magistéria: sprevádzanie nie je chápané len ako katechetický prístup alebo metodika, ale je to spôsob ako byť Cirkvou. Sprevádzať znamená budovať vzťahy, založených na rešpekte, dôvere a láske, ktoré sú základom každej evanjelizácie a katechézy.

Katechéza ako sprevádzanie

Katechézu dnes vnímame najmä z dynamického hľadiska, to znamená ako proces dozrievania osoby, ktorý zahŕňa celého človeka v jeho jedinečnej životnej skúsenosti. Dosiahnuť cieľ katechézy, vytvoriť intímne spoločenstvo s Kristom, vyžaduje proces sprevádzania vo vyzrievaní mentality viery. Táto dynamika premeny a transformácie je v konečnom dôsledku duchovnou činnosťou a originálnou a nevyhnutnou formou inkulturácie viery. Katechéza sa preto snaží objaviť výzvy pravdy, ktoré už existujú v rôznych ľudských činnostiach, pretože Boh záhadne pôsobí v srdci človeka ešte skôr, ako ho Božie slovo osloví. Katechéza sa preto chce priblížiť k ľuďom dnešnej doby a sprevádzať ich na ich ceste tam, kde sa

nachádzajú. Katechéza zároveň vedie k poslaniu a sprevádza kresťanov v dozrievaní postojov viery, aby sa oni sami stali učeníkmi a misionármi: intimita Cirkvi s Ježišom je putovná intimita a spoločenstvo sa stáva spoločenstvom v poslaní“ (DPK 50).

Katechéza tu naplno vyjadruje svoju podstatu: v srdci každého človeka nechať neustále zaznievať zvestovanie Veľkej noci, aby mohla premeniť jeho život. Katechéza je preto „dynamickou a komplexnou skutočnosťou v službe Božiemu slovu, ktorá sprevádza, vychováva a formuje vo viere a k viere, vovádza do oslavy tajomstva, osvetľuje a interpretuje život a ľudské dejiny“ (DPK 55).

Katechumenát ako dynamický proces

Katechéza ako sprevádzajúci proces sa najvýznamnejšie prejavuje predovšetkým v katechumenálnej inšpirácii. Neznamená to otrocky reprodukovat' katechumenát, ale reflektovať jeho formujúci štýl a dynamiku. Direktórium pritom vyzdvihuje najmä progresivitu formačných skúsenosti: katechumenát je dynamický proces štruktúrovaný do etáp, ktoré na seba postupne a progresívne nadväzujú. Táto postupnosť zodpovedá vlastnému životu človeka, ktorý rastie a dospieva v čase. Cirkev je tu ako matka, ktorá trpezlivo sprevádza dozrievania svojich detí a rešpektuje ich skutočné časy (DPK 64).

Katechéza je sprevádzaním na ceste konkrétnym životom. Katechéza berie vážne každodennosť každého človeka a usiluje sa o múdru syntézu medzi teologickou a antropologickou dimenziou života viery. Tu direktórium dáva dôraz na princíp originálnej pedagogiky viery, ktorá sa vyjadruje v binómiu „evangelizovať výchovou a vychovávať evangelizáciou“. Preto je dôležité nachádzať a poukázať na znaky Božej činnosti, ktoré sú prítomné v živote jednotlivých osôb, a z nich vychádzajúcpoukákať evangelium ako silu, ktorá môže premeniť celú

existenciu a dávať jej pravý zmysel. Preto je katechéza vždy postupná, pretože veriť je postupným objavovaním Božieho tajomstva. Otvoriť sa Bohu a dôverovať mu vyžaduje čas (DPK 179). Direktórium pritom nezabúda na prijatie a poznanie viery cez katechézu (traditio), na ktoré musí katechizovaný odpovedať svojím životom (redditio). Toto však nie je automatické, ale vyžaduje primerané pochopenie (receptio) a zvnútornenie, čo sa neuskutočňuje neplodným memorizovaním obsahov viery, ale vždy aj cez vzťahy, dialóg, úvahu, ticho a sprevádzanie v kontexte celého procesu katechézy (DPK 203).

Významnou kategóriou sprevádzania je mládež. Biblický obraz Ježiša, ktorý sprevádza emauským učeníkov, je pritom emblematický pre katechézu a zdrojom inšpirácie: kráčať spolu s nimi, rozprávať sa s nimi, sprevádzať ich a pomôcť im otvoriť oči. Cirkev berie mladých vážne a chce ich trpezlivo počúvať, porozumieť ich úzkostiam a sprevádzať ich pri rozlišovaní ich životného projektu (DPK 244). Nadväzujúc na dôležitosť sprevádzania mladých v rozlišovaní povolania, direktórium uvádza, že každá forma katechézy sa usiluje poukázať na dôstojnosť kresťanského povolania a sprevádzať pri rozlišovaní konkrétneho povolania. Tak pomáha mladým upevniť vlastný stav svojho života. Katechéza chce ukázať, že viera, ktorá sa pretaví – tak ako Kristus – do života oddanej lásky, je spôsob, ako podporiť príchod Božieho kráľovstva do sveta a dúfať v prísľub večnej blaženosti (DPK 85).

Katechéta ako sprevádzateľ

Nové direktórium chápe katechétu ako vychovávateľa a odborníka na sprevádzania, ktorý vie načúvať a vstúpiť do dynamiky ľudského dozrievania. Je ochotný byť spoločníkom na ceste s trpezlivosťou a so zmyslom pre postupnosť, je pritom pozorný na pôsobení Ducha, stále ochotný sa formovať a pomáhať ostatným dozrieť v kresťanskom živote

a kráčať k Bohu. Katechéta je teda znalec ľudstva a pozná ich radosti i nádeje (DPK 113). Pápež František v exhortácii *Christus vivit* rovnako vyzdvihuje ľudskosť ako špecifickú vlastnosť sprevádzateľa. „Vlastnosťou prvoradej dôležitosti u tých, čo sprevádzajú, je uznanie svojej ľudskosti, teda, že sú ľudskými bytosťami, ktoré sa niekedy aj mýlia: že nie sú dokonalými ľuďmi, ale hriešnikmi, ktorým sa odpustilo“ (ChV 246). Sprevádzanie nemá za cieľ pasivitu sprevádzaného, ale naopak – aby sa stali aktívnymi účastníkmi cesty. To vyžaduje rešpektovať slobodu. Sprevádzateľ, hoci je vnímaný ako referenčná osoba s určitou formou autority, musí túto svoju rolu prežívať v čo najabsolútnejšom ohľade na svedomie a osobu. Direktórium pritom zdôrazňuje potrebu vedieť rozlišovať medzi vonkajším a vnútorným fórom a mať veľkú úctu k posvätnnej slobode druhého bez toho, aby ho akýmkoľvek spôsobom porušovali alebo manipulovali (DPK 142). Každé duchovné sprevádzanie vytvára hlbokú afektívnu interakciu – nie náhodou ju tradícia vyjadrila pojmom duchovného otcovstva alebo materstva – a to vyžaduje od sprevádzateľa pevnú formáciu a ochotu pracovať predovšetkým na sebe z duchovného a do určitej miery aj psychologického hľadiska. Iba tak bude schopný autenticky slúžiť, počúvať a rozlišovať a vyhnúť sa najčastejším rizikám svojej úlohy: chcieť nahradiť tých, ktorí sú sprevádzaní rozhodovaním a zodpovednosťou.

Podstatnou súčasťou formácie katechetov je úloha naučiť sa sprevádzať a vychovávať vo viere. Direktórium pritom nadväzuje na *Evangelii Gaudium* o potrebe viesť do tohto „umenia sprevádzania, aby sa všetci naučili zobúvať si sandále pred svätou zemou druhého človeka. Osobná skúsenosť sprevádzania a uzdravenia, ako aj skúsenosť otvorenosti pre tých, ktorí nás sprevádzajú, učí nás byť trpezlivými a mať súcit s druhými, aby sme našli správnu cestu, ako v nich znovu vzbudiť dôveru, otvorenosť a snahu o rásť“ (EG 172).

Formácia katechétov

Sprevádzať sa človek učí tým, že je sám sprevádzaný! Formácia katechétov pomáha rozvíjať potrebné zručnosti pre komunikáciu viery a sprevádzanie v jej raste. „Cirkev cíti povinnosť formovať svojich katechétov v umení osobného sprevádzania, a to tak, že im ponúka skúsenosť byť sprevádzaní a rásť ako učenici, aby aj oni vedeli sprevádzať tých, ktorí sú im zverení (DPK 135). Samotná katechetická činnosť môže byť pre nich príležitosť pre ich ľudský a kresťanský rast. Pastorálna komisia nemeckej biskupskej konferencie však zdôrazňuje, že pri sprevádzaní v duchovnom živote a vo viere nejde iba o techniku alebo zručnosť, ktorá sa dá ľahko naučiť. Nie človek ovláda sprevádzanie, lebo je pôsobením Ducha svätého. Nejde teda o teóriu, pretože sa uskutočňuje vždy nanovo v autentickej dialogickej udalosti medzi dvoma veriacimi. Je to milosť, ktorú mnohí – tí, ktorí sprevádzajú aj tí, čo sú sprevádzaní – prežívajú ako dar viery a stáva sa pre nemálo ľudí vnútorným povolaním a vášňou.

8.5. Mentoring ako súčasný spôsob sprevádzanie mladých vo viere

Pastorácia mladých dnes považuje sprevádzanie mladých a ich duchovnú formáciu za kľúčovú činnosť. V tomto kontexte vnímame v súčasnosti mentoring ako veľmi účinný spôsob sprevádzania mladých vo viere. Mentoring môžeme chápať ako silnú emocionálnu interakciu medzi starším a mladším človekom, ako vzťah, v ktorom je starší dôveryhodný, láskyplný a má skúsenosti s vedením mladých. Ide teda o asymetrický vzťah, podobný vzťahu žiak – učiteľ, s cieľom odovzdať vedomosti a zručnosti, poradiť alebo aj povzbudiť.

Mentoring

Základ pojmu mentoring pochádza z gréckej mytológie. Odysseus bol na ceste do Tróji a požiadal muža menom Mentor, aby sa postaral o jeho syna Telemacha. Odysseus si Mentora vážil pre jeho múdrosť a skúsenosti. „Povedz mu všetko, čo vieš,“ odkázal mu Odysseus. Mentor sprevádzal Telemacha na jeho cestách do Pylosu a Sparty a bol mu spoločníkom, sprievodcom, poradcom a vychovávateľom. Mentoring ako spôsob sprevádzania mladých prináša dnes preukázateľne pozitívne výsledky: mladí, ktorí majú mentorský vzťah počas dospievania, vykazujú výrazne lepšie výsledky v oblasti vzdelávania, duševného a telesného zdravia ako aj problémového správania. Mentoring je teda proces, ktorý zvyšuje osobný rozvoj mladých, aj v duchovnej oblasti.

Mladí dnes prejavujú zvýšený záujem o duchovno, a preto potrebujú duchovné sprevádzanie, ktoré nerieši iba problémy, ale rozvíja ich vzťah s Bohom a dáva im možnosť zažiť ho vlastnou skúsenosťou. V rámci duchovnej formácie a sprevádzania možno mentoring definovať ako triadický vzťah medzi mentorom, mladým a Duchom Svätým, kde mladý človek môže objaviť Božie pôsobenie, ktoré je už prítomné v jeho živote, zažiť intimitu s Bohom, a nájsť svoju identitu Božieho dieťaťa a svoj jedinečný prínos pre budovanie Božieho kráľovstva.

Mentorstvo

Vzťah medzi mentorom a sprevádzaním umožňuje trvalý a celistvý rozvoj v osobnej a duchovnej oblasti. Mentorstvo je dobrovoľný osobný individuálny vzťah, ktorý sa vyvíja v závislosti od zúčastnených ľudí. Každý mentorský vzťah je iný a môže odkrývať rôzne dielčie aspekty. Mentor a sprevádzaný mladý pritom spoločne určujú dôrazy tohto vzťahu.

Použitie mentorstva v duchovnej formácii mladých v kres-

ťanskom kontexte je založené na koncepte, že niektoré osoby sú na svojej duchovnej ceste s Kristom nielen ďalej, ale aj že majú schopnosť a túžba pomáhať ostatným (najmä dospievajúcim) napredovať na ich kresťanskej ceste. Prijatť úlohu stať sa mentorom je výzvou práve pre skúsených kresťanov, zdieľať svoju vieru a tak pomôcť budovať Božie kráľovstvo. Mentor odovzdáva svoje poznanie a skúsenosť tým, ktorých sprevádza, aby rástli ako osobnosti vo viere, aby potom sami ich vedeli odovzdať ďalším. Pritom je dôležité si uvedomiť, že mladí potrebujú vedľa seba významných dospelých. Napriek množstvu prepojení, ktoré majú adolescenti na sociálnych sieťach, prítomnosť dospelých v ich živote nemožno takýmito spojeniami nahradiť. Mladí majú obrovský hlad po duchovných sprievodcoch alebo mentoroch. Nehľadajú iba informácie o duchovnosti, hľadajú zhmotnené myšlienky, prežívanú vieru, ako ovplyvňuje nasledovanie Ježiša perspektívy a skutky dospelých. Potrebujú dospelých, ktorí stelesňujú a praktizujú svoju teológiu prostredníctvom osobitného spôsobu života, ktorý odráža slobodu a prechod Ježiša Krista.

Každá služba pre mládež vyžaduje starostlivo pripravených dospelých, aby vychovávali dospievajúcich k duchovnej formácii. Na mentorstvo netreba žiadne špecifické dary alebo schopnosti, ale predovšetkým otvorené srdce pre mladých. Ďalšia príprava cez kurzy alebo skupiny vedia pomôcť a dajú istotu. Jestvuje však niekoľko postojov, ktoré sú dôležité pre mentorstvo: dôvera, sprevádzanie, komunikácia a čas.

Otázky a úlohy:

1. **Definícia a vysvetlenie.** Vysvetli vlastnými slovami: Čo je duchovné sprevádzanie? Aký je jeho hlavný cieľ a čím sa odlišuje od psychoterapie, mentoringu alebo katechézy?
2. **Porovnanie rôznych typov sprevádzania.** Vypracuj prehľadovú tabuľku: (Dopíš stručne do prázdnych políčok.)

DRUH SPREVÁDZANIA	HLAVNÝ CIEĽ	TYP VZŤAHU (NAPR. SKUPINA/ INDIVIDUÁLNE)
Duchovné sprevádzanie		
Pastoračné poradenstvo		
Supervízia		
Mentoring mladých		
Katechetické sprevádzanie		

3. **Reflexia.** Zamysli sa a napíš krátky text (5–10 viet):
Myslíš si, že mladí ľudia dnes potrebujú duchovné sprevádzanie? Prečo áno alebo prečo nie?
Ako by podľa teba mal vyzeráť dobrý mentor alebo duchovný sprievodca?
4. **Esej.** Vyber si tému a spracuj ju ako esej:
 - Aký význam má „umenie sprevádzania“ v Cirkvi?
 - Ako môže sprevádzanie pomôcť mladým ľuďom pri rozhodovaní sa o povolani alebo životnej ceste?
5. **Prípadová štúdia.** Predstav si konkrétnu situáciu (vymysli ju alebo využi skutočný príklad): Mladý človek zažíva krízu viery alebo vážne životné rozhodovanie.
 - Kto by mu mohol pomôcť ako sprevádzateľ?
 - Aký druh sprevádzania by bol vhodný?
 - Aké vlastnosti by mal mať ten, kto ho sprevádza?

9. Katechéza v digitálnej dobe

Kapitola sa venuje výzvam a možnostiam katechézy v digitálnej dobe. Digitálne technológie menia spôsob komunikácie, vzťahov aj učenia a formujú novú generáciu „digitálnych domorodcov“. Cirkev preto hľadá nové spôsoby ohlasovania evanjelia, ktoré zohľadnia jazyk, kultúru a skúsenosť tejto generácie. Katechéza má byť menej štandardizovaná, viac osobná, vzťahová a zameraná na autentickú skúsenosť viery. Katechéti potrebujú mediálne zručnosti aj schopnosť sprevádzať mladých na ceste viery. Cieľom nie je len digitalizovať obsah, ale vytvoriť spoločenstvo, ktoré ukáže cestu z virtuality ku skutočným vzťahom a viere.

Hlavné tézy kapitoly:

1. Digitálna doba zásadne mení komunikáciu, vzťahy a učenie, Cirkev musí prispôbiť katechézu mentalite a jazyku digitálnych generácií.
2. Digitálne prostredie ponúka príležitosti, ale aj riziká (napr. manipulácia, izolácia).
3. Generácia Z potrebuje osobné sprevádzanie a náboženskú digitálnu gramotnosť.
4. Katechéza musí byť osobná, vzťahová a prepojená so životnou skúsenosťou.
5. Cieľom je vychovávať učeníkov, nie len „followerov“ na sociálnych sieťach.

9.1. Postupné objavenie významnosti digitálneho veku

Cirkev sa už od začiatku svojho pôsobenia zaoberala komunikáciou viery, intenzívnejšie sa však cirkevné magistérium venuje téme sociálnej komunikácie najmä od Druhého vatikánskeho koncilu, v dekréte o spoločenských komunikačných prostriedkoch *Inter Mirifica* (1963). Tento koncilový dekrét na jednej strane oceňuje veľký potenciál, ktorý pre dobro ľudstva a pôsobenia Cirkvi v sebe prinášajú informačné a komunikačné technológie, na druhej strane už vtedy vníma ich reálne hrozby a dôsledky ich zneužitia proti človeku najmä v morálno-hodnotovej, ale aj existenčnej rovine. V tomto duchu sa na záver koncilový dokument obracia i „na všetkých ľudí dobrej vôle a v prvom rade na tých, od ktorých tieto prostriedky závisia, aby sa ich usilovali usmerňovať jedine v prospech ľudskej spoločnosti, ktorej osudy čoraz viac závisia od ich správneho používania“ (IM 24).

Rozmach využívania komunikačných prostriedkov v Cirkvi

Pápež Ján Pavol II. sa vo veľkej miere podieľal na formovaní dnešného chápania digitálnej kultúry v dobe nastupujúceho internetu a rodiacej sa informačnej spoločnosti. Práve počas jeho pontifikátu nastal nebývalý rozmach využívania týchto prostriedkov v rozličných oblastiach a úrovniach života Cirkvi. Práve Ján Pavol II. chápal kybernetický priestor a digitálny svet ako prvý z areopágov moderného veku a venoval mu náležitú praktickú i teoretickú pozornosť. Podľa jeho slov Cirkev potrebuje prekročiť nový prah a zatiahnuť na hĺbinu v internetovej sieti, aby významné spojenie evanjelia a kultúry aj dnes mohli ukázať Božiu slávu v tvári Ježiša Krista. Moderné technológie nám poskytujú nebývalé možnosti na konanie dobra, šírenie pravdy o našej spáse v Ježišovi Kristovi i na napomáhanie vzájomného súladu a zmierenia.

Pastoračná inštrukcia Aetatis Novae

V tomto období vychádza pastoračná inštrukcia pre spoločenské dorozumievacie prostriedky Aetatis Novae (1992), ktorá vyjadruje podstatný posun v chápaní spoločenskej komunikácie a informačno-komunikačných technológií. Už nejde len o prostriedky komunikácie, ale o kontext rodiacej sa informačnej spoločnosti v celej jej paradigmatickej zmene. Vníma virtuálny svet ako „moderný aeropág“, ktorý je priestorom pre novú evanjelizáciu a povinnosťou pre pôsobenie Cirkvi smerom dovnútra i navonok voči spoločnosti. Pápež Benedikt XVI. v posolstve k svetovému dňu oznamovacích prostriedkov (2008) neskôr zdôrazňuje tento aspekt prenikania virtuálneho sveta do základných aspektov prežívania a naplňovania rozmerov ľudského bytia a preto úloha, ktorú nadobudli v spoločnosti komunikačné prostriedky, sa v súčasnosti musí považovať za integrálnu súčasť antropologickej otázky, považovanej za kľúčovú výzvu tretieho tisícročia.

V tomto kontexte si Cirkev uvedomuje nedostatočnú citlivosť najmä na úrovni miestnych cirkevných spoločenstiev ako aj zodpovedných za katechézu. Už Všeobecné direktorium pre katechizáciu (1997) poukázalo na skutočnosť, že prostriedky spoločenskej komunikácie sa stali hlavným prostriedkom informácií a vzdelania, vedenia a riadenia individuálneho, ale aj rodinného a sociálneho správania. „Preto okrem neodmysliteľných tradičných prostriedkov, ktoré sa stále používajú, stalo sa pri hlásaní viery a katechéze neodmysliteľným aj použitie masovokomunikačných prostriedkov. Cirkev by sa totiž cítila vinnou pred Bohom, keby nevyužila tieto veľmi účinné prostriedky, ktoré ľudský rozum neustále zdokonaľuje. Tieto prostriedky sa vlastne stali modernou a účinnou kazateľnicou, pretože Cirkev ich prostredníctvom môže hovoriť k zástupom“ (VDK 160).

Spoločenské médiá teda nemôžu byť neprítomné v činnosti Cirkvi, predovšetkým v katechéze. Vyžaduje to od katechétov a od zodpovedných za pastoračiu, aby nadobudli potrebné poznatky a kompetencie pre ich kvalifikované používanie. Všeobecné direktórium pritom pripomína, že „nestačí ich len používať na šírenie kresťanského posolstva a náuky Cirkvi, ale posolstvo samo musí byť integrované do tejto, modernou komunikáciou vytvorenej novej kultúry s novou rečou, novými technikami a novými psychologickými postojmi“ (VDK 161).

Z uvedeného je vidieť, že dôležitosť a významnosť fenoménu virtuálneho sveta postupne narastá v pôsobení a učení Cirkvi, vo vnímaní spoločenskej komunikácie a informačno-komunikačných technológií vo svetle Božieho zjavenia, ale aj v pastoračnom uchopení a pretavení reality virtuálneho sveta do reálneho cirkevného života i do interakcie s moderným svetom.

9.2. Digitálna doba a antropologické zmeny

Technologické inovácie sú vytvorené na uľahčenie alebo na uspokojenie niektorých potrieb ľudského života. Preto vždy priniesli veľké zmeny v spoločenských zvykoch a štruktúrach spoločnosti. V súčasnosti sa však zdá, že digitálne technológie majú väčší vplyv na ľudskú kultúru ako v predchádzajúcich obdobiach, pretože sa viac dotýkajú ľudskej podstaty: schopnosti človeka komunikovať, vytvárať vzťahy a poznávať. Súčasné technologické inovácie tak ovplyvňujú základné aspekty ľudskej bytosti, spôsobiac akoby digitálnu revolúciu. Francúzsky filozof M. Serres hovorí o jednom z najhlbších historických zlomov od kamennej doby: súčasný prechod k digitálnej spoločnosti porovnáva s vynálezom kníhtlače. Po veku ústneho podávania a písma, sme podľa neho na prahu tretieho kultúrneho veku.

Digitálna kultúra

Nové direktórium prekatechizáciu chápe digitálny svet ako novú, vnucujúcu sa, dominantnú kultúru, ktorá formuje mentalitu a mení hierarchiu hodnôt. To všetko sa však nedeje iba na lokálnej úrovni, ale v globálnom meradle, pretože akékoľvek geografické vzdialenosti sú eliminované a zosietené. Preto sa to týka ľudí z každej časti planéty (DPK 359). Pápež František to v posynodálnej exhortácii *Christus Vivit* pomenoval takto: „Pre súčasný svet je charakteristické digitálne prostredie. Bežne sú do neho neustále ponorené široké vrstvy ľudstva. Nejde už len o používanie komunikačných prostriedkov, ale o život vo vysoko digitalizovanej kultúre, ktorá má veľmi hlboký vplyv na pojem času a priestoru, na vnímanie seba, iných a sveta, na spôsob komunikovania, poznávania, informovania, nadväzovania vzťahov s druhými. Prístup ku skutočnosti, ktorá má tendenciu dávať prednosť obrazu pred počúvaním a čítaním, ovplyvňuje spôsob poznávania a rozvoj kritického myslenia“ (ChV 86).

Digitálny vek možno právom nazvať aj érou hyperkomunikácie alebo hyperkonektivity. Ľudia vytvorili nové informačné a komunikačné technológie, aby poskytli viac príležitostí na komunikáciu, vzťahy a výmenu informácií a poznatkov. Paradoxne však vidíme, že sa vyskytujú niektoré protichodné javy, ako sú dezinformácie, falošné správy, generačné konflikty, rastúca intolerancia alebo dokonca ľahostajnosť. Podľa direktória internet a sociálne siete vytvárajú mimoriadnu príležitosť na dialóg, stretnutia a výmenu informácií. Digitálny svet sa zároveň stáva kontextom sociálno-politickej účasti a aktívneho občianstva a môže uľahčiť obeh nezávislých informácií, ktoré sú schopné účinne chrániť najzraniteľnejšie osoby tým, že odhaľujú porušovania ich práv. Medzi ďalšie pozitívne prvky digitálnej kultúry patrí napr. obohatenie ľudského poznania, pretože digitálne technológie môžu pomôcť zberu a zlepšovaniu údajov práve prostredníctvom nástrojov ich získavania

a ukladania (DPK 360). Na druhej strane digitálne prostredie je práve miestom osamelosti, manipulácie, vykorisťovania a násilia. „Digitálne médiá môžu používateľov vystaviť riziku závislosti, izolácie a postupnej straty kontaktu s konkrétnou realitou, čo bráni rozvoju autentických medziľudských vzťahov“. Predovšetkým sociálne siete sú priestorom nových foriem násilia (napr. kyberšikany), pornografie a hazardu, a často vedome vytvárajú skreslený pohľad na skutočnosť. Direktóriu tu pripomína aj ekonomické záujmy, ktoré pôsobia v digitálnom svete a ktoré sú schopné vytvárať formy kontroly, manipulujúce nielen svedomie človeka, ale aj celý demokratický proces (DPK 361).

Direktórium chápe digitálnu kultúru aj ako náboženský fenomén, ktorý vytvára akési „univerzálne pseudonáboženstvo“. Všade prítomnosť digitálneho obsahu, umelá inteligencia ako autonómne stroje s čoraz sofistikovanejšími algoritmami a softvérom, „nás núti vnímať celý vesmír ako tok dát, chápať život a živé organizmy len o niečo viac ako biochemické algoritmy a radikálnejšie verzie veriť, že ľudstvo má kozmické povolanie vytvoriť všeobijmajúci systém spracovania údajov“ (DPK 365).

Digitálna kultúra má nielen dosah na vzťahy, ale aj na vnímanie medziľudských vzťahov. Neraz sociálne digitálne médiá nahrádzajú tradičné, akými sú rodina, škola a Cirkev, ale supľujú najmä základné medziľudské vzťahy, ktoré sa čoraz viac rozvíjajú virtuálne na sociálnych sieťach a čoraz menej v tradičných sociálnych priestoroch. Okamžitý prístup k akémukoľvek typu obsahu, mentalita bezprostrednosti a vzniknutý nedostatok perspektívy nových generácií vyžadujú preto kvalitnú mediálnu výchovu, ktorá sa stáva naliehavou, „pretože čelíme istej forme digitálnej negramotnosti. V nesmiernej digitálnej produkcii budú súčasnými negramotnými tí, ktorí nevedia vnímať kvalitatívny a pravdivý rozdiel rôznych digitálnych obsahov, ktoré sú pred nimi“ (DPK 368).

Digitálna metanoia

Tento antropologický obrat v komunikačnej paradigme môžeme nazývať „digitálnou metanoiou“. Je to proces uvedomovania si transformácií, ktoré sa okolo nás dejú: v prostredí, v komunikácii, v kultúre a dokonca aj v ľudskej bytosti. Je potrebné chápať „sieť“ nie ako nástroj, ale ako prostredie vzťahov, ktorá mení aj naše vzťahy napr. s adresátmi katechézy. Digitálna metanoia nie je definovaná len otvoreným postojom a pozitívnou víziou technológie a digitálnej kultúry, ale aj formovaním kritického myslenia pre túto realitu, uvedomujúc si jej možnosti, riziká, obmedzenia a výzvy.

9.3. Generácia Z ako digitálni domorodci

Antropologické zmeny, ktoré nastávajú ako účinok exponenciálnej digitalizácie komunikácie a spoločnosti ako takej, majú dopad predovšetkým na mladých ľudí. Súčasnú mládež je definovaná ako generácia Z, ktorá označuje deti a mladých, ktorí sa narodili medzi rokom 2000 a 2015. Sú viac digitálnou a presieťenou generáciou ako tie predchádzajúce. Pre nich sú digitálne médiá samozrejmosťou. Kým generácie X a Y, ktorí sa narodili pred rokom dvetisíc, sa digitálne socializovali až vo veku mladosti, dnešní mladí ľudia už vyrastajú ako digital natives – ako digitálni domorodci – a považujú technológiu za prirodzený prvok a pri manipulácii a interakcii s nimi nepociťujú žiadne nepohodlie. V protiklade s nimi, pedagógovia a katechéti sú akoby digitálni prisťahovalci, ktorí sa nenarodili v digitálnom svete, ale doň vstúpili neskôr. Direktórium pritom poukazuje na zásadný rozdiel medzi týmito skupinami: ide o „rozdielny mentálny prístup, ktorý majú k novým technológiám a ich použitiu. Rozdiel je tiež v štýle reči, ktorý je v prvom prípade spontánnejší, interaktívnejší a participatívnejší“ (DPK 362).

Digitálni domorodci

Digitálni domorodci uprednostňuje skôr obraz ako počúvanie, ale ide skôr o spotrebu digitálneho obsahu bez kritického posúdenia a myslenia. „Multitasking, hypertextualita a interaktivita sú len niektoré z charakteristík toho, čo sa javí ako nový a bezprecedentný spôsob porozumenia a komunikácie, ktorý charakterizuje digitálne generácie“ (DPK 363). Mladí ľudia dnes viac veria jazyku príbehu ako jazyku argumentácie. Ale ak sa rozprávanie príbehu stáva jediným komunikačným nástrojom, vzniká nebezpečenstvo subjektívneho pohľadu na skutočnosť a odsunutia spoločenských a etických otázok v osobnej a súkromnej sfére. M. Serres nazýva týchto digitálnych domorodcov „malými palčekomí“. Ako podľa Serresa ukazujú kognitívne vedy, používanie internetu, čítanie a písanie správ palcom a návšteva Wikipédie a Facebooku neaktivujú rovnaké neuróny a oblasti mozgu ako používanie kníh, tabúl a notebookov. Deti dnes vedia zaznamenať niekoľko informácií súčasne a rozoznávajú, spracúvajú a syntetizujú ich iným spôsobom ako dospelý. Majú jednoducho úplne inú hlavu!

Digitálne médiá veľmi rýchlou dynamikou zmenili myslenie generácie Z. Pritom rozhodujúci nie je obsah digitálnych médií: to, čo určuje a ovplyvňuje mladých sú samotné charakteristiky týchto médií. Digitálni domorodci majú napr. väčšie ťažkosti s ukladáním informácií – je to tzv. Google efekt: mozog neukladá toľko informácií, pretože vie, že sa k nim dokáže prekliknúť. Tieto kognitívne zmeny digitálnych domorodcov však nemusia byť nutne negatívnou vecou; naopak, mozog generácie Z je lepšie konštituovaný. Tento „prázdny priestor“, ktorý už nemusí spotrebovať toľko energií na ukladanie údajov, dáva priestor kreativite a skutočnej vynaliezavej inteligencii, takže títo mladí môžu sústrediť svoje sily na vytváranie originálnych nápadov.

Digitálna náboženská gramotnosť

Táto zmena sa týka aj viery a náboženstva. Všeobecným znakom tejto generácie je principiálne hľadanie po zmysle a s ním spojená životná úloha, dať svojmu životu vlastný zmysel. Hľadanie zmyslu, opory a domova boli vždy prítomné medzi mladými, dnes sú však silnejšie a významnejšie. Dnes môžeme mladých označiť za kutilov náboženského zmyslu, ktorí však musia si sami zostrojiť aj svoje náboženské kutilské náradie. Pre nich zvoliť si náboženské odpovede ale nie je otázkou tradície alebo ponuky, ale skôr výberu (z internetu) a plausibility. Náboženské rozhodnutia preto nie sú viazané na ponuku určitej Cirkvi, ale závisia od individuality každého subjektu.

Mládež dnes potrebuje popri iných zručnosti získať aj tzv. religious digital literacy, teda určitú náboženskú digitálnu gramotnosť. Pojem gramotnosť sa pôvodne používal v kontexte vzdelávania základných zručností písania a čítania. Náboženská gramotnosť znamená mať všeobecné náboženské vzdelanie, a týka sa všetkých ľudí bez ohľadu na to, či sú alebo nie sú veriaci. Na základe tejto definície a skutočnosti, že náboženský život sa odohráva nielen v analogickom, ale tiež v digitálnom svete, sa táto náboženská gramotnosť vzťahuje aj na digitálnu činnosť a virtuálne priestory. Náboženská digitálna gramotnosť navyše vytvára predpoklady pochopiť špecifické mechanizmy a osobitosti, ktoré sa vzťahujú na náboženský život v digitálnom priestore, a samostatne sa v tomto náboženskom digitálnom svete pohybovať. Čoraz viac sa prelínajú totiž životné priestory medzi analógovým a digitálnym svetom. Digitálny život sa tak stáva nielen súčasťou reality, ale stáva sa realitou aj v náboženskom živote. Dnešná mládež, ktorá využíva digitálne médiá aj v otázkach náboženstva, potrebuje nadoudnúť „digitálnu múdrosť“, ktorá je však viac než technické know-how. Digitálna múdrosť znamená cez využitie presietenej technológie mať skutočné poznanie, kriticky hodnotiť informácie a vybrať si to, čo je dobré.

9.4. Osobnejšia katechéza v digitálnej kultúre

Uvažujúc nad katechézou v digitálnej dobe vznikajú teda rôzne otázky: aký vplyv má digitálna kultúra na katechézu? Ako integrovať nové technológie do katechézy a ktoré obsahy sú vhodné v tejto novej kultúre? A ako rozvíjať kritické myslenie katechétov i adresátov katechézy vzhľadom na dopad digitálnej kultúry na ľudský život a vieru, aby vedeli rozpoznať, ktoré aspekty tejto kultúry uľahčujú alebo zabraňujú dobrému zaobchádzaniu s digitálnym prostredím?

Učeníci, nie followeri

Cirkev hľadá možnosti ako ohlasovať evanjelium podľa jazyku nových generácií. Katechetické postupy potrebujú vytvoriť nový zmysel pre spoločenstvo, ktoré mladí na sieti nenájdu, musia byť menej štandardizované a viac pozorné na jedinečnosť každého adresáta. Katechéza potrebuje sprevádzať mladého človeka pri hľadaní autonómie a vnútornej slobody, aby mohol odpovedať na Božie volanie, ktoré je špecifické a vykročiť na cestu učeníkov, a nie followerov. Je to cesta prechodu od samoty, k realizácii osobných a spoločenských projektov, ktoré sa uskutočňujú v komunite. To vyžaduje od katechétov byť osobnosťami, ktoré sú schopné osobne sprevádzať a pomôcť objaviť osobný projekt života (DPK 370).

Mediálna kompetencia katechétu

Katechézu teda chápeme nielen ako poučenie alebo jednoduchý prenos obsahu, ale skôr ako zdieľanie skúseností života s Bohom, a to v akomkoľvek prostredí, online alebo offline. Z tohto dôvodu osobné svedectvo katechétu a jeho osobný vzťah s adresátmi katechézy sú oveľa dôležitejšími ako jeho teologické znalosti doktríny.

Katechéta však musí rozvíjať aj svoju mediálnu kompetenciu. Je ale dôležité si uvedomiť práve komunikačný rámec, v ktorom sa katechéza realizuje: je potrebné vybudovať nový vzťah medzi subjektmi katechézy, medzi katechétom a katechizovaným, nie v rolách vysielateľa a prijímateľa, ale ako partneri, ktorí zdieľajú a spoločne budujú vedomosti. Je to obojstranný vzťah, pretože ide o proces zdieľania vedomostí a skúseností.

Hlavnou otázkou preto nie je, ako používať nové technológie pri evanjelizácii, ale ako sa stať evanjelizačne prítomnými v digitálnom kontinente. Na jednej strane katechéza potrebuje poznať a prijať možnosti a výhody digitálneho sveta, pretože nedostatočné poznanie a využitie týchto javov vedie k riziku, že komunikované posolstvo bude pre mnoho ľudí bezvýznamné (DPK 213). V Cirkvi sme totiž často zvyknutí na jednosmernú komunikáciu, najmä prostredníctvom kázania a prednášania, ale katechéza mladých dnes vyžaduje skôr kombináciu písaného slova, zvuku a obrazu. Formy digitálnej komunikácie na druhej strane ponúkajú väčšie možnosti interakcie. Preto je okrem technologických znalostí potrebné naučiť sa efektívne spôsoby komunikácie a zároveň byť prítomný na sieti a svedčiť o hodnotách evanjelia (DPK 214).

Priestor na skúsenosť viery

Táto digitalizácia katechézy však musí ponúkať predovšetkým priestory na skúsenosť viery. Úlohou katechézy je ponúkať a vytvárať priestor pre skúsenosti: iba katechéza, ktorá prechádza od náboženských vedomostí k osobnému sprevádzaniu a ku skúsenosti Boha, bude schopná ponúknuť zmysel (DPK 371). Katechéza preto musí byť zosobnená, ale nie individuálna. Individualistický svet sociálnych médií nahrádza cirkevné spoločenstvo ako miesto živého spoločenstva a zdieľaného života. „Výzva evanjelizácie spočíva v inkulturácii do digitálneho kontinentu. Je dôležité pomôcť nezamieňať pros-

triedky s cieľom, rozlišovať, ako sa pohybovať na sieti, a rásť ako subjekty a nie ako objekty, ísť nad rámec techniky a nájsť obnovené ľudstvo vo vzťahu s Kristom“ (DPK 372). Virtuálna realita nemôže vynahradiť duchovnú realitu, ktorá sa vyjadruje v sviatostiach a v cirkevnom spoločenstve, ktorú prežívame pri priamom stretnutí medzi ľuďmi. Pretože napriek našim chudobným prostriedkom, je to Boh, ktorý je zapálený pre človeka a ktorý pracuje, premieňa a zachraňuje život človeka (DPK 217).

9.5. Katechéza 2.0

Cirkev uvažuje nad skutočnosťou, ako digitálni mladí dnes hľadajú vieru, a na základe toho sa snaží obnovovať svoje spôsoby ohlasovania evanjelia jazykom nových generácií. Toto ohlasovanie je pre nich výzvou, aby vytvorili nový zmysel pre príslušnosť k spoločenstvu, ktorý integruje aj to, čo zažívajú na sieti. Môžeme zhrnúť hlavné línie pre katechézu v digitálnej kultúre do týchto charakteristík:

- **Boh vyvádza človeka zo sociálnej stádovitosti**

Katechéza potrebuje vytvárať cesty priblíženia sa k viere, ktoré sú čoraz menej štandardizované a dbajú na osobitosť každého človeka. Pastoračnou výzvou je sprevádzať mladých ľudí pri hľadaní autonómie a objavení vnútornej slobody a Božieho volania, ktoré ich odlišuje od sociálneho stáda, do ktorého patria.

- **Byť učeníkom je viac než byť followerom**

Ďalšou výzvou je určite objasnenie jazyka, ktorý sa používa v digitálnej kultúre a ktorý má často zhody náboženským jazykom. Napríklad, Ježišova výzva byť

interpretovaná podľa typickej dynamiky na sociálnych sieťach influencer – follower. Ale dynamika byť učeníkmi nie je v skutočnosti rovnaká ako dynamika, ktorá vzniká medzi influencerom a jeho virtuálnymi nasledovníkmi. Je preto potrebné, aby katechéti boli osobnosťami s autoritou a prostredníctvom osobného sprevádzania vedeli každého jednotlivého mladého človeka viesť k znovuobjaveniu svojho vlastného projektu osobného života. Táto cesta si vyžaduje prejsť od samoty, ktorá je živená lajkami, k realizácii osobných a sociálnych projektov v komunite.

- **Dôležité sú konkrétne skúsenosti viery**

Základnou otázkou je, ako sa stať evanjelizačnou prítomnosťou na digitálnom kontinente. Katechéza sa nemôže jednoducho digitalizovať, hoci musí poznať moc médií a využívať všetok ich potenciál a pozitivitu, avšak s vedomím, že katechéza sa nekoná iba pomocou digitálnych nástrojov, ale vytvorením priestoru na skúsenosti viery. Iba tak sa vyhneme virtualizácii katechézy, pri ktorej existuje riziko, že katechetická činnosť bude slabá a bezvýznamná. Úlohou katechézy, ktorá chce odovzdávať vieru, je podporovať skúsenosti. Iba katechéza, ktorá prejde od náboženských informácií ku sprevádzaniu a ku skúsenosti Boha, bude schopná ponúknuť zmysel.

- **Nevylúčiť z katechézy aj „veľké témy“:**

Odovzdávanie viery sa zakladá na autentických skúsenostiach, ktoré si nemožno zamieňať s experimentmi: skúsenosť transformuje a poskytuje interpretačné kľúče k životu,

- **Boh vyvádza človeka zo sociálnej stádovitosti**

Katechéza v digitálnom veku musí byť personalizovaná, ale nikdy nebude individualistickým procesom: z indi-

vidualistického a izolovaného sveta sociálnych médií treba prejsť do cirkevného spoločenstva, na miesto, kde sa skúsenosť Boha stáva spoločenstvom a zdieľaním života. Netreba podceňovať úlohu liturgie pri sprostredkovaní viery a uvádzaní do skúsenosti Boha. Skladá sa z množstva komunikačných kódov, ktoré využívajú interakciu zmyslov a verbálnu komunikáciu. Je preto potrebné znovuobjaviť schopnosť liturgie, ale aj sakrálneho umenia vyjadrovať tajomstvá viery. Výzva evanjelizácie spočíva v inkulturácii na digitálnom kontinente.

Úlohy a otázky:

1. **Vysvetli kľúčové pojmy.** Napíš vlastnými slovami, čo znamenajú tieto pojmy a aký majú význam pre dnešnú katechézu:
 - digitálna metanoia
 - religious digital literacy (náboženská digitálna gramotnosť)
 - katechéza 2.0
2. **Porovnanie generácií.** Vytvor tabuľku alebo krátky prehľad: Ako sa líši prístup k digitálnym technológiám medzi:
 - generáciou X/Y (digitálni prisťahovalci)
 - generáciou Z (digitálni domorodci)?Zameraj sa na spôsob komunikácie, myslenia, učenia a vnímania viery.
3. **Reflexia.** Zamysli sa a napíš krátky text (5–10 viet): Ako podľa teba ovplyvňuje digitálna kultúra vieru mladých ľudí? Je podľa teba skôr príležitosťou alebo hrozbou pre Cirkev? Aký by mal byť úlohou katechézy v digitálnej dobe?
4. **Esej.** Vyber si jednu z tém a spracuj ju ako esej:
 - Prečo byť učeníkom nie je to isté ako byť followerom na sociálnych sieťach?
 - Aké veľké témy (zmysel života, spravodlivosť, identita) by mala podľa teba katechéza dnes prinášať a prečo?

5. Praktický návrh. Navrhni projekt alebo aktivitu, ako by si mohol ako katechéta alebo mladý človek:

- využiť digitálne médiá na šírenie viery medzi rovesníkmi
- podporiť online aj offline spoločenstvo viery
- rozvíjať náboženskú digitálnu gramotnosť (napr. kampaň, workshop, sociálne siete a pod.)

10. Návrh modelu iniciačnej katechézy detí a mládeže

Kapitola predstavuje model iniciačnej katechézy detí a mládeže podľa katechumenátneho modelu. Zdôrazňuje, že kresťanská iniciácia nie je len prípravou na sviatosti, ale systematickou a skúsenostnou cestou viery. Proces sa začína už v rodine, pokračuje cez etapy prvotného ohlasovania, učeníctva, mystagógie, až po osobné rozhodnutie nasledovať Krista v dospelosti. Cieľom je nielen odovzdať vedomosti, ale aj formovať kresťanský životný štýl a komunitu. Dôležitú úlohu zohráva rodina a farnosť, pričom deti a mladí sa stávajú aktívnymi účastníkmi, nie len pasívnymi prijímateľmi.

Hlavné tézy kapitoly:

1. Kresťanská iniciácia je procesom systematického uvedenia do viery, nie len prípravou na sviatosti.
2. Inšpiráciou je katechumenátny model so zameraním na mystagógiu a misijnú dynamiku.
3. Proces iniciácie detí a mládeže zahŕňa etapy: predkatechumenát, katechumenát, mystagógia, birmovný katechumenát, druhá mystagógia.
4. Katechéza má skúsenostný charakter, prepája vieru s každodenným životom a cieľom je rozvíjať osobný vzťah s Kristom a aktívne zapojenie do života Cirkvi.
5. Katechéza sa musí prispôbiť psychologickým a vývinovým fázam detí a mladých.

10.1. Kresťanská iniciácia podľa katechumenátneho modelu

Katechéza, ktorá sa inšpiruje katechumenátom, sa chápe ako systematická a integrálna iniciácia do kresťanského života. Kladie základy duchovnej stavby kresťana, vyživuje korene jeho života vo viere a umožňuje mu získať pevnú výživu v bežnom živote kresťanského spoločenstva. Nie je improvizovanou katechézou, ale systematické vovedenie do kresťanského tajomstva. Integruje pritom jednotlivé dimenzie kresťanského života a formuje tak nového človeka s kresťanskou mentalitou (DPK 71). Katechumenát dáva kresťanskej iniciácii jasnú podobu cesty od prvých krokov až po vytúženú a plnú účasť na živote kresťanského spoločenstva. Konkrétne katechumenát rozširuje pohľad od samotnej katechézy na celú skúsenosť viery, ktorá sa prijíma a vyznáva, slávi a modlí, prežíva vo vzájomnom zdieľaní a v konkrétnej službe.

Katechumenátna inšpirácia

Obnova katechumenátnej inšpirácie vychádza z triezveho pohľadu na súčasný sociálny a rodinný kontext, v ktorom deti vyrastajú a ktorý je často chudobný na kresťanské skúsenosti a znaky. Dnes už nemôžeme predpokladať, že deti a mladí skutočne poznajú Ježiša a Cirkev, že v rodinách je zaužívaná spoločná modlitba a rozvíjajú morálny život. Táto situácia sa preto stáva výzvou na prehodnotenie celého systému kresťanskej iniciácie, počnúc znovuobjaveným vedomím evanjelizačnej identity Cirkvi. V rozpore s celou tradíciou Cirkvi dnes si uvedomujeme skutočnosť, že naše deti i mladí dospievajú bez toho, aby prešli autentickým katechumenátom. Katechumenát je chápaný ako obdobie prípravy, ktoré uschopňuje Kristovho učeníka byť verným svojim krstným záväzkom. Katechumenát má presne tento cieľ: vovádza do celkového procesu kresťanskej iniciácie, od prvých krokov až po želanú plnú

a stabilnú účasť na živote kresťanského spoločenstva.

Katechumenátnu cestu môžeme definovať:

- ako obdobie formácie, ktoré je predĺžené v čase,
- s cieľom vstúpiť do veľkonočného tajomstva, a teda do dynamiky Ježišovej skúsenosti viery v službe cirkevného poslania,
- ako obdobie vovedenia do kresťanského života,
- úzko prepojené so sviatosťami kresťanskej iniciácie,
- v spolupráci a zapojenosti celého kresťanského spoločenstva.

Iniciačná katechéza

V tomto zmysle je iniciačná katechéza cestou, ktorá predovšetkým vďaka trom sviatostiam krstu, eucharistie a birmovania uvádza do tajomstva Krista a Cirkvi, a pomáha človeku stať sa kresťanom. Je to cesta, ktorá sa rozprestiera v čase a v rôznych etapách, a je poznačená počúvaním Božieho slova, slávením sviatostí a svedectvom lásky, prostredníctvom ktorých sa stávame Božími deťmi. Iniciačnou katechézou sa učíme prijímať osobu Ježiša Krista a nasledovať ho ako učeníci; stávame sa členmi Cirkvi, ktorá je Božím ľudom a učíme sa žiť ako kresťania.

Iniciačná katechéza je katechézou vo vlastnom zmysle slova a umiestňuje sa medzi prvým ohlasovaním viery a permanentnou formáciou kresťana. Obdobie iniciácie je preto predovšetkým obdobím obrátenia sa a rozhodnutia sa pre Ježiša Krista. Tí, ktorí prvotným spôsobom priľnuli ku Kristovi, a túžia pripodobniť svoj život jeho učeniu, si prehľbujú náuku kresťanského života a usilujú sa ho postupne žiť. Takto sú vovádzaní do tajomstva spásy, do štýlu evanjeliového života a do plnosti kresťanského života.

Proces kresťanskej iniciácie predpokladá vieru, ale zároveň ju aj živí. Iniciácia sa nerealizuje iba samotnou katechézou, aj keď má svoju konkrétnu a zásadnú úlohu. „Stávať sa kresťanmi“ je postupný proces, ktorý prebieha v spoločenstve a vo farnosti nachádza svoje bežné a privilegované miesto.

10.2. Iniciácia detí a mladých v kontexte kresťanskej iniciácie

Stať sa kresťanom je cestou, ktorá zahŕňa život človeka od jeho narodenia až po jeho dospelosť, ale voľba stať sa kresťanom sa deje v určitom špecifickom období. V našich kultúrnych a náboženských podmienkach sa s touto požiadavkou stretávame väčšinou zo strany rodičov, ktorí chcú pokrstiť svoje dieťa. Tento proces však pokračuje vo veku, keď dieťa dospieva, až do mladosti, keď sa ukončuje proces iniciácie a pokračuje v permanentnej katechéze dospelých.

Predkladáme tu model iniciačnej katechézy detí a mladých v kontexte kresťanskej iniciácie. Cieľom tohto modelu je viesť a sprevádzať deti, dospievajúcich a mladých z našich farností k osobnému stretnutiu s Ježišom v kresťanskom spoločenstve. Je to systematická a integrovaná cesta uvedenia do viery, vďaka ktorej by deti a mladí nadobudli schopnosť počúvať Božie slovo, modliť sa, zúčastniť sa liturgických slávení, sviatostí a života v Cirkvi, nadobudli by schopnosť formovať sa podľa myslenia Krista, a schopnosť žiť v charitatívnej angažovanosti, podľa misionárskeho ducha (DPK 242).

Kresťanská iniciácia detí a mladých

Kresťanská iniciácia detí a mladých je cesta, ktorá vovádza do základných dimenzií kresťanského života a pomáha deťom a mladým, aby si ich privlastnili a ich žili. Podľa katechume-

nátnej katechézy sa usiluje o tieto nasledujúce etapy:

- prvotné ohlasovanie Krista, ktoré má vzbudiť vieru ako príľnutie k nemu a k jeho celému posolstvu spásy; je nevyhnutné, aby si s ním deti a mladí vytvorili vzťah;
- samotnú katechézu, ktorá sa zameriava na prehĺbenie samotného posolstva s ohľadom na obrátenie, to znamená postupnú zmenu mentality a životného štýlu; do tohto vstupuje aj morálna formácia a sviatosť zmierenia;
- liturgicko-sviatosťnú skúsenosť s cieľom vychovávať k modlitbe a naplno sa začleniť do Kristovho veľkonočného tajomstva a do života Cirkvi, predovšetkým prostredníctvom aktívnej účasti na nedeľnej eucharistii;
- záväzok svedectva a služby a spoluzodpovednú účasť na živote cirkevného spoločenstva a na poslaní.

Fázy kresťanskej iniciácie detí a mladých

Mohli by sme kresťanskú iniciáciu rozdeliť do dvoch fáz: prvá fáza začína žiadosťou rodičov o krst dieťaťa až do veku 6 rokov a druhá fáza pokrýva vek detí od 6 rokov do veku mladých (19 rokov).

FÁZY INICIÁCIE	ETAPA INICIÁCIE A NÁZOV ETAPY	VEK ADRESÁTOV	CIEĽ INICIÁCIE
1. Fáza: OD KRSTU DO VEKU 6 ROKOV	PRÍPRAVA NA KRST	pred krstom	Prijať vlastné dieťa ako Boží dar, ďakovať za neho a uvedomiť si, že krstom sa spolu vydávame na cestu spásy Božieho ľudu, ktorým je naše farské spoločenstvo
	POKRSTNÁ KATECHÉZA	prvé roky (0-3 rokov)	Objaviť Božiu prítomnosť v každodennom živote s úžasom a vďačnosťou a vyjadriť ich jednoduchými formami rodinnej modlitby
	OHLASOVANIE VIERY V RODINE	predškolský vek (3-6 rokov)	Sprevádzať rodičov pri prehĺbení a rozvíjaní náboženského života dieťaťa

FÁZY INICIÁCIE	ETAPA INICIÁCIE A NÁZOV ETAPY	VEK ADRESÁTOV	CIEĽ INICIÁCIE
2. Fáza: OD 6 ROKOV DO UKONČENIA INICIÁCIE	PRED-KATECHUMENÁT – PRVÉ OHLASOVANIE	deti vo veku 6-8 rokov	Rozvíjať u detí uvedomenie si Boha, ktorý nám dáva život a milosti, zázraky stvorenia a prisľub večného života
	PRVÝ KATECHUMENÁT – PRVÉ UČENÍCTVO	deti vo veku 8-10 rokov	Predstaviť deťom Ježiša ako vzor kresťanského života a pripraviť ich na prijatie sviatosti zmierenia a eucharistie
	MYSTAGÓGIA – BRATSTVO A PRIATEĽSTVO	dospievajúci vo veku 10-13 rokov	Objaviť Ježiša ako priateľa a vytvoriť si s ním vzťah. Prehĺbiť chápanie Cirkvi a zažiť ju ako kresťanské spoločenstvo, v ktorom majú svoje miesto a viesť do hlbšieho prežívania sviatostného života
	BIRMOVNÝ KATECHUMENÁT – DRUHÉ UČENÍCTVO	mladí vo veku 13-15 rokov	Voviesť mladých do osobného rozhodnutia byť Ježišovým učeníkom a pripraviť ich na sviatosť birmovania
	DRUHÁ MYSTAGÓGIA – NASLEDOVANIE JEŽIŠA	mladí vo veku 15-19 rokov	Voviesť mladých do osobného rozhodnutia nasledovať Ježiša apoštolským životom

Načasovanie etáp kresťanskej iniciácie nie je možné a priori stanoviť: každá z nich musí reálne zodpovedať úrovni rastu vo viere dieťaťa a skupiny rovesníkov. Tento rast vo viere závisí od Božej iniciatívy, ale aj od slobodnej odpovedí detí a dospievajúcich, od ich života a zapojenosti v spoločenstve ako aj od katechetickej formácie. Je preto úlohou zodpovedných za

katechézu na základe týchto kritérií stanoviť doby trvania a načasovanie každej etapy.

Kresťanská iniciácia sa podľa príkladu katechumenátu stáva autentickým a skúsenostným vvedením do celistvosti života viery. Preto sa kresťanská iniciácia detí a mladých inšpiruje katechumenátom, pričom prispôsobuje kritériá, obsah a metódy samotným adresátom. Určuje tak časy, obrady prechodu ako aj aktívnu účasť na eucharistickom stole, ktoré predstavuje vrchol celého procesu iniciácie. Nové direktorium pritom zdôrazňuje zmenu perspektívy: dieťa nie je iba predmetom pastoračnej starostlivosti katechéto a celého spoločenstva, ale stáva sa subjektom, ktoré je sprevádzané v raste a vlastnými schopnosťami sa aktívne zapája do spoločenstva. Nový význam pritom získa aj rodina a samotné spoločenstvo, pretože kresťanská iniciácia vyžaduje vzájomnú evanjelizáciu všetkých zapojených činiteľov (DPK 242).

Vychádzajúc zo smerníc nového direktória (DPK 79-89), podobne ako každá katechetická činnosť aj iniciačná katechéza detí a mládeže má konkrétne úlohy: vovádza do poznania viery a podporuje poznanie významu liturgie a sviatostí; podporuje morálnu formáciu podľa osoby Ježiša Krista a učí kresťana, ako sa modliť s Kristom; a nakoniec pripravuje kresťana na život v spoločenstve a na aktívnu účasť na živote a poslaní Cirkvi. Tieto úlohy katechézy sú medzi sebou úzko prepojené a inšpirujú sa spôsobom, ako Ježiš učil svojich učeníkov: dal im spoznať tajomstvá Božieho kráľovstva, učil ich modliť sa, ponúkal im život podľa Evanjelia a vovádzal ich do spoločného života a do poslania. Je preto potrebné aby viera bola poznaná a slávená, aby sa žila a stala modlitbou. Katechéza tak smeruje k dosiahnutiu rozvoja integrálneho kresťanského života.

10.2.1. Prvá fáza: od krstu do veku 6 rokov

Prvou fázou kresťanskej iniciácie je obdobie od žiadosti o krst až do veku 6 rokov. Obsahuje tri etapy: príprava na krst, pokrstná katechéza a ohlasovanie viery v rodine. Základnou etapou je predkrstná katechéza ako príprava na krst. Je to problematický okamih, nielen vzhľadom na špecifické obdobie samotných mladých rodičov, ale najmä vzhľadom na to, že pre mnohých rodičov to znamená nanovo vykročiť na cestu viery. Táto katechéza je preto skutočne pastoračnou činnosťou, ktorá vedie k znovuobjaveniu a k postupnému a osobnejšiemu uvedomeniu si viery mladých párov. Chce byť mladým rodičom nápomocná nielen pri slávení krstu ich detí, ale chce ich sprevádzať aj v nasledujúcich rokoch, aby im pomohla žiť svoju vieru v kruhu rodiny.

V centre celej tejto prvej fázy kresťanskej iniciácie je preto samotná rodina v kontexte cirkevného spoločenstva, ktoré sa takto stáva rodinou rodín. Cieľom je pastoračne sprevádzať rodinu od okamihu slávania krstu až k ostatným etapám kresťanskej iniciácie detí. Ide teda o proces sprevádzania a prvého ohlasovania, pokračuje slávením sviatostí a konkretizuje sa v nasledujúcich rokoch pochopením a prežívaním slávených sviatostí za účasti celej rodiny. Kľúčovým je pritom dosiahnuť obrátenie každého človeka: každý má svoje osobné dejiny, svoju vlastnú religiozitu a očakávania, preto Cirkev prijíma a sprevádza každého človeka, požíva ho zmeniť zmýšľanie, zanechať starého človeka a obliecť si nové myslenie podľa Ježiša Krista.

Príprava na krst

Prvá etapa modelu kresťanskej iniciácie je zameraná najmä na sprevádzanie rodičov pri slávení krstu svojich detí. Môže tomu predchádzať už vzdialenejšia príprava na manželstvo,

Pokrstná katechéza

Pokrstná katechéza je cestou evanjelizácie, ktorá vyviera zo slávania sviatosti krstu a prináša rodinám dobrú novinu Ježiša Krista a pomáha im žiť jeho poslanstvo v každodennosti rodinného života. V prvých rokoch života sa dieťa po krste vovádza do tajomstva slávanej sviatosti a má prvé skúsenosti s Bohom a s kresťanským spoločenstvom. Zároveň rodičia postupne objavujú hodnotu svojej viery a prijatej sviatosti manželstva a rozvíjajú postoje a spôsoby prežívania viery, ktoré sú schopné podporovať a oživovať ich každodenný život manželov a rodičov.

Katechéza zameraná na rodičov detí vo veku od 0 do 3 rokov sa orientuje na to, aby sa rodičia dozvedeli niektoré jednoduché často zabúdané pravdy viery a aby rodičia vedeli svojim deťom sprostredkovať pohľad na prozreteľného a prítomného Boha, s ktorým je možné rozprávať sa prostredníctvom modlitby počas celého dňa. Významným prvkom tejto katechézy je dôraz na konkrétne gestá, pretože deti sú citlivé na rituály a opakovanie toho istého gesta im dodáva istotu a uľahčuje postupné osvojovanie si dôležitosti spoločného gesta. V silných okamihoch liturgického roka (Vianoce a Veľká Noc) je preto vhodné vytvoriť osobitné rituály, ktoré v detskej predstavivosti posilňujú význam Ježišovho príbehu pre spásu ľudí.

Ohlasovanie viery v rodine

Poslednou etapou tejto prvej fázy je ohlasovanie viery v rodine, keď deti už majú od 3 do 6 rokov. Toto ohlasovanie je zamerané na sprevádzanie rodičov pri prehĺbení a rozvíjaní náboženského života dieťaťa. Deti vo veku od 3 rokov sú už schopné sami prijať a pochopiť poslanstvo o Ježišovi, jeho živote a hlavné biblické udalosti. Nové direktorium pritom zdôrazňuje, že antropológia a pedagogika potvrdzujú, že dieťa v tomto veku je schopné vnímať Boha a že jeho otázky, týkajúce

sa zmyslu života sa rodia aj tam, kde rodičia nevenujú náboženskej výchove veľkú pozornosť. Deti majú schopnosť klásť zmysluplné otázky týkajúce sa stvorenia, Božej identity, dobra a zla a sú schopné radowať sa z tajomstva života a lásky (DPK 236).

Predškolský vek je pritom rozhodujúcim obdobím pre objavenie náboženskej reality. Práve cez rodinu a prostredie dieťa sa učí otvorenému prístupu a prijatiu Boha, alebo – naopak – jeho odmietnutie. Dieťa získava aj prvé znalosti o viere: prvý objav Otec, ktorý je na nebesiach, ktorý je dobrý a starostlivý, ku ktorému môžeme obrátiť láskou a úctou svoje srdce; meno Ježiš a Mária a niektoré hlavné príbehy zo života Pána Ježiša; náboženské znaky, symboly a gestá. Direktórium zdôrazňuje, že v tomto veku ide skôr o prvú evanjelizáciu a ohlasovanie viery vo výchovnom zmysle než o vlastnú katechézu. Toto ohlasovanie viery je zamerané na rozvoj základných ľudských podmienok, ako je napr. pocit dôvery, veľkodušnosť, darovanie sa a účasť, do ktorých sa postupne vštepuje spásna sila viery (DPK 239). V tejto etape je vhodné samotnú katechézu venovať iba deťom bez prítomnosti rodičov, napr. cez Katechézu dobrého Pastiera a pod.

10.2.2. Druhá fáza: od 6 rokov do ukončenia iniciácie

Druhou fázou je vlastná kresťanská iniciácia detí a mládeže. Táto druhá fáza obsahuje päť na seba nadväzujúcich etáp iniciácie. Prvé dve fázy sa týkajú detského veku (od 6 do 10 rokov), ktorý je na Slovensku obdobím, v ktorom sa deti pripravujú na prijatie sviatosti zmierenia a svätého prijímania vo farskom spoločenstve. Z globálneho hľadiska nové direktórium uvádza, že v tomto období sa deti oboznamujú s hlavnými udalosťami dejín spásy, ktoré sa v neskoršom veku prehľbia, a postupne nadobúdajú povedomie o svojej totožnosti

pokrsteného kresťana. Katechéza kresťanskej iniciácie preto prvým ohlasovaním ponúka prvotné poznanie viery a vovádza dieťa do života Cirkvi a do slávania sviatostí. Vyžaduje to systematickú a neprerušovanú katechézu, rozdelenú na etapy, ktorá by v podstatnej podobe vovádzala do všetkých tajomstiev kresťanského života, do správania sa podľa morálneho svedomia, a bola by pozorná na životné podmienky detí a na ich otázky zmyslu (DPK 240).

Predkatechumenát detí

Prvou etapou je preto prvotné ohlasovanie detí vo veku od 6 do 8 rokov, ktoré tvorí ročný predkatechumenát a rozvíja u detí uvedenie si Boha, ktorý nám dáva život a milosti, cez osobu Ježiša Krista. Dôležitou súčasťou na tejto ceste je tvorba spoločnej skupiny detí, ktorá spolu kráča na ceste objavovania viery. Ústrednou témou tejto fázy je objaviť osobu Ježiša Krista, Božieho syna, ktorý sa stal človekom, najmä cez čítanie Svätého písma, najmä evanjelií (napr. sv. Marka; kniha evanjelia môže byť odovzdávaná deťom na konci tejto etapy ako oslava daru, ktorý dostali v tomto období). Je to znak, že stať sa kresťanom začína práve čítaním evanjelia. Záver predkatechumenátu je možno osláviť spoločným obradom prijatia do katechumenátu, ktorý vyjadruje vôľu pokračovať na ceste rastu vo viere a oslavuje pozvanie stať sa Ježišovými učeníkmi.

Katechumenát detí

Na etapu prvotného ohlasovania nasleduje vlastný dvojročný katechumenát pre deti vo veku 8 až 10 rokov ako prvé učeníctvo. Deti už stretli a spoznali Ježiša a teraz objavujú plán Boha Otca: večnú zmluvu, spoločenstvo medzi ním a ľudstvom a spoločenstva medzi ľuďmi, ktorý sa realizuje v dejinách a nachádza v Ježišovi svoje naplnenie. Náš život je tiež súčasťou týchto dejín spásy, tohto Otcovho spásonosného

plánu lásky. Boží plán spásy sa môže uskutočniť, ak človek naň odpovedá vierou a urobí osobné vyznanie viery. V tejto etape im aj predstavujeme Ježiša ako vzor kresťanského života a pripravujeme ich na prijatia sviatostí zmierenia a eucharistie.

Mystagógia dospievajúcich

Prijatie sviatosti prehĺbuje viacročná etapa mystagógie pre dospievajúcich vo veku 10 až 13 rokov. Tento vek je charakterizovaný dynamikou prechodu zo známej a bezpečnej situácie do niečoho nového a nepreskúmaného, čo vyvoláva pocit zmätku, ale predovšetkým vyjadruje potrebu nanovo definovať svoju identitu (DPK 246). Je to obdobie bratstva a priateľstva, počas ktorého dospievajúci objavujú Ježiša ako brata, ktorý miluje, a ako priateľa, ktorý pomáha lepšie žiť vzťahy, je verný, naplňa túžby po kráse a dobra a vie oceniť schopnosti a sny (DPK 247). Dospievajúci si zároveň prehĺbujú chápanie Cirkvi a zažívajú ju ako kresťanské spoločenstvo, v ktorom majú svoje miesto a sú vovádzaní do hlbšieho prežívania sviatostného života.

Birmovný katechumenát

Adolescenti vo veku 13 až 15 rokov sa birmovným katechumenátom pripravujú na prijatie sviatosti birmovania. Je to obdobie druhého učeníctva, v ktorom si vytvárajú osobné rozhodnutie byť Ježišovým učeníkom. Mladí v tomto veku si viac uvedomujú, že sú na ceste budovania si svojej identity a prežívajú toto napätie, predovšetkým sami v sebe a potom s ľuďmi vo svojom okolí. Direktórium prízvukuje, že v tomto veku mnohí adolescenti opúšťajú alebo sa vzdávajú od Cirkvi. Mnohokrát to však nezávisí od kvality katechézy v predchádzajúcich rokoch, ale skôr od ponuky radostného a zmysluplného života pre mladého kresťana. Tu sa ukazuje potreba autentických dospelých, ktorí žijú svoju vieru koherentným spôsobom a sú schopní ich sprevádzať ako presvedčení a presvedčajúci svedkovia. Je dôležité, aby sa táto katechéza uskutočňovala

v rámci celkovej pastorácie mládeže v prepojení s ostatnými oblasťami života adolescentov (DPK 249).

Druhá mystagógia mladých

Poslednou etapou iniciácie detí a mladých je druhá mystagógia pre mladých vo veku 15 až 19 rokov, v ktorej sú vovádzaní do osobného rozhodnutia nasledovať Ježiša apoštolským životom. Mladí dnes žijú svoju náboženskú skúsenosť veľmi rôznorodo. Mnoho mladých hľadá zmysel a spoločenské angažovanie sa a sú otvorení náboženským prejavom a citliví na rôzne duchovnosti. Veľa mladých sa v tomto veku distancuje od Cirkvi alebo voči nej prejavuje ľahostajnosť a nedôveru. Dôvodom toho je podľa direktória nedostatok svedectva, dôveryhodnosti, duchovnej a morálnej podpory zo strany rodiny alebo nedostatok katechézy a bezvýznamné kresťanské spoločenstvo. Jestvuje však aj veľa mladých ľudí, ktorí sa aktívne a nadšene zúčastňujú na živote Cirkvi, na jej misijných aktivitách a v službe druhým, a vedú život autentickej a intenzívnej modlitby (DPK 251). V tomto veku je preto dôležité pomôcť im rozpoznať znaky Božej lásky a povolania v ich ľudskej skúsenosti. Katechéza je zameraná na sprevádzanie mladých, aby vo svetle viery nachádzali autentický význam hľadania pravdy a slobody, túžby milovať a byť milovaní, osobných túžob a angažovanosti pre ostatných a pre svet, a objavili a žili svoj osobný projekt života podľa Boha (DPK 252). Každý formačný projekt pre mladých musí prepájať liturgickú, duchovnú, doktrínalnu a morálnu formáciu, bude zameraný na dve hlavné osi: jednou je prehĺbenie kerygmy, základnej skúsenosti stretnutia s Bohom skrze Krista, ktorý zomrel a vstal z mŕtvych, a druhou rast v bratskej láske, v komunitnom živote a v službe (DPK 253).

10.3. Charakteristika iniciácie detí a mladých

Katechumenátny model kresťanskej iniciácie detí a mladých vyjadruje prechod od katechézy, ktorá je zameraná iba na slávenie sviatostí, ku katechéze pre kresťanský život, v ktorom sme vovádzaní do sviatostného života. Znamená to uchopiť jednotu kresťanskej iniciácie. Nie sú to tri sviatosti bez vzájomného prepojenia, ale pôsobenie jednej milosti, ktorá vychádza z krstu a uskutočňuje sa prostredníctvom sviatosti birmovania v Eucharistii. Eucharistia je sviatosťou, ktorá sa neustále obetuje, a preto túto cestu neukončuje, ale ju obnovuje každý týždeň, v deň Pána. Takto sa katechéza nezameriava iba na prijatie sviatosti, ale poskytuje osobnú skúsenosť stať sa učeníkom Ježiša Krista, prostredníctvom sviatostí, v ktorých účinkuje Duch svätý. Iniciačná katechéza nie je orientovaná iba na deti a mladých, ale zapája aj dospelých vo farskom spoločenstve, najmä rodičov, ktorí majú úlohu ako prví vovádzať svoje deti do kresťanského života. Okrem nich vstupujú do úlohy sprevádzania nielen katechéti, ale aj celé kresťanské spoločenstvo.

Prepojenie sviatostí kresťanskej iniciácie

Navrhnutý model kresťanskej iniciácie detí a mladých má preto niekoľko charakteristík. Predovšetkým je to cesta, ktorá prebieha v čase, na ktorej je dieťa a mladý človek sprevádzaný stať sa Kristovým učeníkom a nasledovníkom. Tento itinerár sa preto týka celej osoby vo všetkých jej dimenziách a skúseností a spája počúvanie Božieho slova, katechézu, sviatostný život a svedectvo lásky. Podstatným prvkom tejto cesty je jednota a prepojenie sviatostí kresťanskej iniciácie, ktoré sa prehlbujú v mystagógii. Krst a birmovanie sa teda chápu vo vzťahu k Eucharistii, v ktorej sa veriaci naplno pripodobňuje Kristovi. V tejto teologickej a antropologickej jednote sviatostí každá

sviatosť má svoj význam vo vzťahu k ostatným, a tak sa bohatším a adekvátnejším spôsobom poukazuje na dynamiku stretnutia medzi Božím darom a ľudskou slobodou. Postupné vovádzanie detí a mladých ľudí do krásy liturgie a do prežívania liturgického roka nachádza svoje vyjadrenie v konkrétnych sláveniach i okamihoch osobnej a spoločnej modlitby, preto je dôležité zapojiť celé kresťanské spoločenstvo a rodičov.

Je dôležité si uvedomiť, že kresťanská iniciácia sa nedá stotožniť so školským vyučovaním náboženstva, hoci s ním má určité styčné body. Nemožno ju redukovať na prijatie sviatosti, teda na hodiny katechézy počas prípravy na prvé sväté prijímanie alebo na sviatosť birmovania. Namiesto toho sa prezentuje ako oveľa širšia cesta, ako proces, ktorý musí pokračovať počas dospievania a mladosti, aby viedol k vedomejším a trvalejším životným rozhodnutiam.

Skúsenostná katechéza

Preto kresťanská iniciácia detí a mládeže musí byť skúsenostnou katechézou, ktorá je stelesnená v živote detí a mladých a vedie k postupnému dozrievaniu evanjeliových postojov a mentality viery prostredníctvom prežívania a uskutočňovania činov, schopných stelesňovať evanjeliové posolstvo. Skúsenostná katechéza vychádza z reality detí a mladých a kriticky sa pozerá na to, čím žijú, aby v nej rozpoznala Božiu prítomnosť, ale aj vlastné ťažkosti a prijaté schopnosti. V tejto realite sú adresáti pozvaní prijať Božie slovo ako svetlo, ktoré odhaľuje krásu života v Kristovi a obnovuje ho jeho silou. Skúsenostná katechéza vyžaduje aj konfrontáciu s rovesníkmi a so spoločenstvom, prehĺbovanie obsahov viery, slávenie sviatostí a modlitby, ako aj okamihy služby voči druhým. Prostredníctvom dozrievania evanjeliových postojov sa život dospievajúcich postupne premieňa a pripodobňuje Ježišovi a odhaľuje jeho tvár v ich jednoduchom každodennom živote. Týmto spôsobom katechéza, ktorá je zameraná na skúsenosti, umožňuje

priať bohatstvo každého mladého človeka a sprevádzať ho pri postupnom ľudskom a kresťanskom dozrievaní. Stredobodom katechézy je preto osoba dieťaťa a mladého človeka: klásť do centra deti a mladých znamená pozeráť sa na nich v globalite ich života a ako na subjekty cesty dozrievania, pretože práve oni sami sú nositeľmi konkrétnych a podstatných zdrojov pre ich vlastné dozrievanie.

Zapojenie rodičov a spoločenstva

Projekt kresťanskej iniciácie nie je však zameraný iba na deti a mládež, ale aj na ich rodiny. Je dôležité zapojiť rodiny a rodičov do tejto spoločnej cesty. To vyžaduje vtiahnuť ich do spoločenstva veriacich, aby spolu so svojimi deťmi boli podporovaní v ich kresťanskom živote cez slávenie sviatosti, prehlásenie Božieho slova a svedectvom živej lásky v ich pracovnom živote i v spoločnosti. Zároveň sa rodiny stávajú samy miestom, kde sa vytvára spoločenstvo nielen po fyzickej, ľudskej a sociálnej stránke, ale kde sa žije aj ako spoločenstvo kresťanov: miestom, kde sa hovorí o Kristovi, kde sa spolu k nemu modlíme a kde sa žijú evanjeliové hodnoty. Môžeme teda hovoriť o katechéze, ktorá je zameraná na rodinu počas dozrievania ich detí vo viere, kde aj členovia rodiny si systematicky prehľbujú svoju vieru. Ide však aj o katechézu v rodine, pretože práve rodina je vhodným miestom na rast vo viere a na vyžarovanie evanjelia, pričom samotní rodičia sa stávajú zodpovednými za odovzdávanie viery svojim deťom.

V rámci toho je preto dôležité, aby kresťanské spoločenstvo prijalo rodiny a rešpektovalo ich v akejkoľvek ľudskej a sociálnej situácii. Vyžaduje to aj diferencované cesty osobného i komunitného sprevádzania, pretože každá katechéza začína od špecifickosti každej osoby a jej situácie, a najmä dlhodobej cesty rastu vo viere, ktoré sa neuspokojujú občasnými a sporadickými stretnutiami. Aj táto katechéza vyžaduje skúsenostnú dimenziu, ktorá môže prepájať aj katechetickú

cestu rodičov s ich deťmi, aby tak rodičia mohli plnšie prevziať svoju úlohu ako vychovávateľa viery svojich detí a zároveň deti sa môžu stať učiteľmi viery pre svojich rodičov.

10.4. Model iniciácie detí a mladých vo veku od 6 rokov do ukončenia iniciácie

Na tomto mieste chceme uviesť konkrétny model iniciácie detí a mladých vo veku od 6 rokov až do 19 rokov, teda do veku ukončenia iniciácie. Pri pohľade na celkovú iniciáciu ide o druhú fázu, ktorá nadväzuje na predchádzajúcu prvú fázu (obdobie od žiadosti krstu až do veku 6 rokov) a ktorá je zameraná skôr na rodinu v kontexte celého cirkevného spoločenstva. Táto prvá fáza je preto viac zameraná na sprevádzanie rodičov a na prvotné ohlasovanie rodine ako takej. Druhá fáza je vlastná kresťanská iniciácia detí a mládeže. Podľa katechumenátneho modelu sme túto fázu rozdelili na päť na seba nadväzujúcich etáp:

- predkatechumenát, ako obdobie prvého ohlasovania pre deti vo veku od 6 do 8 rokov;
- prvý katechumenát, ako obdobie prvého učeníctva pre deti vo veku od 8 do 10 rokov;
- mystagógia, ako obdobie bratstva a priateľstva pre dospievajúcich vo veku od 10 do 13 rokov;
- birmovný katechumenát, ako obdobie druhého učeníctva pre mladých vo veku od 13 do 15 rokov;
- druhá mystagógia, ako obdobie nasledovania Krista pre mladých vo veku od 16 do 19 rokov.

Model iniciácie detí a mladých je v tomto zmysle chápaný ako systematická a kontinuálna katechéza, ktorá nie je redukovaná na prijatie sviatosti, ale má za cieľ viesť do

sviatostného života, aby každý mladý človek sa mohol stať učeníkom Ježiša Krista, prostredníctvom sviatostí, v ktorých účinkuje Duch svätý. Iniciačná katechéza zapája aj dospelých vo farskom spoločenstve, najmä rodičov.

10.4.1. Predkatechumenát: obdobie prvého ohlasovania

Druhá fáza kresťanskej iniciácie začína predkatechumenátom, ktorý zvyčajne trvá nie menej ako jeden rok. Dieťa už v predškolskom veku objavuje cez rodinu a prostredie náboženskú realitu a získava prvé znalosti o viere. Adresátmi tejto etapy sú deti vo veku od 6 do 8 rokov. Je to teda obdobie, keď dieťa vstupuje do prostredia školy, postupne sa stáva autonómnejším. Katechéza v tomto období prvého ohlasovania rozvíja u detí uvedomenie si Boha, ktorý nám dáva život a milosti, cez osobu Ježiša Krista, Božieho syna, ktorý sa stal človekom.

Charakteristika detí vo veku 6 až 8 rokov

Detstvo je veľmi dôležitou etapou v živote subjektu, ktorý obohacuje svoje skúsenosti a dozrieva ako osobnosť prostredníctvom telesného rastu, postupného rozvoja psychickej a kognitívnej činnosti, citových vzťahov, upevňovania morálneho citenia, posilňovania procesu socializácie v rôznych prostrediach (rodina, škola, farské spoločenstvo, skupina rovesníkov, združenia, športové aktivity a pod.). Dieťa vo veku 6 až 8 rokov sa vyznačuje motorickou hyperaktivitou, ktorú len ťažko ovláda, množstvom záujmov a silne exploratívnym správaním. Rozvoj rozumovej a vôľovej činnosti umožňuje dieťaťu prechod od jednoduchej hry k pracovitosti, čo podporuje odhodlanie a rozvíja zmysel pre zodpovednosť. Školská dochádzka je obzvlášť dôležitá pri dozrievaní

osobnosti a správania dieťaťa. Škola sa pre neho stáva sociálnym spoločenstvom, ktoré ho najviac zapája, pretože práve v nej sa potvrdzuje a rozvíja. Dieťa v nej je nútené prispôbiť sa podmienkam všetkých ostatných rovesníkov a prijímať od ostatných dospelých, učiteľov a vychovávateľov, náklonnosť, autoritu a vedomosti nepriviligovaným spôsobom. V dôsledku toho sa jeho egocentrizmus postupne znižuje. Okrem toho sa v tomto období u neho začína formovať morálne cítenie: spočiatku založené na napodobňovaní správania rodinného prostredia a vonkajšieho sveta, postupne mu umožňuje získať autonómiu, ktorú vyjadruje svojou osobnou voľbou a súhlasom.

Religiozita detí vo veku 6 až 8 rokov

Boh vo svojej skutočnosti tajomstva nie je cudzí svetu detí. Deti vo veku od 6 roku majú živý záujem o poznanie transcendentna, teda o poznanie toho Boha, o ktorom deti počuli, keď boli menšie, a o ktorom dnes živo kladú svoje osobné otázky: kto je, kde je, čo robí? V tomto veku sa poznanie transcendentna neprejavuje len intelektuálne, ale skôr afektívne. A to zodpovedá psychologickému situácii detí, ktorých učenie prebieha predovšetkým prostredníctvom prežívania. Deti zažívajú transcendentného Boha cez analógiu významných dospelých, napríklad cez rodičov, učiteľov a katechétov.

Katechéza detí ako predkatechumenát

Prvá fáza kresťanskej iniciácie je zameraná na sprevádzanie rodín s deťmi vo veku 0-6 rokov a je založená na maximálnej slobode a účasť je dobrovoľná. Preto je dôležité, aby sa táto druhá fáza kresťanskej iniciácie detí začínala predkatechumenátom ako obdobím prvotného ohlasovania evanjelia, ktoré sa môže predĺžiť na dva roky. Takto bude možné počas prvého roku venovať dostatočný čas na prijatie jednotlivých rodín, vytvorenie skupín detí, s ktorými je možné vykročiť na cestu

spomienky na vlastný krst a prvej evanjelizácie.

Prvotné ohlasovanie evanjelia je etapa katechézy, ktorá na prvý pohľad môže vzbudiť dojem, že sa najmä na začiatku robí „menej vecí“ alebo sa odovzdáva „menej učenia“ ako v tradičnej katechéze. Treba si predovšetkým uvedomiť, že cieľom prvej evanjelizácie je stretnúť sa s dobrotou a krásou Ježišovho života, čo nemožno považovať za samozrejmosť. V nasledujúcich obdobiach je možné venovať sa kresťanskému životu v jeho celistvosti.

Prvá evanjelizácia je zameraná na ohlasovanie evanjelia, aby sme spoznali Ježišovu osobu a rozhodli sa ho nasledovať. Je vhodné využiť vybrané texty evanjelia, ktoré rozprávajú o Ježišových stretnutiach s niektorými ľuďmi (napr. stretnutie so Zachejom, búrka na jazere, slepec v Betsaide) a o jeho veľkonočnom tajomstve (napr. pomazanie v Betánii, smrť na kríži a zázračný rybolov po vzkriesení). Pri práci s týmito textami evanjelia s rodičmi a deťmi je potrebné mať na zreteli práve prvotné kresťanské ohlasovanie. Jasný dôraz sa kladie na evanjelizačnú metodológiu, ktorá je zameraná na recepciu biblického učenia, na konfrontáciu s niektorými životnými situáciami, na schopnosť pozeráť na Božiu prítomnosť vo vlastnej minulosti, na vlastnú odpoveď na ohlasovanie a na zverenie sa Božej láske, ktorá sa nám dáva nezištne a bez miery. Vo veľkonočnom období sa budú môcť ako skupina a rodiny zúčastniť na slávení krstu vo farnosti. Do obdobia predkatechumenátu je vhodné vložiť aj obrad odovzdávania evanjelia a oslavu pamiatky vlastného krstu. Na záver môže byť obrad prijatia do učeníctva.

Katechéza detí je vždy sprevádzaná aj paralelnou katechézou rodičov. Je dôležité si uvedomiť, že tu nejde o naplnenie nejakého programu, ale o sprevádzanie konkrétnych osôb s ich ľudskými dejinami a osobnou cestou viery. Tu chceme načrtnúť niektoré tematické východiská pre rast ich viery, ktoré sa môžu

realizovať formou stretnutí s rodičmi. Prvé stretnutie má predovšetkým cieľ povzbudiť rodičov a deti, aby sa navzájom spoznali. Ďalšie stretnutia rodičov môžu byť zamerané na rôzne obrazy Boha, s ktorými sa stretávame v spoločnosti, aby sme odkryli osobné postoje k náboženskej skúsenosti a života viery. Vychádzajúc z evanjelia môžeme upriamiť pozornosť na stretnutie ľudí s Ježišom a na dôsledky pre ich život. Tu môže byť priestor na porozprávanie príbehu každodenného života rodín. Môžeme sa zastaviť nad tým, ako naše deti rozprávajú o Ježišovi, Bohu a viere. Je vhodné si pripomenúť vlastnú cestu viery od krstu. Farnosť ponúka kresťanskú iniciáciu detí, aby sa rodičia cítili ako živá súčasť tejto cesty.

Kresťanská iniciácia detí je predovšetkým o uvádzaní do života spoločenstva, preto nie je potrebné vymýšľať paralelné iniciatívy pre deti, ale zapojiť ich do toho, čo každá farnosť už navrhuje a žije: účasť na nedeľnej svätej omši, prežívanie Adventu a Vianoc, slávenie popolcovej stredy a pôstneho obdobia, Veľkej noci a rôznych slávností, deň farnosti a letné aktivity pre deti a pod. Kresťanská iniciácia sa však neuskutočňuje iba cez stretnutia rodičov a katechézu pre deti, ale presahuje aj do každodenného života každej rodiny, do rodinných osláv a do pravidelnej modlitby. Ohľadom organizácie tejto etapy, je vhodné si premyslieť, či sa bude realizovať katechetickým stretnutím (klasicky raz týždenne), alebo bude potrebné nájsť aj iné vhodné alternatívy, ako sú napr. predĺžené víkendy pre rodiny alebo využitie soboty alebo nedele.

10.4.2. Prvý katechumenát: obdobie prvého učeníctva

Obdobie prvého učeníctva nadväzuje na prvé ohlasovanie deťom. Adresátmi tejto katechézy sú deti vo veku 8 až 10 rokov,

čo zodpovedá veku prípravy na prijatie sviatosti zmierenia a eucharistie. Adresáti sa v tomto veku otvárajú životu už uvedomelejšie ako tomu bolo v predchádzajúcich rokoch. Osobný rast a vývoj vo všetkých dimenziách im umožňuje objavovať vlastný život i život svojho okolia (ľudia, udalosti, príroda...) autonómnejšou a objektívnejšou formou. Toto objavovanie sa stáva osobným dobrodružstvom živeným zvedavosťou a túžbou zažiť nové veci a situácie, o ktoré sa môžu podeliť aj s druhými. Cieľom etapy je predstaviť deťom Ježiša ako vzor kresťanského života a pripraviť ich na prijatia sviatosti zmierenia a eucharistie.

Charakteristika detí vo veku 8 až 10 rokov

Pre túto fázu detstva je typická výrazná spoločnosť dieťaťa. Dieťa je pohltené vonkajším svetom a začína prežívať priateľstvá s rovesníkmi. Logické a intelektuálne schopnosti sa výrazne zvyšujú a rozvíjajú sa nové schopnosti pozorovať svet s pozitívnym a kritickým pohľadom na to, ako sa javy vyskytujú, a preto sa zaujímajú o históriu, geografiu a vedy. Dieťa v tomto školskom veku je schopné si organizovať svoje vlastné školské povinnosti a plniť záväzky primerané svojmu veku. Dochádza k prvotnej štrukturácii osobnosti. V tomto období dochádza aj k čoraz väčšiemu odpútavaniu sa od rodičov, ktorí už nepredstavujú jediný vzor. Objektívny záujem dieťaťa o vonkajšiu realitu totiž predstavuje predovšetkým školské prostredie, kde sa učí, pozoruje, skúma, experimentuje, uspokojuje svoju zvedavosť a rozširuje si duševné obzory. Dieťa medzi 9 a 11 rokom života sa vyznačuje fyzickým a psychickým rastom, čo znamená koniec detstva a začiatok preadolescencie, keď sa subjekt začína sústreďovať na seba prostredníctvom dôležitej a postupnej fázy interiorizácie.

Religiozita detí vo veku 8 až 10 rokov

Vo veku 8-9 rokov sa dieťa začína pripravovať na sviatosť

zmierenia a eucharistie a otvára sa tak k postupnému pocitu príslušnosti k Cirkvi, pričom vplyv rodinného prostredia sa zmenšuje: pre dieťa bola rodina "Cirkvou"; teraz však začína chápať, že existuje širšie spoločenstvo, ktorého súčasťou je aj rodina, a ktoré odovzdáva hodnoty a náboženské presvedčenie. Náboženská skúsenosť dieťaťa v tomto veku je však stále spojená s konkrétnosťou a materiálnosťou. Ešte nie je schopné vnímať abstraktný pojem Cirkvi ako spoločenstva kresťanov. Dieťa skôr vníma kostol ako veľký vítajúci domov, v ktorom sa deti a dospelí stretávajú, spoločne sa modlia a tešia sa zo slávnostných chvíľ (krst, prvé sväté prijímanie, Vianoce a Veľká noc). Účasť na slávení v ňom zvyšuje pocit náboženskej spolupatričnosti a posilňuje vzťahy so skupinou. Veľmi dôležitú úlohu zohrávajú rôzne osobnosti zodpovedné za kresťanskú výchovu (kňazi, rehoľníci, katechéti, animátori). Ich osobitné úlohy uľahčujú subjektu správny vzťah k posvätnu. Deti v tomto veku si zároveň postupne uvedomujú, že sú Božími synmi a dcérami. Skúsenosť byť synmi/dcérami, bratmi/sestrami vo vlastnej rodine alebo prípadne v skupine a v škole, postupne pomáha pochopiť aj význam krstného povolania: byť v Ježišovi „Božími synmi a dcérami“ a „bratmi a sestrami“ v cirkevnom spoločenstve. Dieťa rozpoznáva v biblických postavách, najmä v postave Ježiša, ako aj v angažovaných kresťanoch vzory morálneho správania. Je schopné chápať svoje vlastné činy a hodnotiť ich vo vzťahu k Ježišovým slovám a životu. Takto sa učí byť učeníkom, ktorý nasleduje Krista.

Katechéza detí ako prvé učeníctvo

Podľa katechumenátneho modelu nasledujúca etapa je obdobie prvého katechumenátu. Vzhľadom na to, že takmer všetky deti v našich kresťanských spoločenstvách sú už pokrstené, použijeme na vyjadrenie tohto prvého katechumenátu výraz „prvé učeníctvo“: učeníctvo je katechumenátom už pokrstených detí. Detí medzi 8. a 10 rokom života sa zvyčajne pripravujú na prijatie sviatosti zmierenia a eucha-

ristie, preto katechetické ponuky v tomto veku sú mimoriadne intenzívne. Je však dôležité si uvedomiť, že sa nejedná iba o prípravu na prijatie sviatosti, ale o komplexné vovedenie do kresťanského života, ktoré ma slúžiť celistvej skúsenosti viery a stretnutiu s Ježišom. Keďže ide o skúsenosť, nemôžeme klásť dôraz iba na tematické obsahy, ale aj na špecifické aspekty kresťanského života, na zapojené osoby, v dialógu a dôvernosti s Kristovým pôsobením, v Duchu Svätom. Sám Ježiš totiž vzbudzuje skúsenosť viery v cirkevnom spoločenstve, preto je nutné vychádzať z niekoľko zásad, ktoré na seba navzájom odkazujú: Sväté Písmo, slávenie a kresťanský život.

Táto etapa je teda skutočným učeníctvom kresťanského života, počas ktorého dieťa rastie v duchovnej skúsenosti Božej lásky a uvedomuje si, že je povolane odpovedať na mnohé Pánove pozvania. V tomto období neponúkame deťom a ich rodinám jednoduché katechizmové vyučovanie alebo tematické stretnutia, ale cestu učeníctva, aby tí, ktorí sú na začiatku, začínali postupne vstupovať do skúsenosti Ježišových učeníkov a do života kresťanského spoločenstva, a prehlbovali ohlasovanie kráľovstva, o ktorom počuli a prijali počas prvej evanjelizácie. Tento základný cieľ učeníctva treba mať vždy na zreteli, keď overujeme spoločnú prežívanú cestu: preto sa nepýtame „Čo sa deti naučili a čo pochopili?“, ale skôr sa pýtame „Čo deti zažili a aký priestor nechali Božiemu pôsobeniu v ich živote?“. Kladieme teda dôraz na skúsenosti každého zvereného dieťaťa.

Spoločná cesta viery sa odvíja predovšetkým od liturgického roka. Liturgický rok spája v sebe slávenia Cirkvi, kde sa koná spomienka na základné udalosti dejín spásy. Stredobodom liturgického roka je nedeľa ako Veľká noc týždňa, ktorá nám umožňuje týždeň čo týždeň prežívať silu veľkonočného tajomstva, ktorého každoročné slávenie sa koná počas Veľkonočného trojdnia. Celé veľkonočné tajomstvo Krista je prítomné v každej eucharistickej liturgii, ale zároveň

obdobia liturgického roka zdôrazňujú rôzne aspekty Kristovho tajomstva.

V itinerári katechumenátnej inšpirácie má liturgia zásadný význam. Každé slávenie je vyjadrením viery a prijatím milosti vlastnej každej etape. Deti začínajú poznávať liturgiu predovšetkým tým, že sa stávajú jej súčasťou. Prostredníctvom rôznych slávení sa postupne formujú v kresťanskom slávení, takže účasť sa stáva vedomou a plnou. Liturgia má svoj špecifický spôsob ako vyjadriť svoju vieru: modlitbami a piesňami, gestami a pohybmi, celkovou atmosférou prostredia; to všetko treba deťom odovzdať a dať im možnosť vedomého prežívania. Je vhodné pritom uskutočňovať aj také spôsoby slávania, ktoré majú pedagogický charakter a pripravujú na sviatosti: spoločné obrady pokánia (vzhľadom na prvé slávenie sviatosti pokánia), slávenie liturgie slova a pod. Cieľom je vychovať deti ku kresťanskému slávaniu a nie odovzdávanie obsahu. Ide teda o vnímanie významu niektorých liturgických prvkov (napr. pozdrav, ticho, spoločná modlitba chvál, spev, gestá) a objavovať ich zmysel a význam. Bude vhodné po každej slávnosti sa k nej vrátiť a uvažovať, ako ju jednotlivé deti a rodičia prežili a čo pre nich znamenali.

Ďalším dôležitým prvkom etapy učeníctva je naučiť sa čítať Sväté Písmo ako kresťania. Tu môžeme ponúknuť aj state zo Starého zákona. Cieľom je, aby sa deti priblížili k niektorým úryvkom Starého zákona a videli v dejinách izraelského ľudu konanie Boha, ktorý sa priatelí so svojím ľudom a zachraňuje ho. Postavy Abraháma, Mojžiša, Dávida a prorokov sú predstavené v rámci príbehu priateľstva s Bohom, ktorý vedie k Ježišovi a v ňom nachádza svoje naplnenie.

Čas učeníctva má podporiť aj žiť nový život v Ježišovi, teda žiť ako Ježiš v tomto konkrétnom spoločenstve, ktoré nazývame Cirkev. Táto etapa sa zameriava aj na cirkevnú a morálnu formáciu malých učeníkov. Vovádzame ich do eticko-

morálneho rozmeru viery, ktorú prežívajú v spoločenstve Cirkvi. Spoločne sme kresťania a spoločne sa snažíme dôsledne žiť podľa evanjelia. Ten, kto sa stáva Pánovým učeníkom, sa od neho a od jeho bratov a sestier učí, že existencia kresťana sa vyznačuje novosťou a originalitou, ktoré súvisia so štýlom života, ktorý charakterizoval život Učiteľa a jeho učeníkov počas svojho života. Cieľom katechézy je vychovať k tomu, aby sme mysleli ako Kristus, aby sme sa pozerali na dejiny ako on, aby sme posudzovali život ako on, aby sme milovali ako on, dúfali ako on a žiť v ňom spoločenstvo s Otcom a Duchom Svätým.

Štruktúra etapy učeníctva je rozdelená na tri okamihy, ktoré sa vzťahujú na liturgický rok: prvý okamih ponúka prehĺbenie postavy Ježiša, Božieho syna, ktorý je očakávaný ľudom už v Starom Zákone a zjavuje im Otca, poslušný až po sebaďarovanie a ktorý nám na kríži dáva Otcovho Ducha; druhý okamih navrhuje prehĺbenie života Božích detí, ktoré žijú ako Ježiš, v konkrétnom spoločenstve, ktoré sa volá Cirkev. Ide o nasledovanie morálnej skúsenosti; tretí okamih sprevádza pochopenie sviatostí zmierenia a eucharistie.

10.4.3. Mystagógia: obdobie bratstva a priateľstva

Je dôležité si uvedomiť, že prijatím sviatosti eucharistie a zmierenia sa cesta nekončí. Práve naopak: obdobie, ktoré nasleduje je podstatnou súčasťou vovedenia detí a mladých do Kristovho tajomstva s cieľom objaviť Ježiša ako priateľa a vytvoriť si s ním vzťah. Je to etapa, keď sa dospievajúci stávajú aktívnymi účastníkmi liturgických slávení a cirkevného spoločenstva, ktoré zažívajú ako spoločenstvo, v ktorom majú svoje miesto. Po vlastnom katechumenáte, ktorý pripravil na prijatie sviatostí, teraz nasleduje etapa mystagógie ako

obdobie bratstva a priateľstva. Je to obdobie prehĺbenia prijatých sviatostí, ktoré je možné žiť a pochopiť v rámci kresťanského spoločenstva. V tomto období je kľúčová skupina rovesníkov a priateľov, ktorá sa stáva miestom stretnutia a vzťahov. Cez skupinu sa dospievajúci otvárajú aj väčšiemu spoločenstvu, farnosti, kde nás všetkých spájajú vzťahy bratstva a vedomie, že sme si navzájom bratmi a sestrami, spojení v láske samotného Krista.

Charakteristika preadolescentov

Adresátmi mystagogickej iniciácie sú dospievajúci vo veku od 0 do 13 rokov. Toto obdobie identifikujeme s tzv. preadolescenciou. Preadolescencia pritom nie je jednoduchým záverom predchádzajúcej etapy detstva ani úvodom do nasledujúcej etapy adolescencie, ale je osobitným obdobím vývoja so špecifickými vlastnosťami. Preadolescencia je fázou vývoja, ktorá trvá niekoľko rokov. Počas nich dochádza k hlbokým fyziologickým a psychologickým zmenám, ktoré sa prejavujú aj vo vzťahoch s rodinou a spoločnosťou ako takou. Fyziologické zmeny (puberta) čiastočne tvoria substrát mnohých problémov, ktoré sa stávajú zmesou rozporuplných a oscilujúcich emócií (DPK 246). Hlavným je to, že preadolescent musí začať nezávisle reštrukturalizovať svoju minulosť, odmietaať predchádzajúce spôsoby viery, ktoré pasívne akceptoval, a uskutočňovať osobný proces „individualizácie“.

Religiozita preadolescentov

Z tohto psycho-dynamického hľadiska je možné pochopiť, čo sa deje s religiozitou preadolescentov. Prvá vec, ktorá v tejto súvislosti zaráža, je vysoký stupeň inštitucionálnej náboženskej praxe: dospievajúci v tomto veku zaznamenávajú najvyššiu úroveň náboženskej praxe medzi ostatnými vekovými skupinami. Náboženské správanie preadolescentov je však často silne zamerané na vonkajšie poznatky: preadolescenti

chápu obsahy, ale ich správanie je iba čiastočne zvnútornené. Religiozita preadolescentného veku však postupne prechádza od tohto typu pasívnej „vonkajšej“ viery ku hľadaniu autonómie, a teda osobnejšej, subjektívnejšej a aktívnej viery. Dôsledkom je, že postupne náboženstvo a viera sa stávajú subjektívnejšími a osobnejšími. Podobne prebieha aj „personalizácia“ predstavy o Bohu, ktorá nahrádza predchádzajúcu koncepciu Boha vedomostného a abstraktného typu. Táto personalizácia predstavy o Bohu často vedie v tomto veku ku komunikačnejšej nábožnosti, ktorá vyjadruje aj bohatší vzťah. Viera preadolescencie však obsahuje tiež narastajúce pochybnosti o viere. „Viera“ v Boha v tomto období klesá v porovnaní s obdobím detstva. S tým súvisí aj postupný úbytok príslušnosti k Cirkvi a pokles modlitby. Náboženské pochybnosti tohto veku, pokles náboženskej praxe, nezáujem, odklon od inštitucionálnej príslušnosti je potrebné vnímať v celkovom rámci vedomej a nevedomej psycho-dynamiky tohto vývojového obdobia. Nie je preto potrebné ich dramatizovať. Naopak, je potrebné byť veľmi citlivý vo vyžadovaní tradičnej formy náboženskej praxe a v postoji k rodine, ktorá ochrannými spôsobmi často nepodporuje potrebu odlúčenia sa dospievajúcich. Ak preadolescent v minulosti dosiahol dobre štruktúrovanú religiozitu, a prejde týmto náročným obdobím, môže v nasledujúcich etapách dosiahnuť osobnú vieru, ktorá bude pre jeho život znamením s novým a vyspelejším významom.

Katechéza preadolescentov ako mystagógia

Mystagogická iniciácia dospievajúcich na jednej strane nadväzuje na iniciačný proces, ktorý sa začal v predškolskom a školskom veku, ale vyznačuje sa zároveň výraznou diskontinuitou, ktorá zohľadňuje nielen zmenené kognitívne postoje dospievajúceho, ale aj psycho-afektívno-telesno-duchovné zmeny, ktoré ovplyvňujú jeho život. Mystagógia sa identifikuje s obdobím preadolescencie. Tento okamih života je zameraný

na zmeny vlastného tela a začiatok vývoja identity. Na ceste viery sa tento čas javí ako okamih interiorizácie, ktorá je špecifická pre tento vek, s cieľom ponúknuť Kristovo posolstvo, jeho postavu a jeho tajomstvo ako cestu a odpoveď na vlastné životné potreby a kresťanskú skúsenosť ako naplnenie vlastného života. Mystagógia je katechézou, ktorá nasleduje po prijatí sviatosti eucharistie a sprevádza zvnútorňovanie tohto daru v čase. Je teda okamihom, v ktorom sa oživuje milosť sviatosti a dospievajúci sa integruje do spoločenstva a má živú účasť na jej vrchole, ktorým je liturgické slávenie. Je to zároveň vhodný čas, aby dospievajúci mohli dozrievať v živote podľa evanjelia a začať robiť aj základné životné rozhodnutia. Mystagógia je preto obdobím, v ktorom sa dospievajúci oboznamujú so záväzkami osobného svedectva a prehlbujú svoj osobný vzťah ku Kristovi prostredníctvom pravidelnej účasti na sviatostiach, počúvaním Božieho slova, katechézou a skutkami lásky. Celé výchovné snaženie je zamerané na zakorenenie vyznania viery v kresťanskom spoločenstve, na prehĺbenie samotnej viery a na upevnenie praktizovania kresťanského života. Ústredným prvkom mystagógie je preto integrácia viery a života prostredníctvom osobitnej pozornosti, ktorá sa zameriava na podporu čoraz presvedčivejšieho zosobnenia skúsenosti viery. Toto sa uskutočňuje prostredníctvom prehĺbenia prijatých a slávených sviatostí, podporou rozvoja morálneho svedomia, zameraním sa na otázku osobného povolania, ktoré sa prejavuje v službe druhým a v osobnom ohlasovaní viery. V tomto zmysle mystagógia nie je iba záverom určitej etapy iniciačnej katechézy a prijatia sviatosti eucharistie, ale je zároveň aj jasným prechodom na inú intenzitu kresťanského života. Takto mystagógia sa stáva srdcom a kľúčovým okamihom procesu iniciácie mladých.

Táto etapa mystagógie je okamihom špecifickej evanjelizácie s cieľom prijať posolstvo a postavu Ježiša Krista ako odpoveď na vlastné životné potreby a pochopiť kresťanskú

skúsenosť života ako „dobrý“ návrh pre vlastný život. Cieľom je prejsť od detského chápania náboženstva a viery k personalizácii hodnôt a k zrodu vlastnej identity, ktorá bude schopná vypracovať osobný projekt života. V tejto etape je preto potrebné viesť preadolescentov k tomu, aby objavili Ježiša ako priateľa, ktorý im ide v ústrety, a vytvoriť si s ním intenzívny vzťah; aby pochopili Ježiša ako osobu, ktorá ich volá a pozýva, aby sa tešili z daru priateľstva a kráčali smerom k zrelosti života. Cieľom etapy je prehĺbiť chápanie Cirkvi a zažiť ju ako kresťanské spoločenstvo, v ktorom majú svoje miesto a viesť ich do hlbšieho prežívania sviatostného života.

Kľúčové obsahy a témy vychádzajú zo základných dimenzií, ktoré sú súčasťou života preadolescenta a ktoré sa týkajú práve prežívaných skutočností. Pomáhajú mu viac spoznať jeho život, najmä z hľadiska inteligencie, telesnosti, schopnosť vytvárať vzťahy a jeho vieru. Tieto obsahy a témy pomáhajú preadolescentom vytvoriť si svoj osobný projekt života. Hlavnými obsahmi tejto etapy sú: identita, telesnosť, sloboda a rozhodnutia, priateľstvo, budúcnosť, viera, eucharistia, služba a darovanie sa, krehkosť a vina, komunikácia, emócie a hra.

10.4.4. Birmovný katechumenát: obdobie druhého učeníctva

Na obdobie mystagógie, ktoré je zamerané na prehĺbenie prijatých sviatostí v rámci kresťanského spoločenstva, nadväzuje ďalšia etapa, ktorého adresátmi sú adolescenti vo veku 13 až 15 rokov. Tento birmovný katechumenát môžeme nazvať druhým učeníctvom (prvý katechumenát vovádzal do sviatostného života v kresťanskom spoločenstve) a príprave na prijatie sviatosti birmovania. Je to vek budovania si svojej identity, a vtedy si mladí vytvárajú aj svoje osobné rozhodnutie byť Ježišovými učeníkmi.

Charakteristika adolescencie

Vek adolescencie je charakterizovaný snahou sa osamostatniť a zároveň strachom vzdávať sa od rodiny. Adolescenti prežívajú toto napätie voči sebe a voči okoliu; vnímajú svoj život v neustálom pohybe, s potrebou hľadať slobodu a smerovať k otvorenému a odvážnemu projektu vlastného života (DPK 248). Obdobie adolescencie je kľúčovým momentom vývoja osobnosti. Adolescent sa nachádza v tzv. „zemi nikoho“ medzi detstvom a svetom dospelých. Tomuto obdobiu je vlastné uzatváranie sa zo strachu alebo z nedôvery alebo angažovanosť pri plnení úlohy byť sebou samým a otvoriť sa spoločnosti. Zároveň sa v ňom rozvíja afektívny a sexuálny život. Trpí neistotou a nepokojom, ktoré sprevádzajú jeho vek. Adolescent napokon hľadá zmysel svojej existencie. Potrebuje istotu, aj keď má sklon všetko spochybňovať; rád prejavuje svoju kritickú schopnosť; objavuje a realizuje sa v činnosti a v životevzťahov. Sexuálna výchova v tomto veku predstavuje obzvlášť závažné a špecifické problémy a z veľkej časti určuje harmóniu ľudského a kresťanského rastu.

Religiozita adolescentov

V období adolescencie mladí dospievajúci sa snažia o prvú celistvú náboženskú syntézu, ktorá však stále je poznačená zvyškami antropomorfizmu a infantilného magizmu. Adolescenti začínajú interiorizovať svoju religiozitu, ktorá umožňuje väčšie uvedomenie a autenticitu, a postupne si buduje svoju osobnosť veriaceho človeka, ktorá nadobúda stále rozhodujúcejšiu podobu. Zároveň v ňom rastie aj schopnosť chápať religiozitu ako morálny fakt (tzv. adolescentný moralizmus). Nadalej sa potrebujú identifikovať sa so svojou skupinou, ku ktorej patria, a narastá odmietanie vonkajších prejavov náboženskej praxe a stereotypných formuliek. Katechéza s adolescentmi vyžaduje preto presvedčivých a pútavých

svedkov viery, ktorých dospievajúci niekedy nenachádzajú v rodine alebo v spoločenstvách. Adolescenti však zároveň skúšajú autenticitu dospelých a potrebujú významných sprevádzateľov, v ktorých môžu vidieť vieru prežívanú s radosťou a koherentnosťou (DPK 249).

Katechéza adolescentov ako birmovný katechumenát

Iniciačná katechéza sa v tomto veku realizuje ako birmovný katechumenát. Táto etapa katechumenátnej cesty by nemala trvať kratšie ako dva roky, ak chce človek na duchovnej ceste obrátenia dozrieť k autentickému rozhodnutiu pre vieru. Je preto dôležité prekonať pokušenie urýchliť túto etapu, čo je typické pre súčasnú spoločnosť, a vyzbrojiť sa trpezlivosťou pri realizácii cieľov. Práve trvanie tejto skúsenosti postupne privedie adolescentov k zásadnému rozhodnutiu, ktoré vydrží celý život, a prekonať svoju ľahostajnosť, nerozhodnosť a neangažovanosť. Toto obdobie je z pedagogického hľadiska chápané ako ozajstná skúsenosť, cez ktorú adolescent, vedený Duchom Svätým, začína sa rozhodovať a pretvarovať Božím slovom. Ústrednou témou v tomto formačnom období je preto cesta učenika podľa reči na vrchu. Adolescenti sú schopní aktualizujúcej reflexie a zároveň urobiť prvé rozhodnutia pre svoj kresťanský život v rámci svojej skupiny. Cesta učenika vyžaduje interiorizáciu, modlitbu a vnímanie aj Božieho slova z hľadiska svojho povolania ako skutočné „duchovné cvičenie“.

Birmovný katechumenát má za cieľ pomôcť adolescentom zvnútorniť svoju vieru a integrovať vieru a život. Z toho vyplýva potreba pochopiť prioritu cieľov, ktoré umožňujú dosiahnuť plodnú recepciu evanjeliového návrhu. To znamená, že v rámci typických skúseností na ceste viery (počúvanie, spoločenstvo, modlitba, služba) je potrebné mať na pamäti, že prioritným cieľom by mala byť podpora rastu osobnosti schopnej dodržiavať vieru. Na tento účel bude užitočné posilniť výchov-

nú prax duchovného vedenia (prevažne zasvätených osôb) aj v súvislosti so slávením sviatosti zmierenia.

10.4.5. Druhá mystagógia: obdobie nasledovania Krista

Druhým učeníctvom sa adolescenti prijatím sviatosti birmovania vydávajú na poslednú etapu iniciácie, ktorá prehĺbuje prijatú sviatosť a uvádza do nasledovania Krista v kresťanskom spoločenstve. Adresátmi tejto druhej mystagógie sú mladí vo veku od 15 do 19 rokov, v ktorom sú vovádzaní do osobného rozhodnutia nasledovať Ježiša apoštolským životom.

Charakteristika mladých

Adresátom poslednej etapy iniciácie je mladý človek, je to vek zodpovedajúcej tzv. druhej adolescencii alebo prvej mladosti. Je to etapa vývoja charakterizovaná postupným začleňovaním sa do sveta dospelých. Mladý človek je už vo veku, keď ukončuje školskú dochádzku, rozhoduje sa o výbere štúdia alebo práce a začína sa zamýšľať nad životným štýlom, ktorý by si chcel osvojiť. Preto je v tomto veku dôležité analyzovať rôzne spoločenské ponuky a vybrať si čo možno najlepšiu cestu pre dosiahnutie svojho cieľa.

Religiozita mladých

Vo veku mladosti sa religiozita čoraz viac prežíva ako problém života, ako odpoveď na rôzne potreby, ktoré vyžadujú dať existencii zmysel. Mladý človek sa kriticky zaoberá religiozitou: je to čas náboženských námietok, pochybností a konfliktov, ale zároveň si uvedomuje potrebu odpovede, ktorá má rozhodujúce dôsledky pre svoj život. Podľa nového direktória jestvuje medzi mladými veľká rozmanitosť

náboženskej skúsenosti. Mnohí mladí ľudia prejavujú snahu hľadať zmysel, solidaritu a sociálnu angažovanosť. Často sú otvorení náboženským praktikám a citliví na rôzne spirituality. Pokiaľ ide o cirkevnú skúsenosť, v tejto fáze života je veľa tých, ktorí sa od Cirkvi vzdávajú alebo voči nej prejavujú ľahostajnosť či nedôveru. Na druhej strane je však tiež pravda, že mnohí mladí ľudia sa aktívne a s nadšením zúčastňujú na živote Cirkvi, na jej misijných skúsenostiach a službe a vedú autentický a intenzívny modlitbový život (DPK 251).

V tomto veku sa religiozita individualizuje podľa psychologických a povahových charakteristík jednotlivca, pričom sa iniciujú rôzne formy praktického náboženského správania. Religiozita je ovplyvnená a podmienená sociálnymi vzťahmi, ktoré môžu viesť mladého človeka ku konformnej alebo nekonformnej voľbe podľa kultúrnych hodnôt skupiny, do ktorej patrí. Postupne teda religiozita mladých ľudí nadobúda inkluzívny charakter vo všetkých oblastiach života, stáva sa komplexnejšou a diferencovanejšou, a je schopná sa prispôbiť ale aj obnoviť, pokiaľ je silne motivovaná.

Katechéza mladých ako druhá mystagógia

Táto záverečná etapa iniciácie detí a mladých ich vovádza do osobného rozhodnutia nasledovať Ježiša apoštolským životom. Má znaky druhej mystagógie, pretože nasleduje po prijatí sviatosti birmovania, ktoré mnohí dospievajúci ešte neprežívajú s plným vedomím, slobodou a osobnou príslušnosťou. Mladý človek prirodzeným spôsobom potrebuje projektovať svoj život aj ohľadom viery. Až záverom dospievania možno skutočne hovoriť o osobnom prilnutí k viere chápanej ako životný projekt, a preto sa najčastejšie práve v tomto období odohráva skutočné vovedenie do osobnej viery podľa evanjelia a do poslania v cirkevnom spoločenstve.

Táto etapa sa preto chápe ako skutočne vovedenie do viery vo všetkých dimenziách kresťanského života. Vytvoriť svoj život podľa Kristovho projektu možno uchopiť nielen v jeho osobe a poslanstve, ale aj v živote cirkevného spoločenstva a možno ho zhrnúť do štyroch základných hodnôt: život, pokoj, spravodlivosť, sloboda. Kresťanské spoločenstvo aktualizuje a navrhuje mladým projekt Božieho kráľovstva prostredníctvom konkrétného svedectva jednotlivých spoločenstiev, jednotlivých veriacich a magistéria. Nielenže ju navrhuje, ale vyzýva mladých, aby ju prijali a podporovali vo svojom prostredí. Podporuje ich v tomto misijnom záväzku prostredníctvom sviatostí, ktoré sú znovuoobjavené ako znamenia, ktoré zjavujú kráľovstvo, a ako nástroje jeho uskutočňovania. Druhá mystagógia vyzýva mladých ľudí, aby očami viery čítali aktuálne problémy, ktoré sa ich najviac dotýkajú a povzbudzuje ich, aby hľadali nielen svedectvá ľudí, ktorí sa zaviazali podporovať Božie kráľovstvo, ale aj motiváciu, ktorá týchto svedkov v ich angažovanosti podporovala. Vede ich ku konkrétnym skúsenostiam, aby priamo zažili navrhované hodnoty a zistili, že ich služba a spôsob konania môžu zmeniť ich vlastný život aj životy iných.

Z pedagogického hľadiska, rozhodnutie nasledovať poslanie Ježiša Krista znamená klásť dôraz na proces voľby, osvojenia a posilnenia mladých ľudí. Keďže sa voľba týka života, je potrebné, aby ho mohli zažiť. Druhá mystagógia ako itinerár, ktorý nasleduje po sviatosti birmovania, by mal byť zostavený tak, aby umožnil zažiť a konfrontovať sa so skutočnými skúsenosťami. Zvnútorňovanie sa uskutočňuje prostredníctvom skúsenosti, ale predovšetkým prostredníctvom jej objektivizácie a verbalizácie. Potrebná je pedagogika, ktorá nielenže núti ľudí „počúvať“, ale predovšetkým ich núti rozprávať, a to nielen o skúsenostiach, ktoré rozprávajú a vytvárajú iní, ale ktoré vytvárajú oni sami. Preto je potrebná pedagogika spoločenstva, ktoré koná a skúma, prostredníctvom ktorej si človek

si človek a skupina osvoja ciele tejto cesty.

Úlohy a otázky:

1. **Úloha: Pojmové vysvetlenie.** Vysvetli vlastnými slovami tieto pojmy:
 - katechumenát
 - mystagógia
 - iniciálna katechéza
 - prvé učeníctvo
 - druhá mystagógia
2. **Prehľad fáz.** Vytvor stručnú tabuľku alebo prehľad, kde zhrneš:
 - fázy kresťanskej iniciácie (od 0 do 19 rokov)
 - vek adresátov
 - hlavný cieľ každej fázy
3. **Reflexia.** Odpovedz (písomne):
 - Prečo je dnes potrebné pristupovať k deťom a mladým pri iniciácii inak ako v minulosti?
 - Akú úlohu má rodina a akú úlohu má farské spoločenstvo v tomto procese?
 - Myslíš si, že deti môžu byť učiteľmi viery pre svojich rodičov? Prečo áno / nie?
4. **Praktický návrh.** Navrhni aktivitu alebo stretnutie, ktoré by si pripravil pre:
 - deti vo fáze prvého učeníctva (8–10 rokov) alebo
 - mladých vo fáze druhej mystagógie (15–19 rokov).Opíš, čo by bolo cieľom, aké by boli aktivity a ako by sa do toho zapojila farnosť alebo rodina.
5. **Esej:** Prepojenie so životom. Napíš krátky text (cca. 1 strana): Ako sa podľa teba líši príprava na prvé sväté prijímanie a na birmovanie? Čo by mladým ľuďom mohlo pomôcť, aby svoju vieru nielen prijali ako „povinnosť“, ale prežili ju ako osobné rozhodnutie a radosť?

Zoznam použitej literatúry

- ALBERICH, Emilio, DŘÍMAL, Ludvik. Katechetika. Praha: Portál, 2008.
- ALBERICH, Emilio. La catechesi oggi. Leumann (TO): Elle Di Ci, 2002.
- ANTHONY, FRANCIS VINCENT Ecclesial Praxis of Inculturation. Roma: LAS, 1997.
- BENEDETTO XVI. Lettera apostolica in forma di motu proprio Fides per Doctrinam [online]. [cit. 10.7.2025]. Dostupné na internete <http://www.pcpne.va/content/pcpne/it/dicastero/fides-per-doctrinam.html>
- Beziehung und nicht nur Information [online].]. [cit. 10.7.2025]. Dostupné na internete: <https://www.osservatoreromano.va/de/news/2020-07/beziehung-und-nicht-nur-information.html>
- BISSOLI, Cesare (ed.). L'Insegnamento delle religione cattolica nella scuola pubblica dei paesi europei: atti del simposio europeo, Roma 13-15 aprile 1991. Leumann (TO): Elle Di Ci, 1991.
- BRAIDO, P. Lineamenti di storia della catechesi e dei catechismi. Roma: [s.e.], 1989.
- BUTTURINI, E. La religione a scuola. Brescia: Queriniana, 1987.
- CONFÉRENCE DES ÉVÊQUES DE FRANCE. Proposer la foi dans la société actuelle. Paris: Cerf, 1997.
- CONGREGAZIONE PRE L'EDUCAZIONE CATTOLICA. La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica.) [online].]. [cit. 10.7.2025]. Dostupné na: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccatheduc/documents/rc_con_ccatheduc_doc_19880407_catholic-school_it.html.
- DEUTSCHE BISCHOFSKONFERENZ. Der Religionsunterricht vor neuen Herausforderungen. Bonn: Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz, 2005.
- DEUTSCHE BISCHOFSKONFERENZ. Katechese in veränderter Zeit. Bonn: DBK, 2004.
- DRUHÝ Vatikánsky koncil. Christus Dominus [online]. [cit. 10.7.2025]. Dostupné na internete: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/druhy-vatikan-sky-koncil/c/christus-dominus>

- DŘÍMAL, Ludvik. Katechéze a výuka náboženství [online]. [cit. 10.7.2025]. Dostupné na: <http://katechet.cirkev.cz/konference/i-vkk/program/ludvik-drimal-i-vkk>.
- FISICHELLA, Rino. Guida di lettura. In: PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA PROMOZIONE DELLA NUOVA EVANGELIZZAZIONE. Direttorio per la catechesi. Cinisello Balsamo: Edizioni San Paolo, 2020, s. 5-38.
- FRANCESCO. Discorso del Santo Padre Francesco alla Curia romana per gli auguri di Natale [online]. [cit. 10.7.2025]. Dostupné na internete: http://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2019/december/documents/papa-francesco_20191221_curia-romana.html
- FRANTIŠEK. Evangelii gaudium [online]. [cit. 10.7.2025]. Dostupné na internete: <https://kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/apostolska-exhortacia-evangelii-gaudium>
- GEVAERT, JOSEPH La dimensione esperienziale della catechesi. Leumann: LDC, 1984.
- Intervento di S.E. Mons. Franz-Peter Tebartz-van Elst [online]. [cit. 10.7.2025]. Dostupné na internete: <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2020/06/25/0356/00812.html#elst>
- Intervento di S.E. Mons. Octavio Ruiz Arenas [online]. [cit. 10.7.2025]. Dostupné na internete: <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2020/06/25/0356/00812.html#arenas>
- Intervento di S.E. Mons. Rino Fisichella [online]. [cit. 10.7.2025]. Dostupné na internete: <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2020/06/25/0356/00812.html>
- ISTITUTO DI CATECHETICA. Dizionario di catechetica. Casale Monferrato: Piemme, 1998.
- JÁN PAVOL II. Príhovor Jána Pavla II. účastníkom sympózia Rady Konferencie biskupov Európy o vyučovaní katolíckeho náboženstva na verejných školách 15. apríla 1991. [online].

- JÁN PAVOL II. Príhovor Jána Pavla II. účastníkom sympózia Rady Konferencie biskupov Európy o vyučovaní katolíckeho náboženstva na verejných školách 15. apríla 1991. [online]. s[cit. 10.7.2025]. Dostupné na: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/1991/april/documents/hf_jp-ii_spe_19910415_insegnamento-religione_it.html
- JÁN PAVOL II. Príhovor Svätého otca Jána Pavla II kňazom rímskej diecézy 5. marca 1981. [online]. [cit. 10.7.2025]. Dostupné na: <http://www.ircvenezia.it/DISCORSO%20DEL%20SANTO%20PADRE%20GIOVANNI%20PAOLO%20II%201981.pdf>.
- KASPER, W. Začít znovu od Ježíše Krista [online]. [cit. 10.7.2025]. In: <http://www.cestykatecheze.cz/casopis/2009-3/Nova-evangelizace.html>
- Kerygma al centro dell'attività evangelizzatrice. Il nuovo direttorio pre la catechesi [online]. Dostupné na internete: <http://www.ilporticocagliari.it/kerygma/>
- KIRKCONNELL, Joseph. Evangelizing Catechesis: An Essential Element of the New Evangelization. In: International Journal of Evangelization and Catechetics. Vol. 1, Nr. 1/2020, s. 3-18.
- KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA. Pastoračný a evanjelizačný plán katolíckej Cirkvi na Slovensku (2001-2006) [online]. [cit. 10.7.2025]. Dostupné na: <http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-konferencie-biskupov-slovenska/c/pastoracny-a-evanjelizacny-plan-katolickej-cirkvi-na-slovensku-2001-2006>
- KONGREGÁCIA PRE KLERIKOV. Všeobecné direktorium pre katechizáciu. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1999.
- KONGREGÁCIA PRE KLÉRUS. Všeobecné katechetické direktorium. Bratislava: Saleziánske katechetické stredisko, 1992.

- KUTARŇA, J. Id'te a ohlasujte. Bratislava: Don Bosco, 1994.
- LÄPPLE, A. Breve storia della catechesi. Brescia: Queriniana, 1985.
- LÄPPLE, A. Kleine Geschichte der Katechese. München: Kösel, 1981.
- Lineamenta. Nová evanjelizácia na odovzdávanie kresťanskej viery. [online] [cit. 10.7.2025]. In: <http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-vatikanskyc-uradov/c/nova-evanjelizacia-na-odovzdavanie-krestanskej-viery-lineamenta>
- MICHALÍČEK, M. Katechizácia rodičov prvoprijímajúcich detí. Nitra: Kňazský seminár sv. Gorazda, 2009.
- MONTISCI, Ubaldo. Il nuovo „Direttorio per la catechesi“. Per un primo approccio al documento [online]. [cit. 10.7.2025]. Dostupné na internete: <http://rivistadipedagogiareligiosa.unisal.it/?p=23479>
- PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA PROMOZIONE DELLA NUOVA EVANGELIZZAZIONE.
Direttorio per la catechesi. Città del Vaticano: LEV, 2020.
- RAZINGER, J. Trasmissione della fede e fonti della fede. Casale Monferrato: Piemme, 1985.
- STRANZ, Julianne. The Process of Evangelization in the New Directory for Catechesis [online]. [cit. 10.7.2025]. Dostupné na internete: <https://catechistsjourney.loyolapress.com/2020/09/the-process-of-evangelization-in-the-new-directory-for-catechesis/>
- SULTANA, Carl-Mario. Direttorio per la catechesi. Una rilettura pastorale in termini di parole chiavi [online]. [cit. 10.7.2025]. Dostupné na internete: <https://www.ccee.eu/wp-content/uploads/sites/2/2020/10/Carl-Mario-Sultana-IT.pdf>
- TEBARTZ-VAN ELST, Franz-Peter. The New Directory for Catechesis: Development, Structure, and Focus. In: International Journal of Evangelization and Catechetics. Vol.1, Nr. 2/2020, s. 135-142.
- WIEGELMANN, Lucas. Neues Katechese-Papier: Alles auf Anfänger. In: Herder Korrespondenz, 9/2020, s. 11-12.
- ZUCCARI, Giuseppe. L'insegnamento della religione cattolica. Leumann (TO): Elle Di Ci, 2004.

ISBN 978-80-88696-99-5

9 788088 696995 >